

SERMONES ROMANI

AD VSVM DISCIPVLORVM

EDIDIT

HANS H. ØRBERG

DOMVS LATINA

SERMONES ROMANI

AD VSVM DISCIPVLORVM

EDIDIT

HANS H. ØRBERG

DOMVS LATINA

MMIV

SERMONES ROMANI

© Hans H. Ørberg 2004

Omnia proprietatis iura reservantur

Ex officina typographica *Special-Trykkeriet Viborg*

ISBN 87-90696-07-7

LINGVA LATINA
PER SE ILLUSTRATA

PARS I: FAMILIA ROMANA

PARS II: ROMA AETERNA

INDICES

COLLOQVIA PERSONARVM

EXERCITIA LATINA I & II

GRAMMATICA LATINA

SERMONES ROMANI

PLAVTVS: AMPHITRYO

CAESAR: DE BELLO GALLICO

PETRONIVS: CENA TRIMALCHIONIS

Domus Latina, Skovvangen 7

DK-8500 Grenaa, Dania

orberg@lingua-latina.dk

SERMONES QVI HOC LIBRO CONTINENTVR

Interpretāmenta	4
Dē sermōne cotidiānō	5
Menaechmī. <i>Plautus</i>	21
Dē versibus Plautī et Phaedrī	27
Dē rē rūsticā. <i>Catō</i>	29
Fābulae Aesōpiae. <i>Phaedrus</i>	31
Colloquium Arminii cum Flāvō frātre. <i>Tacitus</i>	42
Dē Christiānīs invīsīs. <i>Tacitus</i>	44
Dē cēnā magnā. <i>Lūcās</i>	45
Dē filiō perditō. <i>Lūcās</i>	45
Dē dēnāriō Caesaris. <i>Lūcās</i>	47
Ostentātor pecūniōsī. Ex <i>Rhētoricā ad Herennium</i>	48
Vīta suāvis. <i>Horātius</i>	51
Garrulus molestus. <i>Horātius</i>	53
Dē mendāciō Papīrii puerī. <i>Aulus Gellius</i>	57
Dē convīviō. <i>Aulus Gellius</i>	58
Dē contemnendā morte. <i>Cicerō</i>	59
“Domī nōn sum.” <i>Cicerō</i>	65
Nimis poēta es, Ligurīne! <i>Mārtiālis</i>	66
Dē quaestiōne Christiānōrum. <i>Plīnius</i>	67
Passiō Scillitānōrum	70
Index vocābulōrum	73
Index nōminum	79
Notae	80

In margine pāginārum explānantur vocābula quae nōn reperiuntur in librō cui titulus est LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA, PARS I: FAMILIA ROMANA (ISBN 87-997016-5-0).

interpretamentum -ī n < *inter-*
pretārī = explānāre, in aliam
linguam vertere; *pl* verba in-
terpretanda (Graec̄/Latinē);
(*Gr. Hermēneumata -um n pl*)
cōn-scribere = scribere (librum)
grammaticus -ī m = vir doctus
quī artī grammaticae studet
'Pseudo-Dositheus' ('falsus
Dositheus'): ita vocārī solet
quia antea hī libri ā Dositheō
grammaticō scriptī esse putā-
bantur saeculō IV post Chris-
tum nātum

cotidiānus -a -um < cotidiē

prologus -ī m = sermō ā quō
incipit fābula

difficultās -ātis f < difficilis

parcere pepercisse + *īnf* = dē-
sistere, (sē) abstinere; nōn pe-
percī facere = sine morā fēcī

novissimus -a -um = ultimus
secundum *prp* + *acc*
dī-versus -a -um = varius
ōrdō dīversārum rērum: ut *dē*
caelō, dē homine, dē piscibus,
dē arboribus, dē avibus, dē
bēstīs, cēt.

ē-rudīre = docēre (ita ut disci-
pulus ē rudī doctus fiat)
auditiō -ōnis f = verba magistri
discipulis discenda
īn-struere = docēre
īd-circō = ideō
paucīs *verbis*
sub-icere -iō -iectis -iectum
= īnfra adicere

INTERPRETAMENTA

cōnscrīpsit

grammaticus quīdam Rōmānus
(‘Pseudo-Dositheus’ quī vocātur)

Liber III

DE SERMONE COTIDIANO

PROLOGVS

Quoniam videō multōs cupientēs Latinē loquī et Graecē
neque facile posse propter difficultātem et multitudinem
verbōrum, nōn pepercī hoc facere, ut in tribus librīs *Inter-*
pretamentōrum omnia verba cōnscrīberem...

In prīmō quidem librō omnia verba cōnscrīpsī per ōrdi-
nem litterārum ā prīmā litterā ūsque ad novissimam litte-
ram. In secundō autem plūra verba secundum ōrdinem dī-
versārum rērum cōnstituī.

Nunc ergō incipiam scribere – quoniam parvulis pueris
incipientibus ērudīrī necessārium vidēbam – auditiōnem
interpretamentōrum sermōnis cotidiānī, per quem facilius
Latinē et Graecē loquī īnstruantur. Idcirco paucīs *dē*
sermōne cotidiānō cōnscrīpsī quae subiecta sunt.

DE SERMONE COTIDIANO

[INTERPRETAMENTA dīcuntur librī trēs ā quōdam gram-
maticō Latīnē et Graecē cōnscrīptī saeculō secundō p. C.,
quōrum tertius est dē sermōne cotīdiānō. In sermōnibus
quae sequuntur verba Graeca omīssa sunt.]

I. DISCIPVLVS (I)

– Sōl ortus est. Sōlis ortus. Lūx. Lūmen. Iam lūcet. –

Ante lūcem māne surgō – surrēxī – dē lectō.

“Vestī mē! Dā mihi calceāmenta!” Iam calceātus sum.

“Affer aquam manibus! Manūs sordīdae sunt.”

Lavō – iam lāvī – meās manūs et faciem. Tergeō – adhūc
nōn tersī.

Prōcēdō forās dē cubiculō. Vādō in scholam.

Prīmum salūtō magistrum, quī mē resalūtāvit: “Avē, ma-
gister! – Avēte, condiscipulī! Locum mihi date meum!
Illūc accēdite! Meus locus est. Ego occupāvī!”

Sedeō. Discō.

“Iam teneō meam lēctiōnem: *meus,*
mihi, noster, nōbīs, tuus, tibi, ves-
ter, vōbīs. Iam possum reddere.”

Reddō. Scrībō.

Versūs postea coepī legere.

“Praedūcere nesciō. Tū mihi praedūc, quōmodo scīs!”

“Cēra dūra est, mollis dēbuit esse.” Tabulam dēleō.

“Scrībe tū mihi pāginam!”

Iam didicī quod accēperam.

Rogāvī ‘ut mē dīmīteret domum ad prandium’, et ille mē
dīmīsīt. Ego illī ‘bene valēre’ dixī. Resalūtāvit mē.

Postquam pranderam, reversus reddidī.

p. C. = post Chrīstum (nātum)

o-mittere = nōn dīcere/scribere,
dēmere (↔ addere)

orīrī ortum esse
ortus -ūs *m* < orīrī
lūmen -inis *n* = lūx

calceāmentum -ī *n* = calceus
calceātus -a -um = calceīs
indūtus

lavāre lāvīsse lautum/lōtum

tergēre -sisse -sum

vādere -sisse = ire
schola -ae *f* = lūdus
re-salūtāre
avē! avēte! = salvē! salvēte!
con-discipulus -ī *m* = discipulus
eiusdem scholae
occupāre = capere et suum
facere

lēctiō -ōnis *f* (< legere) = quod
legendum (discendum) est

red-dere : sine librō quod
discendum erat recitāre

prae-dūcere = līneās dūcere
quōmodo = eō modō quō, sicut

“dīmītte mē...!”
prandium -ī *n* = cibus quī merī-
diē estur
illum ‘bene valēre’ *iussī*: “bene
valē!”
prandēre -disse prānsum
= prandium ēsse

ē-vigilāre = vigilāre incipere

puer : servus
citō *adv* = celeriter
caliga -ae *f* = calceus altus
calceāre sē = calceōs induere

lintheum -i *n*
quō corpus
tergētur

dē-pōnere ↔ induere
dormitōrius -a -um < dormire;
f = vestis dormitōria
cingere cinxisse cinctum; c. sē
= *cingulum* induere
superāria -ae *f* = vestis quae
super aliam geritur (: toga)
paenula -ae *f* = pallium
paedagōgus -i *m* = servus qui
discipulum comitātur
salūtāre : ut salūtārem, salūtātum
ambō -ae -ō = duo simul, uter-
que; *acc* -ōs -ās -ō
intro-ire -eō -iisse = intrāre

por-rigere -rēxisse -rēctum =
trādere manum extendendō
dē-scribere
exemplar -āris *n* = quod exem-
plī causā scriptum est
ut + *perf* = postquam
ē-mendāre = menda corrigere

ē-discere = discere ad reddendū

prius tē (*abl*) = prius quam tū

iussū + *gen*: iussū magistrī = ma-
gistrō iubente, ut iubet magister
pusillus -a -um = parvus
elementa -ōrum *n pl* = litterae
singulae (A B C... L M N...)
dī-numerāre = numerāre (dīvi-
dendō)
sub-doctor -ōris *m* = qui sub
magistrō docet

II. DISCIPVLVS (II)

Ante lūcem ēvigilāvī dē somnō. Surrēxī dē lectō et vo-
cāvī puerum. Iussī ‘aperīre fenestram’. Aperuit citō.

Sēdī. Poposcī calceāmenta et caligās. Calceāvī mē.

Poposcī aquam ad faciem. Lavō primum manūs, deinde
faciem lāvī. Accēpī lintheum. Tersī manūs, deinde brac-
chia et faciem.

Dēposuī dormitōriam. Accēpī tunicam
ad corpus. Cīnxī mē. Induī superā-
riam albam. Suprā induō paenulam.

Prōcessī dē cubiculō cum paedagōgō et cum nūtrīce salū-
tāre patrem et mātrem. Ambōs salūtāvī et ōsulātus
sum. Et sic dēscendī dē domō.

Eō ad scholam. Introīi. Dixī: “Avē, magister!”

et ipse mē ōsulātus est et resalūtāvī.

Porrēxit mihi puer meus tabulās, thēcam, stilum.

Meō locō sedēns (tabulam) dēleō. Dēscribō ad exemplar.

Ut scrīpsī, ostendō magistrō. Ēmendāvī.

Iubet mē legere. Librum accēpī. Lēgī lēctiōnem meam.

Ēdiscēbam interpretāmenta. Reddidī.

Sed statim (dīxī condiscipulō): “Dictā mihi!”

Dictāvī mihi condiscipulus. “Et tū” inquit “dictā mihi!”

Dixī ei: “Redde primum!”

Et dixit mihi: “Nōn vīdistī, cum redderem prius tē?”

Et dixī: “Mentīris! Nōn reddidistī.”

“Nōn mentior!” – “Sī vērūm dīcis, dictō.”

Inter haec iussū magistrī surgunt pusillī ad elementa, et
syllabās dīnumerāvī eis ūnus dē māiōribus.

Aliī ad subdoctōrem ōrdine reddunt, nōmina scrībunt,
versūs recitāvērunt.

caliga
-ae *f*

cingulum
-i *n*

thēca -ae *f*

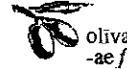

Et ego in primā classe dictātum accēpī.

Dēclīnāvī genera nōminum. Partītus sum versum.

Ut haec ēgimus, dīmīsīt ad prandium. Dīmīssus vērō redcō domum.

Mūtō. Accipiō pānem candidum, olīvās, cāseum, cāricās, nucēs. Bibō aquam frīgidam.

Prānsus revertor iterum ad scholam. Inveniō magistrum perlegentem, et dīxit: "Incipite ab initiō!"

classis -is f = numerus discipulorum qui simul docentur
dictātum -i n = quod dictātur
versum in pedēs partītus sum

magister nōs dīmīsīt

mūtō vestem
cārica -ae f = ficus sicca

cāseus
-ī m

prānsus : postquam prandī
per-legere

III. SALVTATIO

[Iūlius prōcēdēns amīcō suō Gāiō occurrit.]

[Gāius:] "Salvē, domine!"

[Iūlius:] "Salvus sis semper, amantissime! Quōmodo rēs tuae? omnia bene?"

[Gāius:] "Quōmodo dīi volunt."

[Iūlius:] "Quid agis?"

[Gāius:] "Modo agēbam, nunc autem vacat mihi."

[Iūlius:] "Sī vīs, venī mēcum!"

[Gāius:] "Quō?"

[Iūlius:] "Ad amicum nostrum Lūcium. Visitēmus eum."

[Gāius:] "Quid enim habet?"

[Iūlius:] "Aegrōtat."

[Gāius:] "Ā quandō?"

[Iūlius:] "Intrā paucōs diēs incidit."

[Gāius:] "Ubi manet?"

[Iūlius:] "Nōn longē. Sis, ambulā!"

[Iūlius et Gāius ad domum Lūcīi ambulant.]

salūtātiō -ōnis f < salūtāre

amantissimus -a -um
= cārissimus

quōmodo = sicut

vacāre = vacuum esse; vacat
mihi = tempus vacuum
(ōtium) mihi est

visitāre = visere

quid habet? = quōmodo sē
habet?

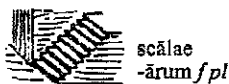
in-cidere -disse < in + cadere;
(in morbum) i. = aeger fieri;
morbus -i m = mala valētūdō
manēre = habitāre

longē = procul
sis = sī vīs

(interrogāre) sī : num, an
in-gredi -gressum = intrāre

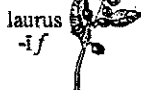
ille : ōstiārius

dē salūte : dē valētūdine

dextera -ae f = dextra

nūntiā 'mē vēnisse'

laurētum -ī n = silva laurōrum
de-ambulāre = hūc illūc ambu-
lāre; deambulātum
grātulārī + dat = dicere 'sibi
grātām esse alicuius bonam
fortūnam'

abs-cēdere = abire, discēdere

[Iūlius:] "Haec est, putō, domus eius."

[Gāius:] "Haec est. Ecce ōstiārius."

[Iūlius:] "Interrogā eum, sī possimus ingredi et vidēre
dominum eius."

Et ille dīxit: "Quem quaeritis?"

[Gāius:] "Dominum tuum. Dē salūte eius venīmus."

[Ōstiārius:] "Ascendite!"

[Iūlius:] "Quot scālās?"

[Ōstiārius:] "Duās. Ad dexteram pulsāte – sī tamen
vēnit: prōcesserat enim."

[Iūlius et Gāius duās scālās ascendunt.]

[Iūlius:] "Pulsēmus!"

[Ōstium pulsant.]

[Servus, intus:] "Quis est? [Ōstium aperiēns.] Salvētē,
dominī!"

[Iūlius:] "Dominum tuum volumus vīsītāre. Sī vigilat,
nūntiā mē!"

Et ille dīxit: "Nōn est hīc."

[Iūlius:] "Quid nārrās? Sed ubi est?"

[Servus:] "Illūc dēscendit ad laurētum deambulāre."

[Iūlius:] "Grātulāmur illi. Cum vēnerit, dīcītō illi 'nōs ad
ipsum grātulantēs vēnisse ad salūtem eius', quia omnia
rēctē sē habent."

[Servus:] "Sic faciam."

[Iūlius et Gāius abscēdunt.]

IV. INVITATIO

[Iūlius:] “Tū quō vādīs?”

[Gāius:] “Domum festīnō. Quārē inquīstīstī?”

[Iūlius:] “Sī tibi suāve est, hodiē apud mē prandē frūgā-liter. Vīnō bonō domesticō ūtimur.”

[Gāius:] “Sīc fiat.”

[Iūlius:] “Temperius ergō venī ad nōs.”

[Gāius:] “Quandō vīs, mitte ad nōs. Domī sum.”

[Iūlius:] “Sīc fiat nōbīs.”

[Gāius domum pergit.]

[Iūlius, ad servum suum:] “Tū, puer, sequere mē ad macellum! Aliquid emāmus ad prandium.”

[Iūlius cum servō ad macellum it.]

[Iūlius:] “Interrogā, quantī piscēs.”

[Servus, postquam interrogāvit:] “Dēnāriīs decem.”

[In macellō Iūlius piscēs emit et carnem.]

[Iūlius:] “Tū, puer, refer domum, ut possīmus ire ad holerārium et emere holera quae necessāria sunt, et pōma: mōra, ficūs, māla, pira...”

[In forō holerāriō Iūlius holera et pōma emit.]

[Iūlius:] “Ecce habēs omnia quae emimus; refer domum!”

[Iūlius cum servō domum redit.]

[Iūlius:] “Vocet aliquis cocum! Ubi est?”

[Servus:] “Sūrsum ascendit.”

[Iūlius:] “Et quid vult? Dēscendat hūc! [Ad cocum quī dēscendit:] Tolle, coque diligenter pulmentāria! [Ad servum:] Affer clāvem! Prōfer quae necessāria sunt: salem, oleum Hispānum ad lucernās, acētum ācre,

invitātiō -ōnis *f* < invitāre
= vocāre (domum suam)

festināre = properāre
in-quirere -sivisse/-siisse -situm
= quaerere; -istī < -iistī
suāvis -e = iucundus
frūgālis -e = haud magnificus
sed bonus
domesticus -a -um (< domus)
= domī factus

temperī *adv* (↔ tardē) = ad
tempus; *comp* temperius
nūntium mitte

ire pergit

macellum -i *n* = forum ubi carō
et piscēs vēneunt
vēn-ire -eō -iisse = vēndi

quantī (*gen* = quantō pretiō)
piscēs *sint* (: cōnstant)

holerārius -a -um < holus; *n*
forum ubi holera vēneunt
pōmum -i *n*: pōma sunt māla,
pira, ficūs, mōra, cēt.

mōrum
-i *n*

oleum
-i *n*

ampulla
-ae *f*

oleum ex olivīs efficitur

pulmentārium -i *n* = cibus (carō)
quae coquitur

Hispānus -a -um: ex Hispāniā
acētum -i *n* = vinum acerbum
ācer ācris ācre = acerbus

carbō
-ōnis m

secūris -is f, acc -im, abl -ī

secūris
-is f

catinum
-ī n

caccabus
-ī m

ōlla
-ae f

vīnum album et nigrum, ligna sicca, carbōnēs, secūrim,
vāsa, catīna, caccabum, ōllam...!”

ef-ferre ex-tulisse ē-lātum
< ex + ferre

[*Servus, postquam omnia extulit.*] “Quid aliud vīs?”

inde : deinde
lavāre = lavārī (in balneō)

[*Iūlius.*] “Haec tantum, puer: Vāde ad Gāium et dīc eī:
“Venī!” Inde lavēmus. Vāde! Curre! Citō fac!”

[*Abit servus, et citō revertitur.*]

[*Iūlius.*] “Fuisti ad eum?”

[*Servus.*] “Fuī.”

[*Iūlius.*] “Ubi erat?”

[*Servus.*] “In domō sedēbat.”

[*Iūlius.*] “Et quid faciēbat?”

studēre = litterīs studēre

[*Servus.*] “Studēbat.”

[*Iūlius.*] “Et quid dixit?”

[*Servus.*] ““Exspectā mē!””

[*Iūlius.*] “Vāde iterum, et dīc eī: ‘Omnēs hīc sunt.’ Cum
eō venī!”

[*Servus iterum abit.*]

cēnātiō -ōnis f = triclinium

[*Iūlius, ad aliōs servōs.*] “Vōs interim sternite cēnātiō-
nem!”

sternere strāvisse strātum

[*Servī.*] “Iam strāvimus. Omnia parāta sunt.”

[*Servus iterum revertitur sine Gāiō.*]

sērus -a -um = tardus, posterior;
adv sērō ↔ temperī
sērō nōs facis prandēre = facis
ut sērō prandeāmus

[*Iūlius.*] “Nōndum venit? Vāde, dīc eī: ‘Sērō nōs facis
prandēre!’ [*Gāium advenientem cōnspicit.*] Ecce venit.
Occurre eī!”

ob-viam ire + dat = occurrere

[*Servus Gāiō obviam it.*]

strigilis
-is f

ampulla
-ae f

V. BALNEVM

[*Iūlius, quī amīcōs invitāvit, ante cēnam cum Gāiō amīcō in balneum itūrus est, ut lavētur et exerceātur.*]

[*Iūlius, ad servōs:*] “Afferte sabana ad balneum, strigilem, ampullam! Praecēdite, occupāte locum!”

[*Servus:*] “Ubi iubēs? In thermīs an in privātō?”

[*Iūlius:*] “In thermīs. Praecēdite tantum! *Vōbīs* dīcō quī hīc estis! Calida fiat nōbīs. Ego autem, ūsque dum locum invenītis, unguentārium salūtābō.”

[*Servi ad thermās praecēdunt. Iūlius unguentārium petit.*]

[*Unguentārius:*] “Iūli, avē!”

[*Iūlius:*] “Salūtō tē! Dā mihi tūs et unguentum, quod sufficit hodiē ad hominēs vīginti, sed dē bonō!”

[*Domum reversus Iūlius, ad Gāium:*] “Surge, eāmus! Hinc vīs per porticum propter lūmen? [*Gāius silet.*] Numquid vīs venīre ad sēcēssum?”

[*Gāius:*] “Bene mē admonuistī: venter mē cōgit.”

[*Gāius discēdit ad sēcēssum et mox redit.*]

[*Iūlius:*] “Eāmus iam!”

[*Amīcī per porticum ad thermās eunt.*]

[*Iūlius, in thermīs, ad servum:*] “Exue mē! Excalceā mē, puer! Accipe vestīmenta, servā bene – nē obdormiās, propter fūrēs! Rape nōbīs pilam! [*Ad Gāium:*] Lūdāmus in sphaeristēriō!”

[*Amīcī in sphaeristēriō pilā lūdunt.*]

[*Iūlius:*] “Exercēri volō in cērōmate. Venī, luctēmur!”

ampulla -ae f: quā continētur unguentum -ī n = oleum suāve quō corpus ungitur ungere ūnxisse ūnctum = unguentō per-fundere

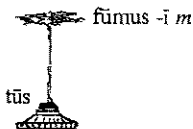
exercēre = (membra) movēre valētūdinis causā; exercēri = sē exercēre sabanum -ī n = linteum

prae-cēdere ↔ sequī

thermae -ārum f pl = balneum pūblicum (↔ privātum)

calida -ae f = aqua calida

unguentārius -ī m = qui unguentum vēndit

fūmus -ī m

tūs

tūs tūris n: ē tūre accēnsō oritur fūmus suāvīs sufficere = satis esse

vīs ire

porticus -ūs f = ōrdō columnārum sub tēciō

num-quid...? = num...? -ne...?

sēcēssus -ūs m = locus sōlus ubi venter ex-onerātur (↔ implētur) ad-monēre = monēre

ex-uere ↔ vestīre

ex-calceāre ↔ calceāre

servāre = salvum cūstōdire

ob-dormīre (↔ ēvigilāre) = incipere dormīre; nē obdormiās! = nōli obdormīre!

sphaeristērium -ī n = locus ubi hominēs pilā lūdunt

cērōma -atis n = locus ubi hominēs luctantur (= palaestra)

iam dūdum *adv* = iam pridem
temptāre = cōnārī

cella -ae *f* = locus clausus
tepidārius -a -um < *tepidus* -a
-um = nec frīgīdus nec calīdus
balneātor -ōris *m* = quī balneum
cūstōdit
fricāre = tergēre premendō

sūdātōrium -ī *n* (< *sūdāre*)
= cella balneī calīdīssīma

sūdāre: homīnēs ob magnum
calōrem vel labōrem sūdant
sūdor -ōris *m* < sūdāre

lassus -a -um = fessus
solium -ī *n* = magnum balneī vās
assa -ae *f* = balneum siccum
calīdīssīmum, sūdātōrium

temperāre = rēctē miscēre (calīdum et frīgīdum)
piscīna -ae *f* = lacus arte factus
subdīvālis -e = sub caelō apertō
situs (nōn sub tēctō)

solium

frīgīda -ae *f* = aqua frīgīda,
balneum frīgīdum
lutum -ī *n* = terra mollīssīma ūmīda
(in thermīs corpus lutō per-
funditur)

re-sūmere = vlrēs re-sūmere
dē-stringere = strīgīle fricāre (ita
dētergētur lutum, oleum, sūdor)
calīgula -ae *f* = calīga (parva)

col-līgere -līgisse -lēctum = ūnō
locō pōnere (↔ spargere)

[*Gāius*:] “Nesciō, neque possum, iam dūdum enim dēstītī
luctārī. Tamen temptō – sī possum.”

[*Iūlius cum Gāiō luctātur in cērōmate*.]

[*Gāius*:] “Leviter fatīgātus sum.”

[*Iūlius*:] “Introeāmus in cellam prīmam tepidāriam.”

[*Iūlius introiēns, ad servum*:] “Dā balneātorī nummōs!
Accipe reliquum! Unge mē! Fricā mē! [*Ad Gāium*:]
Venī ad sūdātōrium!”

[*In sūdātōrium introeunt*.]

[*Iūlius*:] “Sūdās?”

[*Gāius, sūdōrem dētergēns*:] “Sūdō.

Lassus sum. Introeāmus ad solium!”

[*Iūlius*:] “Dēscende! Ūtāmur assā, et sic dēscendāmus ad
solium! [*Dēscendit ipse*.] Dēscende!”

[*Gāius, dēscendēns*:] “Bene temperātum est solium.”

[*Iūlius*:] “Exī iam! Mitte tē ipsum in piscīnam sub-
dīvālem!”

[*Forās exeunt et in piscīnam frīgīdam sē mittunt*.]

[*Iūlius, natāns*:] “Natā!”

[*Gāius*:] “Natāvī.”

[*Iūlius, cum Gāiō ē piscīnā ēgressus*:] “Frīgīdam habu-
imus bonam. Ad lutum accēde! Perfunde tē ipsum!”

[*Gāius*:] “Perfūdī. Resūmpsī.”

[*Iūlius, ad servum*:] “Porrige strīgīlem! Dēstringe mē! Dā
sabana! Tergē mihi caput et pedēs! Dā calīgulās!
Calceā mē! Vestī mē! Indue superāriam! Colligite
vestīmenta et omnia nostra! [*Ad Gāium*:] Bene lāvistī?
Bene tibi sit!”

[*Iūlius et Gāius lautī redeunt ad cēnam*.]

sūdor

VI. CONVIVIVM

[*Ōstiārius, ad Iūlium ā balneīs redeuntem:*] “Salvum lōtum, domine! Amicī vēnērunt.”

[*Iūlius hospitēs suōs salvēre iubet.*]

[*Iūlius, ad servōs:*] “Date hīc sellās! [*Ad hospitēs:*] Quid stātis? Sedēte! [*Ad Gāium:*] Quid stās? Sedē! [*Ad ministrum:*] Temperā! Valdē enim sitiō. Miscē nōbīs! [*Ad hospitēs:*] Quis quid vult? [*Ad Gāium:*] Tū quid vīs?”

[*Gāius:*] “Miscē mihi calidum, nōn fervēns neque tepidum, sed temperātum. [*Vīnum gustat.*] Adice merum!”

[*Postquam bibērunt convīvae triclinium ingrediuntur.*]

[*Iūlius:*] “Sī vultis, discumbāmus!”

[*Gāius:*] “Ubi iubēs?”

[*Iūlius:*] “In primō locō discumbe!”

[*Convīvae in lectīs discumbunt. Affertur gustātiō: ōva, holera, piscēs...*]

cucurbita -ae f

[*Iūlius, ad singulōs ministrōs:*] “Dā nōbīs primū bētās aut cucurbitās! Porrige mihi mappam! Ūnus ex vōbīs pānem frangat! Pōne oxygarum et lactūcās et cucumerēs! Dā sardīnās, siliquās et oleum Hispānum! Pōne discum cum ēscāriīs! Affer olivās albās et cāseum! [*Ad hospitēs:*] Cēnāte!”

lactūca -ae f

cucumis -eris m

[*Post gustātiōnem appōnuntur varia fercula, ut gallīna, lepus, aper.*]

[*Iūlius, ad ministrum:*] “Praecīde aprum et gallīnam et leporem! Dā carnem assam! Valdē calet. Mandūcēmus!”

aper
apri m

gallīna
-ae f

lepus
-oris m

balneae -ārum *f pl* = thermae
lōtus -a -um = lautus *part* < la-
vāre; salvum lōtum! : salvum
lōtum tē esse gaudeō

temperā vīnum calidum frigidō!
sitiō (< sitis) = sitim pati
miscē aquam vīnō!

vīnum calidum
fervēns -entis = calidissimus

dis-cumbere = suis locis ac-
cumbere

gustātiō -ōnis *f* = prima pars
cēnae (↔ mēnsa secunda)

bēta
-ae *f*

mappa -ae *f* = linteam ad ōs
tergendum
oxygarum -ī *n* = acētum mixtum
quod cum piscibus gustātur
sardīna -ae *f* = parvus piscis
discus -ī *m* = catinum
ēscārius -a -um (< ēsca = cibus)
= edendus; *f pl* ūvae ēscāriae

siliqua
-ae *f*

ferculum -ī *m* = cibus qui
ōrdine convīvis affertur
aper apri *m* = porcus fērus

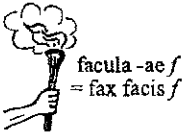
prae-cidere = secāre

assus -a -um = igne coctus sine
aquā
calēre = calidus esse (↔ frīgēre)
mandūcāre = dentibus ūti, ēsse

ex-tergere = dētergere

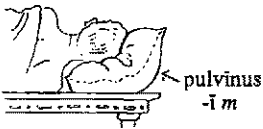
propināre + *dat* = bibere ad alius salūtem

placenta -ae *f* = pānis dulcis

facula -ae *f*
= fax facis *f*

ministrāre (< minister) = servīre (convivīs); ministrantēs = ministrī

pulvinus
-i *m*

ex-cutere -iō -cussisse -cussum
= iactāre, quaterere
sēgnis -e = piger; *adv* sēgniter
per-noctāre forīs = per tōtam
noctem forīs esse
sī cuius = sī alicuius
audierō = audiverō
re-cipere sē = recēdere
gallicinium -i *n* = gallī cantus;
galliciniō *abi* : ante lūcem

[Convivāe:] “Optimē factum est.”

[Iūlius, ad ministrōs:] “Date aquam ad manūs! – Extergē mēnsam! – Dā nōbīs bibere! Dā merum! Miscē calidum! Omnēs bibāmus!”

[Gāius:] “Sī permittis, prōpīnō tibi.”

[Iūlius:] “Bene accipiō. [Ad alium convivam:] Quid nōn bibis? Bibe, domine!”

[Convivā:] “Petīvī, et nēmō mihi dedit.”

[Statim minister eī vīnum dat.]

[Affertur mēnsa secunda: pōma, nucēs, mel, placentās.]

[Iūlius, ad ministrōs:] “Date nōbīs dulcem placentam!”

[Convivāe:] “Sufficit nōbīs. Eāmus iam! Bene nōs accēpistī.”

[Iūlius, ad servum:] “Accende faculam!”

[Gāius:] “Dā ministrantibus bibere et cēnāre, et cocō, quia bene ministrāvit.”

[Discēdunt convivāe.]

[Iūlius:] “Puer, venī! Collige haec! Omnia suīs locīs repōne!”

[Iūlius, cum servō cubiculum ingressus:] “Diligenter sterne lectum!”

[Servus:] “Strāvimus.”

[Iūlius:] “Et ideō dūrum est?”

[Servus:] “Excussimus et pulvīnum mollīvimus.”

[Iūlius:] “Quoniam autem sēgniter fēcistis quae neces-sāria sunt, nēmō forīs pernocket aut exeat. Sī cuius vōcem audierō, nōn eī parcam! Recipite vōs, quiēscite, et galliciniō mē excitāte, ut excurram!”

VII. TABELLARIVS

[*Tabellārius ā Gāiō missus pulsat ōstium Lūciī.*]

[*Ōstiārius:*] “Quis pulsat ōstium?”

[*Tabellārius:*] “Ā Gāiō ad Lūcium. Sī hīc est, nūntiā!”

nūntiā *mē*

[*Ōstiārius, ad Lūcium dominum:*] “Venit ā Gāiō.”

[*Lūcius, intus:*] “Rogā illum! [*Egressus ipse tabellārium interrogat:*] Quid est, puer? Omnia rēctē?”

rogāre = interrogāre

[*Tabellārius:*] “Etiam, domine. Mīsit tibi epistulam signatam.”

etiam : ita (: rēctē sunt omnia)

[*Lūcius:*] “Et ubi est?”

[*Tabellārius:*] “Hīc est.”

[*Lūcius:*] “Dā illam, ut videam quid mihi scripserit! [*Epistolā perlēctā:*] Scripsit mihi dē negōtiō. Nihil tibi dixit?”

[*Tabellārius:*] “Nihil.”

[*Lūcius:*] “Vāde, puer, et nūntiā quoniam veniō.”

quoniam veniō : ‘mē venire’

[*Tabellārius redit ad Gāium.*]

[*Lūcius, ad servōs suōs:*] “Date mihi calceāmenta! Affer aquam ad manūs! Dā subarmāle, cinge mē! Dā togam, operī mē! Dā paenulam et ānulōs! [*Ad sodālem suam quendam:*] Quid stās, sodālis? Tolle quae opus sunt et veni mēcum! Festinō ad amīcum antiquum, senātōrem populī Rōmanī, quī ā Rōmulō dēdūcit genus, ā Trōiānīs Aeneadārum.”

sub-armāle -is *n* = lātum cingulum
sodālis -is *m* = amīcus, comes (ea) quae opus sunt = quibus opus est
senātor -ōris *m*, ūnus ē DC civibus nōbilissimīs, quōrum numerus vocātur *senātus* (-ūs *m*)
genus = omnēs ab eōdem (patre patrum) orti; ā Rōmulō g. dēdūcit = eius g. ā R. ortum est Aeneadae -ārum *m pl*, Trōiāni quī Aenēam in Italiā fugientem comitātī sunt
Rōmulus, quī ab Aenēā genus dēdūcit, a. 753 a.C. Rōmam *condidit*
con-dere -didisse -ditum

[*Exit Lūcius cum sodālī suō.*]

iūrgium -i n = certāmen (dē
iūre)
vagāri = errāre

aes aeris n = pecūnia; aes est
materia ex quā efficiuntur
assēs, ferrō cārius et argentō
vilius est

insānīre = mente *in-sānus* esse

faenerāre = mūtuum dare pretiō
fraudātor -ōris m = vir fallāx

dūc tē! = abi!
quaere *aes ab eō* cui faenerā-
vistī

iūrāre = dīs testibus affirmāre

contrōversia -ae f = iūrgium

VIII. IVRGIVM

[*Iūlius et Gāius, dum in urbe vagantur, Lūciō obviam eunt.*]

[*Iūlius, ad Gāium*]: “Nōn est iste Lūcius, quī meum aes habet?”

[*Gāius*]: “Hic est.”

[*Iūlius*]: “Accēdēns ergō salūtābō eum. [*Ad Lūcium accēdit.*] Avē, pater familiās! Nōndum possum accipere meum, quod mihi dēbēs tantō tempore?”

[*Lūcius*]: “Quid dīcis? Insānīs!”

[*Iūlius*]: “Faenerāvī tibi aes – et dīcis ‘insānīs’! Fraudātor, nōn cognōscis mē?”

[*Lūcius*]: “Dūc tē! Quaere cui faenerāstī! ego enim nīl tuum habeō.”

[*Iūlius*]: “Iūrā mihi!”

[*Lūcius*]: “Iūrō ubi velīs.”

[*Iūlius*]: “Eāmus. Iūrā in templō!”

[*Iūlius cum Lūciō ad templum it.*]

[*Lūcius*]: “Per deum hunc: nihil mihi dedistī.”

[*Iūlius*]: “Modo bene. Et contrōversiam facere nōn est bonum liberō hominī et patrī familiās.”

[*Iūlius iam intellegit sē nōn Lūciō, sed aliū virō pecūniam faenerāvisse.*]

IX. NVMMVLARIVS

[*Iūlius ante nummulārī mēnsam adsistit.*]

[*Nummulārius:*] “Domine, quid imperās?”

[*Iūlius:*] “Numquid habēs pecūniam vacuam?”

[*Nummulārius:*] “Quid opus habēs mūtuārī?”

[*Iūlius:*] “Sī habēs, commodā mihi quīnque sēstertia.”

[*Nummulārius:*] “Et sī nōn habērem, undecumque explicārem.”

[*Iūlius:*] “Pignus vīs?”

[*Nummulārius:*] “Absit, nōn opus habeō. Cavē mihi ‘tē accēpisse’.”

[*Iūlius:*] “Quibus ūsūrīs?”

[*Nummulārius:*] “Quibus vīs.”

[*Iūlius dē pecūniā mūtuā cavet: scribit ‘sē HS V̄ accēpisse atque cum ūsūrīs redditūrum esse’.*]

[*Iūlius:*] “Cāvī.”

[*Nummulārius Iūliō HS V̄ commodat.*]

[*Iūlius:*] “Grātiās tibi agō.”

[*Nummulārius:*] “Signā!”

[*Iūlius, postquam signāvit:*] “Signāvī.”

[*Nummulārius:*] “Numerā!”

[*Iūlius, pecūniā numerātā:*] “Numerāvī.”

[*Nummulārius:*] “Probā!”

[*Iūlius:*] “Probāvī.”

[*Nummulārius:*] “Sicut accēpistī, probum redde!”

[*Iūlius:*] “Cum tibi reddiderō, et satisfaciam.”

[*Hīs perāctīs, Iūlius cum pecūniā discēdit.*]

nummulārius -ī m (< nummus)
= tabernārius qui pecūniam
mūtuam dat pretiō
ad-sistere -stitisse = cōsistere
et stāre

opus habeō = mihi opus est
mūtuārī = mūtuum sūmere
commodāre = mūtuum dare
sēstertia *n pl* = mīlia sēstertium
unde-cumque = ā quōquō locō,
quōquō modō
ex-plicāre ↔ implicāre; pecūni-
am explicāre : quaerere
pignus -oris *n* = rēs cāra quae
datur prō pecūniā mūtuā
cavēre = litteris prōmittere ‘sē
pecūniam redditūrum esse’

ūsūra -ae *f* = pretium prō pecū-
niā mūtuā solvendum

V̄ = quīnque mīlia; HS V̄ = quīn-
que sēstertia (= quīnque mīlia
sēstertium)

cavēre cāvisse cautum

(rem) probāre = probam existi-
māre, ‘probam esse’ dicere

satis-facere (+ *dat*) = dare quod
satis est, grātum facere; satis-
faciam *tibi* (: ūsūrās solvendō)
per-agere

male-dictum -i n < male-dicere

irāsci = irātus fieri

per-tinēre: ad mē pertinet = mea
rēs est; tibi pertinet = ad tē p.
prōcūrātor -ōris m < prō-cūrāre
= negōtium cūrāre prō aliquō

impostor -ōris m = vir fallāx,
fraudātor
male-dicere + dat
cruci-figere = cruci figere
ex-pedire + dat = prōdesse

ingenuus -a -um = liberō patre
nātus

pār paris adī = aequus

libertus -i m = libertinus

appāret = plānē vidētur

abs-trahere

opportūnus -a -um = idōneus;
adv tempore opportūnō

X. MALEDICTA

[Hōrā nōnā Iūlius balneās petit. Ibi Sōsia, servus ēbrius,
eī in ōstiō occurrit. Iūlius irāscitur.]

[Iūlius:] “Dūc tē ergō! Quid stās?”

[Sōsia:] “Quid tibi pertinet? Prōcūrātor meus es?”

[Iūlius:] “Dūc tē!”

[Sōsia:] “Recēde, impostor!”

[Iūlius:] “Maledicis mihi, malum caput? Crucifigāris!
Male facis, et nescis quod nōn expedit tibi.”

[Sōsia:] “Quārē?”

[Iūlius:] “Quoniam ego ingenuus homō sum, tū autem
nēquam servus!”

[Sōsia:] “Silentium habē!”

[Iūlius:] “Vīs ergō discere: nōn sum tibi pār!”

[Sōsia:] “Nōn, impostor? Volō discere utrum servus sis
an libertus?”

[Iūlius:] “Nōn dō tibi ratiōnem.

[Sōsia:] “Quārē?”

[Iūlius:] “Quoniam nōn es dignus! Eāmus ad dominum
tuum!”

[Sōsia:] “Fortasse.”

[Iūlius:] “Ego enim ingenuus omnibus nōtus sum et pater
familiās.”

[Sōsia:] “Appāret ā faciē tuā!”

[Iūlius:] “Eāmus nōs!”

[Iūlius Sōsiam sēcum abstrahere temptat, cum dominus
Sōsiae iīs obviam venit.]

[Iūlius:] “Opportūnē vēnistī. Quaerēbam tē, quod factum
est mihi malum.”

XI. IUDICIUM

Dominus [Lūcius] prōcēdēns occurrit amicō suō, et dīxit:

“Avē, Gāi!” et ōsculātus est eum.

Et [Gāius] resalūtāvit eum dicēns: “Bene valeās, Lūcī!

Est tē vidēre! Quid agis?”

[Lūcius:] “Omnia rēctē. Quōmodo habēs?”

[Gāius:] “Grātulor tibi – sicut mihi.”

[Lūcius:] “(Vocātus sum in) iūdicium.”

[Gāius:] “Quālis est ipsa rēs?”

[Lūcius:] “Nōn valdē magna, est enim pecūniāria. Sī vacat tibi, adestō nōbis! Iūdicēs enim diem nōbis dedērunt hodiernum sententiam dictūrī. Quārē volō tē praesente dē causā cum advocātis tractāre.”

[Gāius:] “Adhibuistī (advocātōs)?”

[Lūcius:] “Adhibuī.”

[Gāius.] “Quōs?”

[Lūcius:] “Tuōs amīcōs.”

[Gāius:] “Bene fēcistī. Cōstituistī circā quam hōram? in quō locō?”

[Lūcius:] “In forō, in porticū iūxtā statuam Victōriae.”

[Gāius:] “Post modicum illūc veniō.”

[Lūcius:] “Sed rogō in mente habeās!”

[Gāius:] “Sēcūrus estō: mihi pertinet.”

[Discēdit Gāius.]

[Lūcius, ad servum suum:] “Eāmus nōs ad nummulārium; accipiāmus ab eō dēnāriōs centum. Dēmus causidicō honōrārium et advocātis et iūris peritō, ut studiōsius dēfendant nōs.”

[Servus, nummulārium cōspiciēns:] “Iste est.”

iūdicium -i n = iūs iūris n = locus et tempus quō iūs dicitur .
dē civium contrōversīs

est tē vidēre! = quam grātum mihi est tē vidēre!
quid agis? = quōmodo tē habēs?

pecūniārius -a -um < pecūnia
iūdex -icis m = qui inter civēs
iūs dicit (: statuit quid iūs sit)
hodiernus -a -um < hodiē
sententia = quod iūdex statuit
causa : rēs quae agitur in iūdicō
ad-vocātus -i m (< ad-vocāre)
= qui alicui adest in iūdicō
tractāre = agere
ad-hibēre + acc = ūti + abl (< ad + habēre); aliquem a. = cōsili-
um/auxiliūm alicuius quaerere

Victōria
dea

statua
-ae f

modicus -a -um = nec magnus
nec parvus, n paulum; post
modicum temporis... veniam
rogō ut in mente habeās (: re-
miniscāris)
sē-cūrus -a -um = sine cūrā,
nihil cūrāns
mihi pertinet = ad mē pertinet

causidicus -i m = qui causās
agit apud iūdicēs
honōrārium -i n = mercēs
peritus -a -um (↔ ignārus)
+ gen = qui rem bene scit

	[<i>Lūcius:</i>] “Accipe ab eō nummōs, et sequere!”
	[<i>Nummīs acceptīs, servus Lūcium ad forum sequitur.</i>]
	[<i>Lūcius:</i>] “Sicut cōstituimus adest Gāius. Convocēmus eum in cōsiliū. Hic habēmus instrūmenta.”
cōsiliū -i n = īī qui conveniunt ut cōsiliū capiant instrūmenta : tabulae, litterae (dē causā quae agitur)	[<i>Lūcius Gāium sēcum dūcit ad iūdicēs.</i>]
dē-nūntiāre + dat = imperāre ut adsit; -āstī = -āvistī	[<i>Iūdex:</i>] “Dēnūntiāstī illī?”
	[<i>Lūcius:</i>] “Dēnūntiāvī.”
testārī = testēs ad-vocāre	[<i>Iūdex:</i>] “Testātus es?”
	[<i>Lūcius:</i>] “Testātus sum.”
	[<i>Iūdex:</i>] “Parātus estō!”
	[<i>Lūcius:</i>] “Parātus sum.”
adversārius -i m = quī adversus certat	[<i>Iūdex:</i>] “Et adversārius interpellāre vult. Tacē!”
	[<i>Lūcius:</i>] “Taceō.”
	[<i>Postquam adversārius interpellāvit et Lūciī causidicus respondit, surgit iūdex.</i>]
praecō -ōnis m = quī nūntiōs pūblicōs praedicat praedicāre = clārā vōce nūntiāre	[<i>Praecō praedicat:</i>] “Silentium habēte! Audiāmus sententiam!”
	[<i>Iūdex sententiam dicit.</i>]
audistī = audīvistī	[<i>Lūcius:</i>] “Audistī, Gāī? ācta rēs est et vicimus.”
	[<i>Gāius Lūciō grātulātur.</i>]

MENAECHMI

Ex Plauti cōmoediā prologus et scaena ultima

Persōnae: MENAECHMVS I

MENAECHMVS II sive SOSICLES

MESSENIO, servus Menaechmī II

Scaena: EPIDAMNI ante domum Menaechmī I

PROLOGVS

- 1-2 Salūtem vōbīs, spectātōrēs, nūntiō!
 Apportō vōbīs Plautum – linguā, nōn manū! –
 quaesō ut benignīs accipiātis auribus.
- 5 Nunc argūmentum accipite atque animadvertite
 – quam poterō in verba cōferam paucissima.
- 17 Mercātor quīdam fuit Syracūsīs senex.
 Eī sunt nātī filiī geminī duo,
 ita fōrmā similī puerī utī māter sua
- 20 nōn internōsse posset quae mammam dabat,
 neque adeō māter ipsa quae illōs pepererat!
 (ut ille dixit mihi quī puerōs vīderat).
- 24 Postquam iam puerī septuennēs sunt, pater
- 25 onerāvit nāvem magnam multīs mercibus.
 Impōnit alterum geminum in nāvem pater,
 Tarentum āvēxit sēcum ad mercātum simul;
 illum reliquit alterum apud mātrem domī.
 Tarentī lūdī forte erant cum illūc venit;

Tarentum -ī *n*
 Syracūsae -ārum *f pl*
 Epidamnus -ī *f* (= Dyrrachium)

Menaechmī -ōrum *m pl*, frātēs
 geminī, titulus cōmoediae

T. Maccius Plautus -ī *m*, scripsit
 cōmoediās XXI; senex mortuus
 est a. 184 a.C. (ante Christum)

Menaechmus -ī *m* (MEN.)

Sōsicles -is *m*

Messēniō -ōnis *m* (MESS.)

prologus = is qui prologum
 dicit
 salūtem nūntiāre = salūtem
 dicere

quaesō = rogō
 benignus -a -um = qui bene vult
 argūmentum -i *n*: a. fābulae =
 rēs quae in fābulā aguntur
 cōn-ferre con-tulisse col-lātum
 = contrahere, brevem facere
 in verba quam paucissima (: tam
 pauca quam) poterō

(puerī) fōrmā similī : fōrmam
 similem habentēs, similes
 utī = ut
 māter sua (: eōrum) quae mam-
 mam (= pectus) dabat : nūtrīx
 inter-nōvisse (alterum ab alterō)
 = *dis-cernere*
 ad-eō = etiam; neque adeō = ac
 nē quidem

septuennis -e = VII annōs nātus

onerāre = onere implēre (*onus*
 -eris *n* = quod portātur/vehitur)
 alterum *g.*: Menaechmum (I)
 ā-vehere ↔ ad-vehere
 sē-cum simul = unā sē-cum
 mercātus -ūs *m* = locus quō con-
 veniunt mercātōres ut vēndant
 illum alterum: Sōsiclem

mortālēs -ium *m pl* = hominēs
ut ad lūdōs fieri solet

Epidamniēnsis -e < Epidamnus

tollere = auferre, abducere

perdere = amittere
animum dē-spondere -disse
= dēspērāre
aegritūdō -inis *f* = dolor animi
ē-morī = morī
-u'st = -us est

avus -ī *m* = pater patris
surreptum esse

im-mūtāre = mūtāre
geminō alterī : Sōsiclī
diligere -lēxisse -lēctum

in-dere -didisse -ditum = dare
illī nōmen dat 'Menaechmō'
(*dat*) = ... 'Menaechmum'

ipsus = ipse; ipsus avus eōdem
nōmine vocātus est
errāre = prāvē intellegere, falli

ambō -ae -ō, *dat m* -ōbus

dūdum *adv* = modo
dixeram : dixī

liberōrum nihil = nūllī liberī
nisi dīvitiae : nisi dīvitiae eī
erant prō liberis
ad-optāre = suum filium facere
surrepticius -a -um = surreptus
dōtātus -a -um = pecūniōsus
hērēs -ēdis *m* = cui pecūnia ho-
minis mortui relinquitur
ob-ire (mortem/diem) = morī
ut rūs (= in rūs) ibat = cum... iret
pluere plūvisse; pluit = imber fit
longulē = longē (: procul)
rapidus *fluvius*
raptor -ōris *m* = qui rapit
sub-ducere; alicui pedēs *s.* = ali-
quem lābentem facere
mala crux = mala fortūna (: nex)
ē-venire = accidere, fieri; +*dat*
(rēs) eī ēvenit = eī datur

mortālēs multī, ut ad lūdōs, convēnerant.

Puer inter hominēs ibi aberrāvit ā patre.

Epidamniēnsis quīdam ibi mercātor fuit,
is puerum tollit āvehitque Epidamnum eum.

Pater eius autem, postquam puerum perdidit,
animum dēspōndit, eāque is aegritūdine
paucīs diēbus post Tarentī ēmortuu'st.

Postquam Syracūsās dē eā rē rediit nūntius
ad avum puerōrum 'puerum surreptum alterum
patremque puerī | esse Tarentī ēmortuum',

immūtāt nōmen avus huic geminō | alterī
– ita eum dilēxit quī surreptu'st alterum:

illius nōmen indit illī quī domī est

'Menaechmō', idem quod alterī nōmen fuit
(et ipsus eōdem avus est vocātus nōmine).

Nē mox errētis, iam nunc praedicō prius:

idem est ambōbus nōmen geminīs frātribus.

Epidamniēnsī illī, quem dūdum dixeram
geminum illum puerum quī surripuit alterum,
eī liberōrum – nisi dīvitiae – nihil erat.

Adoptat illum puerum surrepticiū

sibi filium, eīque uxōrem dōtātā dedit,

eumque hērēdem fēcit cum ipse obiit diem.

Nam rūs ut ibat forte, ut multum plūverat,

ingressus fluvium rapidum ab urbe haud longulē,

rapidus raptōrī puerī subdūxit pedēs

abstrāxitque hominem in māximā malam crucem!

Illī dīvitiae ita ēvērunt māximae.

[*Domum Menaechmī I mōnstrat.*]

30

35

40

47

57

60

65

Is illic habitat geminus surrepticius.

Nunc ille geminus qui Syracūsīs habet

70 hodiē in Epidamnum vēnit cum servō suō

hunc quaeritātum geminum germānum suum.

Haec urbs Epidamnus est, dum haec agitur fābula

– quandō alia agētur, aliud fiet oppidum,

sicut familiae quoque solent mūtārier:

75 modo lēnō hīc habitat, modo adulēscēns, modo senex...

SCAENA VLTIMA

[Menaechmus II (Sōsiclēs) cum servō Messēniōne ante domum Menaechmī I ambulat. Menaechmus I forās exit.]

1062 MESS. Dī immortālēs! Quid ego videō?

MEN. II Quid vidēs?

MESS. Speculum tuum.

MEN. II Quid negōtī est?

MESS. [Men. I mōnstrāns] Tūā'st imāgō, tam cōnsimile'st
quam potest.

MEN. II Pol profectō haud est dissimilis, meam cum fōr-
mam nōscitō.

1066 MESS. [ad Men. I] Adulēscēns, quaeō hercle, ēloquere
tūum mihi nōmen, nisi piget.

1068 MEN. I — — Mihi est Menaechmō nōmen.

MEN. II Immō edepol mihi!

MEN. I Siculus sum Syracūsānus.

MEN. II Ea domus et patria est mihi.

1070 MEN. I Quid ego ex tē audiō?

MEN. II Hoc quod rēs est.

MESS. Nōvī equidem hunc: erus est meus.

habēre = habitāre

servō: Messēniōne

quaeritāre = quaerere
(frāter) germānus = frāter eōdem
patre et eādē mātē nātus

quandō = cum

-ārier = -ārī (inf pass)

lēnō -ōnis m = quī amōrem
fēminārum virīs vēndit

Menaechmus

avus		
Moschus	Teuximarcha	
pater	māter	
Menaechmus	Sōsiclēs	
(surrepticius)	(Menaechmus II)	
	filiī geminī	

speculum : imāginem

negōtium = rēs; negōtī = negōtīi
(gen sg)

-'st = est; -e'st = -is est
cōn-similis -e = similis

quam fierī potest

pol = profectō (< Pollūx -ūcis,
deus)

dis-similis -e ↔ similis
nōscitāre = cognōscere, spectāre

hercle = profectō (< Herculēs)
ē-loquī

nisi tē piget: mē (acc) piget
↔ mihi (dat) libet

mihi nōmen est 'Menaechmō'
(dat) = ... 'Menaechmus'
ede-pol = pol

Siculus -i m, incolā Siciliae
Syracūsānus -a -um < Syra-
cūsae

rēs est : vērum est

'Hunc' ego 'esse' aiō 'Menaechmum'.

ego 'mē esse Menaechmum' aiō

MEN. I

|At ego 'mē'.

quae fābula est? = quid fābulāris?

MEN. II

Quae haec fābula'st?

Tū es Menaechmus?

MEN. I

'Mē esse' dicō, 'Moschō prōgnātum patre'.

prō-gnātus = nātus; Moschō
patre p. = Moschī filius
tūn' = tū-ne

MEN. II Tūn' meō patre es prōgnātus?

meō patre prōgnātus sum

MEN. I

Immō equidem, adulēscēns, meō!

[*sēcum loquēns*]

īn-spērātus -a -um: spēs īnspērāta = quod nōn spērābam
suspicārī = crēdere incipere
mē animus fallit = fallor, errō

MESS. [*sēcum*] Dī immortalēs! Spem īnspērātam date mihi 1081

quam suspicor!

pariter = aequē, eōdem modō

Nam, nisi mē animus fallit, hī sunt geminī germānī duo,
nam et patriam et patrem commemorant pariter quī fuerint sibi.

sē-vocāre = ā cēteris vocāre

Sēvocābō erum. [*Clārā vōce*] Menaechme!

MENAECHMI AMBO [*ūnā vōce*]

Quid vis?

MESS.

Nōn ambōs volō.

nāvī *abl* = nāve

Sed uter vestrum |est advectus mēcum nāvī? 1085

MEN. I

Nōn ego.

MEN. II At ego.

con-cēdere -cessisse = cēdere,
īre

MESS.

Tē volō igitur. Hūc concēde!

MEN. II

Concessī. Quid est?

illic illaec illuc = ille illa illud
sȳcophanta -ae *m* = impostor

MESS. Illic homō |aut sȳcophanta aut geminus est frāter
tuus.

similis -e + *gen*; *comp* similior,
sup simillimus

Nam ego hominem hominis similiōrem numquam vīdī
|alterum,

lacte -is *n* = lac lactis *n*
usquam = ūllō locō (: ūllō
modō)

neque aqua aquae nec lacte est lactis, crēde mihi, usquam
similius

tui *gen* < tū; hic tui *similis est*
tūque huius *similis es*
post *adv* = postea (: praeterea)

quam hic tui est tūque huius autem; post eāndem patriam 1090
ac patrem

percontārī = interrogāre

memorat. Meliū'st nōs adire |atque hunc percontārier.

1093	MEN. II	Perge operam dare, obsecrō hercle! Līber estō, sī invenīs	operam dare = labōrāre, dili- genter cūrāre (ut aliquid fiat) ob-secrāre = orāre (per deōs)
		hunc meum frātre[m] esse.	
	MESS.	Spērō.	
	MEN. II	Et ego idem spērō fore.	
1095	MESS. [<i>ad Men. I</i>]	Quid ais tū? ‘Menaechmum’, opīnor, ‘tē vocārī’ dixerās.	opīnārī = putāre dixerās ; dixistī
	MEN. I	Ita vērō.	
	MESS.	Huic item Menaechmō nōmen est. ‘In Sicilia tē Syrācūsīs nātum esse’ dixistī: hic nātu’st ibī. ‘Moschum tibi patrem fuisse’ dixistī: huic itidem fuit.	itidem (< ita-dem) = item huic itidem <i>Moschus pater</i> fuit longissimē : primum omnium
1111		Quid longissimē meministī, dīc mihi, in patriā tuā?	
	MEN. I	Cum patre ut abiī Tarentum ad mercātum; postea inter hominēs mē deerrāre ā patre atque inde āvehī.	ut abiī : mē abiisse de-errāre = aberrāre
	MEN. II	Iuppiter suprēme, servā mē!	suprēmus -a -um = summus
	MESS. [<i>ad Men. II</i>]	Quid clāmās? Quīn tacēs?	
1115	[<i>ad Men. I</i>]	Quot erās annōs nātus, cum tē pater ā patriā āvehit?	āvehit : āvēxit
	MEN. I	Septuennis, nam dentēs mihi cadēbant prīmulum. Neque patrem postillāc umquam vidī.	cadēbant prīmulum (= primum <i>adv</i>) : cadere incipiēbant post-illāc = postea
	MESS.	Quid? vōs tum patrī filīi quot erātis?	
	MEN. I	Ut nunc māximē meminī, duo.	
	MESS.	Uter erātis, tūn’ an ille, māior?	uter erat
	MEN. I	Aequē ambō parēs.	parēs erāmus
1120	MESS.	Quī id potest?	quī <i>adv</i> = quōmodo quī id fierī potest?
	MEN. I	Geminī ambō erāmus.	
	MEN. II	Dī mē servātum volunt!	
	MESS. [<i>ad Men. II</i>]	Sī interpellās, ego tacēbō.	

ūnō nōmine erātis? = ūnum
(idem) nōmen vōbīs erat?
mihi hoc nōmen erat

post *adv* = postea

re-nūntiāre
<*> dēsunt circiter xv syllabae
(‘tē surreptum esse...’)

nōmen meum mūtāvit
fēcit mihi : dedit mihi
mī = mihi

rogāre = interrogāre

Teuximarcha -ae *f* (-ae *dat*)

convenit : ita est

cōn-spiciārī = cōnspicere

et (= etiam) tū *salvē!*
miseria -ae *f* < miser
ūsque ad-hūc = ūsque ad hoc
tempus

cum : quoniam

~ēre = ~ērunt (*perf* 3 *pl*)
ex sententiā = ex voluntāte

volēs *fut* 2 *sg* < velle
velle *fut* 1 volam volēmus
2 volēs volētis
3 volet volent

MEN. II Potius taceō.

MESS. Dīc mihi:

ūnō nōmine ambō erātis?

MEN. I Minimē, nam mihi hoc | erat
quod nunc est: Menaechmō. | Illum tum vocābant Sōsi-
clem.

MEN. II Mī germāne gemine frāter, salvē! | Ego sum Sō- 1125
siclēs.

MEN. I Quōmodo igitur post Menaechmō nōmen est
factum tibi?

MEN. II Postquam ad nōs renūntiātum’st ‘tē <*> .....
..... et patrem esse mortuum’,
noster avus mūtāvit: quod tibi nōmen est, fēcit mihi.

MEN. I Crēdō ita esse factum ut dīcis. Sed mī hoc res- 1130
pondē:

MEN. II Rogā!

MEN. I Quid erat nōmen nostrae mātī?

MEN. II Teuximarchae.

MEN. I Convenit.

Ō salvē, inspērate, multīs annīs post quem cōnspicor!

MEN. II Frāter, et tū, quem | ego multīs miseriīs, labōribus
ūsque adhūc quaesivī, quemque ego esse inventum gau-
deō.

[*Ad Mess.*] Liber estō! 1148

MEN. I Cum tū es liber, gaudeō, Messēniō.

MEN. II Quoniam haec ēvēnēre nostrā, frāter, ex sententiā, 1151
in patriam redeāmus ambō.

MEN. I Frāter, faciam ut tū volēs...

MESS. Nunc, spectātōrēs, valēte, et nōbīs clārē plaudite! 1162

DE VERSIBVS

Syllabae et pedēs

Syllaba brevis [⊔] est quae in vōcālem brevem dēsinit; cēterae omnēs syllabae sunt longae [—]: *sa-lū-tem-... nūn-ti-ō.*

Syllabae acūtāe sunt quae leguntur vōce māiōre vel clāriōre quam cēterae. In versibus legendis et aliae syllabae et syllaba vocābuli ultima acūi potest (ut *il-lūm, ge-mi-ni, se-nēx*).

Vōcālis vocābuli ultima (et *-am, -em, -im, -um*) ante vōcālem (vel *h-*) primam vocābuli sequentis ēlīditur [ʹ]: *crē-d'i-t'es-se.*

Cōnsonāns vocābuli ultima cum vōcālī (vel *h-*) primā vocābuli sequentis contrahitur [ʹ]: *qui-d'est?*

Interdum binae vōcālēs in syllabā contrahuntur: *fūit, ēi, tūum.*

Versūs in pedēs dīviduntur, quibus nōmina sunt: iambus ⊔ —, trochaeus — ⊔, anapaestus ⊔ ⊔ —, dactylus — ⊔ ⊔, spondēus — —, tribrachys ⊔ ⊔ ⊔. In singulis pedibus acuitur syllaba longa vel prior ē binis brevibus.

Trochaicus dīcitur versus quī trochaeōs continet aliōsve pedēs quōrum p̄ima syllaba acuitur: — ⊔, — —, — ⊔ ⊔, ⊔ ⊔ —, ⊔ ⊔ ⊔.

Iambicus est versus quī iambōs continet aliōsve pedēs quōrum secunda aut tertia syllaba acuitur: ⊔ —, — —, ⊔ ⊔ —, — ⊔ ⊔, ⊔ ⊔ ⊔.

Sēnārii sunt versūs quī in sēnōs pedēs dīviduntur, septēnārii quī septēnōs pedēs continent.

Versus iambicus sēnārius

Hōc versū ūtitur Plautus in prologō — et Phaedrus in *Fābulis Aesōpiis* (vidē pāginās 33–41). Pedēs sic ōrdinantur:

⊔ ⊔ — ⊔ | ⊔ ⊔ — ⊔ | ⊔ ⊔ — ⊔ | ⊔ ⊔ — ⊔ | ⊔ ⊔ — ⊔ | ⊔ — ⊔

Exempla ex *Menaechmīs* cōmoediā:

- 3 *Ap-pór|tō vō|bīs Plāu|tum lín|guā nōn| ma-nū*
 4 *quae-s'út| be-nig|nī-s'ác|cī-pi-ā|tī-s'āu|ri-būs*
 5 *Nun-c'ár|gū-mén|t'ac-cī-pi|t'at-qu'á-ni|mad-vér|ti-te*
 17 *Mer-cā|tor quī|dam fūit| Sy-rā|cū-sīs| se-nēx*
 18 *e-ī| sunt nā|tī fī|li-ī| ge-mi-nū| du-ō*
 21 *ne-qu'á-de|ō mǎ|te-r'ip|sa qu'íl|lōs pé-pe|re-rát*
 24 *post-quám| iam pū-e|ri sēp|tu-ēn|nēs sūnt| pa-tér*
 26 *im-pō|ni-t'ál|te-rúm| ge-mi-n'ín| nā-vém| pa-tér*
 31 *pu-e-r'ín|te-r' hō-mi|nē-s' i-b'a|ber-rā|vi-t'á| pa-tre*
 44 *e-ī| ip|su-s' e-ō|d'a-vu-s' ést| vo-cā|tus nō|mi-ne*
 60 *a-dóp|ta-t'íl|lum pū-e|rum sūr|rep-ū|cī-um*
 62 *e-um|qu'hē-rē|dem fē|cit c'ip|s' o-bi-ít| di-ém*

⊔ syllaba brevis
 — syllaba longa

ʹ syllaba acūta

acuerē -uissse -ūtum = acūtum
 facere

crēd(ō) it(a) esse (1130)

pedēs:

⊔ — iambus -ī m
 — ⊔ trochaeus -ī m
 ⊔ ⊔ — anapaestus -ī m
 — ⊔ ⊔ dactylus -ī m
 — — spondēus -ī m
 ⊔ ⊔ ⊔ tribrachys -yis m

trochaicus -a -um < trochaeus

iambicus -a -um < iambus

sēnārius -a -um < sēni (6)
 septēnārius -a -um
 < septēni (7)

Vocābula nova:

ad-eō: neque adeō 21
 ad-optāre 60
 aegritūdō -inis f 35
 argūmentum -ī n 5
 -ārier = -āri (*inf pass*) 74, 1091
 ā-vehere 27, 33, 1113, 1115
 avus -ī m 38, 40, 44
 benignus -a -um 4
 con-cēdere -cessisse 1086
 cōn-ferre 6
 cōn-similis -e 1063
 cōn-spicāri 1132
 con-venire: convenit 1131
 crux: mala c. 66
 de-errāre 1113
 dē-spondēre -disse 35
 dis-similis -e 1064
 dūdum *adv* 57
 dōtātus -a -um 61
 edepol 1068
 ē-loquī 1066
 ē-morī 36
 errāre 47 (1082)
 ē-venire 67, 1151

germānus -i m 71, 1082, 1125
 habēre = habitāre 69
 hercle 1066, 1093
 hērēs -ēdis m 62
 illic = ille 1087
 im-mūtāre 40
 in-dere -didisse -ditum 42
 in-spērātus -a -um 1081, 1132
 inter-nō(vi)ssē 20
 itidem 1098
 lacte = lac 1089
 lēnō -ōnis m 75
 longissimē 1111
 longulē 64
 mamma -ae f 20
 mercātus -ūs m 27, 1112
 miseria -ae f 1133
 mortālēs -ium m pl 30
 negōtium -i n 1063
 nōscitāre 1064
 ob-ire -iisse, diem o. 62
 ob-secrāre 1093
 onerāre 25
 onus -eris n (25)
 opinārī 1095
 pariter 1083
 per-contārī 1091
 per-dere -didisse 34
 pigēre: piget 1066
 pluere -ūvisse 63
 pol 1064
 post-illāc 1117
 primulum adv 1116
 prō-gnātus -a -um 1072, 1073
 quacritāre 71
 quaesō 4, 1066
 quī adv 1120
 raptor -ōris m 65
 re-nūntiāre 1127
 rūs adv 63
 sententia: ex sententiā 1151
 septuennis -e 24, 1116
 sē-vocāre 1084
 sub-dūcere 65
 suprēmus -a -um 1114
 surrepticius -a -um 68
 suspiciārī 1081
 sycophanta -ae m 1087
 tollere 33
 tuī (gen < tū) 1090
 usquam 1089

Exempla ex *Fabulis Aesōpiis*:

Ae-sō|pu-s|āuc|tor quām| mā-tē-ri| am rēp|pe-rit prol.1
han-c|ē-go| po-lī| vī vēr|si-būs|sē-nā|ri-īs prol.2
Ad rī|v'e-ūn|dem lū-pu|s|ē-f|āgnus vē|ne-rānt I.1.1
si-tī| com-pūl|sī. sū-pe|ri-ōr| stā-bāt| lū-pūs I.1.2
An-t'hōs| sex mēn|sē-s|āt| ma-le-dīx|is-tī| mi-hī I.1.10
Res-pōn|di-f|āg|nu-s|ē-qui|dem nā|tus nō|n|ē-rām I.1.11
Pa-te-r|hēr|cle tū-u|s|il-l'in|quit mā-le|dīx-it| mi-hī I.1.12
A-mīt|tit mē-ri|tō prō-pri|um qu'ā-lī|ē-n'āp|pe-tit I.2.1

Versus trochaicus septēnārius

Hic versus cōnstat ex septem pedibus integrīs et ūnā syllabā longā vel brevī. Hōc versū ūtitur Plautus in scaenā ultimā cōmoediae cui titulus est *Menaechmī*. Pedēs sic ordinantur:

$\begin{array}{cccccccc} \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} \\ \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} & \underline{\underline{u}} \end{array}$

Exempla ex *Menaechmīs*:

d'im-mor|tā-lēs | quī-d|e-go| vī-de-ō | quid vī|dēs spe-cu|lūm 1062
tu-|ūm
quī-d|e-g'ex| t'āu-di'|hōc quod| rē-s|est| nō-v'e-qui|d'hūn- 1070
c'e-ru|s|ēst me|ūs
nē-qu'a-qu'a|quāe nec| lāc-te'st| lāc-tis | crē-de mi|h'ūs-quam| 1089
sī-mi-li|ūs
pér-g'o-pe|rām da|r'ōb-se|cr'hér-cle|lī-be|r'ēs-tō|s'in-ve|nīs 1093
hūnc me|ūm frā|tr'ēs-se|spē-rō | ē-f|e-g'ī|dēm spē|rō-fo|re 1094
quid lon|gis-si|mē me-mi|nis-tī | dīc mi|h'in pa-tri|ā tu|ā 1111
mī ger|mā-ne|gē-mi-ne|frā-ter|sāl-vē | ē-go sum| Sō-si|clēs 1125
ō sal|v'in-spē|rā-te| mūl-ti|s'ān-nīs| pōst quem| cōn-spī|cōr 1132
nūnc spec|tā-tō|rēs va|lē-t|et| nō-bīs| clā-rē|plāu-dī|te 1162

DE RE RVSTICA

M. Porcius Catō: DE AGRICULTURA, I. 2

[*M. Porcius Catō nātus est Tūsculī annō CCXXXIV a.C.*

Ōrātor fuit ēgregius, quī multīs ōrātiōnibus luxuriam ac flāgitia Rōmānōrum vituperāre solitus est. Fīlius agricolae ipse agricola sēdulus, dum in praediō suō morātur, scripsit librum 'Dē agrī culturā'. Senex historiam cōscripsit dē rēbus ā Rōmānīs gestīs usque ab origine urbis Rōmae, sed hoc opus, cui titulus est 'Ōriginēs', iam dūdum periit. Catō mortuus est annō CXLIX a.C.]

Māiōrēs nostrī... virum bonum cum laudābant, ita laudābant 'bonum agricolam bonumque colōnum'. Amplissimē laudārī existimābātur quī ita laudābātur. ...

- 2 Pater familiās ubi ad villam vēnit, ubi Larem familiārem salūtāvit, fundum eōdem diē, sī potest, circumeat; sī nōn eōdem diē, at postridiē.

Ubi cognōvit, quō modō fundus cultus siet operaque quae facta infectaque sient, postridiē eius diēi vilicum vocet, roget 'quid operis siet factum, quid restet? satisne temperī opera sient cōfecta? possitne quae reliqua sient cōficere? et quid factum vīnī, frūmentī?' aliārumque rērum omnium.

- 2 Ubi ea cognōvit, ratiōnem inire oportet operārum, diērum. Sī eī opus nōn appāret, dicit vilicus 'sēdulō sē fēcisse, servōs nōn valuisse, tempestatēs malās fuisse, opus pūblicum effēcisse' – ubi eās aliāsque causās multās dixit, ad ratiōnem operum operārumque vilicum
- 3 revocā. Cum tempestātēs pluviae fuerint, 'quae opera per imbrem fierī potuerint: dōlia lavārī, villam pūrgārī, frū-

culturā -ae *f* < colere -uisse cultum

ōrātor -ōris *m* = quī ōrātiōnēs habet (: verba facit ad populum)
luxuria -ae *f* = vita magnifica
flāgitium -ī *n* = factum turpe
vituperāre = reprehendere
solere solitum esse
sēdulus -a -um = diligēns; *adv* -ō morārī (< mora) = diūtius in locō manēre
historia -ae *f* = narrātiō rērum gestārum
ōrīgō -inis *f* (< orīrī) = prīncipiū unde ortum est aliquid

māiōrēs -um *m pl*, *m*. nostrī = quī ante nōs vixerunt: patrēs avīque et cēt.

amplius -a -um = magnus (lātus et altus); *adv sup* amplissimē = māximē

ubi + *perf* = postquam

Lar (familiāris) -is *m*, deus quī domum et familiam tuētur
fundus -ī *m* = praedium
circum-ire; -eat : -ire dēbet
postrī-diē (eius diēi) = posterō diē

siet, sient = sit, sint

in-fectus -a -um = nōn factus
vilicus -ī *m* = villae prōcūrātor
vocet, roget : dēbet vocāre et rogāre (= interrogāre)
re-stāre = reliquus esse
temperī *adv* ↔ tardē, sērō

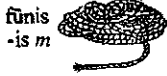
quid vīnī? : quantum vīnī?

ratiōnem in-ire + *gen* = numerum computāre

sī eī opus *factum esse* nōn appāret (: vidētur), *et sī* dicit vilicus tempestās : ventus, imber, tonitrus, nix, cēt.

opus pūblicum sē effēcisse ad ratiōnem : ad computandum quantum factum sit
pluvius -a -um < pluere
dīc eī 'quae opera...'
dōlium -ī *n* = magnum vās quō continētur vinum/frūmentum
pūrgāre = pūrum facere

sterculinum -ī n = locus quō
stercora colliguntur
sarcire = emendare, re-ficere
(< re- + facere)

disciplīna -ae f = modus disci-
pulis/servis imperandi
aliēnum -ī n = rēs aliēna; ab ali-
ēnō manum absteineat (: dēbet
abstinēre)
nē sit/eat : nōn dēbet esse/ire
ambulātor -ōris m = quī ambulat
sōbrius -a -um ↔ ēbrius
nē quō = nē in ūllum locum, nē
ad quem(quam)

cubitus -ūs m < cubāre; ē cubitū
= ē lectō
cubitum *supīnum* < cubāre -uisse
prius *quam cubitum it* videat
(: cūret) utī vīlla clausa sit
iumentum -ī n = bēstia quae ad
trahendum adhibētur, ut equus,
bōs, *asellus* (= asinus)

diligentia -ae f < diligēns

vōmer -eris m = pars arātri
acūta quae terram secat
mātūrē = temperī
cōnficiās fac = fac (: cūrā) ut
cōnficiās

inter-diū ↔ noctū *adv* = nocte
clausōs : inclūsōs

vīlica -ae f = vīlicī uxor
cūrātō ut faciat
contentus -a -um + *abl* = quī suā
rē dēlectātur, quī satis habet
facitō ut ea tē metuat!
nimium *adv* = nimis
luxuriōsus -a -um < luxuria
ambulātrix -icis f = quae ambulat
focus -ī m = ignis domesticus
circum-vertere

diēs fēstus = diēs dōtīōsus quō
dīi adōrantur
super focum est imāgō Laris
prō cōpiā = ut tempus ei est
supplicāre + *dat* = adōrāre et
precārī (deōs)
coquere coxisse coctum

mentum trāsferrī, stercus forās efferrī, sterculinum fierī,
sēmen pūrgārī, fūnēs sarcīrī, novōs fierī'.

.....

Haec erunt vīlicī officia:

Disciplīnā bonā ūtātur...

Aliēnō manum absteineat, sua servet diligenter...

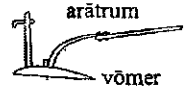
Prō beneficiō grātiam referat, ut aliīs rēctē facere libeat. 2

Vīlicus nē sit ambulātor, sōbrius sit semper, ad cēnam
nē quō eat...

Nē plūs cēnseat sapere sē quam dominus!

Amīcōs dominī – eōs habeat sibi amīcōs... 3

Prīmus cubitū surgat, postrēmus cubitum eat. Prius 5
vīllam videat clausa utī sit, et utī quisque suō locō cubet,
et utī iumenta pābulum habeant.

[Admonētur vīlicus:]

Bovēs māmā dīligentiā cūrātōs habētō! ... 6

Arātra vōmerēsque facitō utī bonōs habeās! ... 7

Opera omnia mātūrē cōnficiās fac, nam rēs rūstica sīc
est: sī ūnam rem sērō fēceris, omnia opera sērō faciēs...

Canēs interdiū clausōs esse oportet, ut noctū acriōrēs et 124
vigilantiōrēs sint...

Vīlicae quae sunt officia, cūrātō faciat! Sī eam tibi 143

dederit dominus uxōrem, eā estō contentus! Ea tē metuat
facitō! Nē nimium luxuriōsa siet!... Ad cēnam nē quō eat,
nēve ambulātrix siet... Munda siet. Focum pūrum circum- 2
versum cotīdiē, priusquam cubitum eat, habeat. Kalendis,

idibus, nōnis, fēstus diēs cum erit, corōnam in focum in-
dat, per eōsdemque diēs Larī familiārī prō
cōpiā supplicet. Cibum tibi et familiae cūrēt
utī coctum habeat.

corōna -ae f

FABVLAE AESOPIAE

[*Aesōpus appellātur Graecus auctor fābulārum dē bēstiīs itemque dē hominum nātūrā et mōribus. Phaedrus, poēta Rōmānus, quī libertus Imperātōris Augustī fuit, fābulās Aesōpiās Latīnis versibus sēnāriīs reddidit. Posteā eādem fābulās ōrātiōne solūtā ēdidit magister quīdam, 'Rōmulus' quī vocātur. Sequuntur exempla ex librō eius, cui titulus est 'Aesōpus Latīnus'.]*

DE GALLO ET MARGARITA

[*Aesōpus Latīnus, 1*]

Aesōpus p̄rimam dē sē fābulam dīxit:

Gallus ēscam in sterculīnō quaerēs invēnit margaritam. Quam ut vīdit, sīc ait: "Optima rēs, in sterculīnō iacēs! Sī tē cupidus homō invēnisset, cum gaudiō tē rapuisset, ut redīrēs ad splendōrem p̄stinum. Ego frūstrā tē invēnī in hōc locō iacentem, ubi potius mihi ēscam quaerō. Nec ego tibi p̄sum nec tū mihi."

Hoc illīs Aesōpus nārrat quī eum nōn intellegunt.

DE AGNO QVI FALSO ACCVSATVR

[*Aesōpus Latīnus, 3*]

Aesōpus dē innocentī et improbō tālem rettulit fābulam:

Agnus et lupus sitientēs ad eundem rīvum vērunt. Superior stābat lupus longēque inferior agnus.

Lupus, ut agnum vīdit, sīc ait: "Cūr turbāvistī mihi aquam bibentī?"

Agnus patiēns dīxit: "Quōmodo aquam tibi turbāvī, quae ā tē ad mē dēcurrit?"

Aesōpus -i m; adi Aesōpius -a -um
auctor -ōris m = quī p̄rimus aliquid fēcit/scrīpsit
Phaedrus -i m
libertus -i m; libertus Augusti : servus Augusti liberātus
Imperātor : p̄nceps Rōmānus; Augustus, Iulii Caesaris filius adoptātus, I. factus a. 27 a.C.
ōrātiō solūtā ↔ versūs
ē-dere -didisse -ditum < ē + dare; (librum) ēdere : p̄blicum facere

ēscā -ae f (< esse) = cibus

ut + perf = postquam

splendor -ōris m < splendēre = pulchrē lūcēre (ut gemma)
p̄stinus -a -um = antiquus

nec tū mihi p̄des

agnus -i m = pullus ovis
falsus -a -um, adv falsō

in-nocēns -entis = quī nēmini nocet (↔ scelestus)
re-ferre rettulisse re-lātum = memorāre, nārrāre

(aquam) turbāre = turbidam (: sordidam) facere

dē-currere

Cui lupus “Ante hōs sex mēnsēs” inquit “maledixisti mihi!”

Agnus ait: “Nōn maledixi tibi, nam tunc ego nātus nōn eram!”

Lupus dixit: “Ergō pater tuus maledixit mihi!” – et statim insiluit in eum et innocentī vītam ēripuit!

Haec in illōs dicta est fābula quī fictis causis innocentēs opprimunt.

in-silire -uisse < in + silire

fingere finxisse fictum = arte
efficere, excōgitāre (falsum)
op-primere -pressisse -pressum
(< ob + premere) = vī perdere

sīmius -i m

DE SIMIO IMPERATORE

[*Aesōpus Latīnus, 78*]

vērāx -ācis (< vērus) *adi*
↔ fallāx

prīorem : principem

dē eō : dē sē
ad-stāre
laeva -ae *f* ↔ dextra; dextrā l.ā.
que = ad dextram laevamque
sedile -is *n* = sella

ad-dūcere ↔ ab-dūcere

Duo hominēs, ūnus fallāx, alter vērāx, simul iter agēbant, et vērūnt in prōvinciam sīmiōrum. Quōs hominēs ut vidit ūnus ex multītūdine sīmiōrum, quī sē aliīs prīorem cōstituerat, iussit eōs tenēri et interrogārī ‘quid illi hominēs dē eō dicerent?’ iussitque omnēs sīmiōs sibi similēs adstāre ante sē ōrdine longō, dextrā laevāque, et sedile sibi parārī in mediō, sicut viderat Imperātōrem aliquandō. Iubentur postēā hominēs addūcī in medium.

At ille sīmius māior ait illī quī fallāx erat: “Quid sum ego?”

Fallāx dixit: “Tū es Imperātor!”

Iterum interrogāvit: “Et istī quōs ante mē stāre vidēs, quid sunt?”

Idem fallāx respondit: “Hī comitēs sunt tuī, prīmicēriī, campidoctōrēs, et ceterī officiālēs.”

Et prō hōc sīmius, quī mendāciter laudātus est cum turbā suā, ōsculātus est hominem fallācem et mūnera illi dedit.

prīmicērius -i *m* = princeps
campi-doctor -ōris *m* = quī mī-
litēs in campō docet
officiālīs -is *m* = quī officium
pūblicum habet
mendāx -ācis *adi* = quī menti-
tur, fallāx; *adv* -āciter

Vērāx autem homō haec apud sē dicēbat: “Sī iste quī mendāx est et omnia mentītur, sīc est acceptus et remūnerātus, quantō magis ego, sī vērūm dīxerō, mūnerābor!”

apud sē (sē-cum) dicere : cōgitāre
(re-)mūnerāre (aliquem) = (aliqui) mūnus dare

Dum haec sēcum dēlīberat, ait illī sīmius quī sē ‘Imperātōrem’ dicī volēbat: “Dīc tū, homō: quid sum ego et hī quōs ante mē vidēs?”

dē-līberāre = cōgitāre (sēcum)

At ille, quī vērītatem amābat semper et loquī vērūm cōnsuēverat, respondit: “Tū sīmius es et hī omnēs sīmiī sunt similēs tibi!”

vērītās -ātis *f* < vērū

cōn-suēscere -suēvisse = mōrem sibi facere; -suēvisse = solēre; -suēverat = solēbat

Continuō iubētur lacerārī dentibus et unguibus, quia quod vērūm fuit dīxerat!

lacerāre = scindere

unguis
-is *m*

sīmia -ae *f* = sīmius

satira -ae *f* = versūs iocōsī dē variīs rēbus

Sīmia quam similis, turpissima bēstia, nōbīs!

[Ennius: *Satirae*, 69]

[*Sequuntur exempla ex Phaedri ‘Fābulīs Aesōpiīs’.* Post brevem prologum, quō poēta lēctōribus prōpōnit dōtem librī suī duplicem – id est dēlectāre atque admonēre –, fābella prīma nārrātur dē iūrgiō ācrī quod habuit lupus latrō cum agnō innocentī (Aesōpus Latīnus, fābula 3).]

lēctor -ōris *m* = quī legit

prō-pōnere
dōs dōtis *f* = dōnum quod alicui dēbētur (ut marītō ab uxōre)
duplex -icis *adi* < duo
fābella -ae *f* = fābula brevis

latrō -ōnis *m* = quī rēs aliēnās vī rapit

PROLOGVS

Aesōpus auctor quam māteriam repperit hanc ego polivī versibus sēnāriīs.

māteriam quam Aesōpus auctor repperit, (hanc) ego polivī... polire = splendentem facere (fricandō)

Duplex libellī dōs est: quod rīsum movet et quod prūdētī vītā cōnsiliō monet.

prūdētī vītā monēre = prūdētē dē vītā monēre
calumniārī = accūsāre (fālsō), reprehendere

5 Calumniārī sī quis autem voluerit quod arborēs loquantur, nōn tantum ferae, fictīs iocārī nōs meminerit fābulīs.

meminerit *coni perf*: reminiscātur (nōs iocārī fictīs fābulīs)
iocārī = iocōsē dicere

DE LVPO ET AGNO

Phaedrus: Fābulae Aesōpiae, I.1

Ad rīvum eundem lupus et agnus vēnerant

sitī compulsī. Superior stābat lupus,

longēque inferior agnus.

Tunc fauce improbā

latrō incitātus iūrgiī causam intulit:

“Cūr” inquit “turbulentam fēcistī mihi
aquam bibentī?”

Lāniger contrā timēns:

“Quī possum, quaesō, facere quod quereris, lupe?

Ā tē dēcurrit ad meōs haustūs liquor!”

Repulsus ille vēritātis vīribus:

“Ante hōs sex mēnsēs” ait “maledixistī mihi!”

Respondit agnus: “Equidem nātus nōn eram!”

“Pater hercle tuus” ille inquit “maledixit mihi!”

– atque ita correptum lacerat iniūstā nece!

Haec propter illōs sc̄rpta est hominēs fābula
quī fictis causis innocentēs opprimunt.

corn-pellere -pulisce -pulsum
= cōgere

faucēs -ium *fpl* = ōs dēvorāns;
cupiditās vorandī (-e *abl sg*)
latrō : lupus
incitāre = excitāre animum
in-ferre in-tulisse il-lātum
turbulentus -a -um = turbidus;
(aquam) turbulentam (: sordi-
dam) facere = turbāre

lāni-ger -eri *m* = quī lānam gerit
(: agnus)
quī *adv* = quōmodo
haustus -ūs *m* < haurire; meōs
h.ūs : locum ubi hauriō (: bibō)
liquor -ōris *m* = māteria *liquida*,
ut *aqua*, lac, vinum, oleum...
re-pellere reppulisse re-pulsum

cor-ripere -iō -ripuisse -reptum
= reprehendere, accūsāre
ita correptum *agnum* lacerat
haec fābula

avidus -a -um = cupidus ha-
bendī/edendī
dē-cipere -iō -cēpisse -ceptum
= fallere
meritō *adv* = ut meritum est
propriū -i *n* ↔ aliēnum
ap-petere (< ad-) = cupidē
petere

lympha -ae *f* = aqua
simulācrum -i *n* = imāgō
praeda -ae *f* = quod captum est

aviditās -ātis *f* < avidus; dēcepta
a. : canis avidus dēceptus
dī-misit : amisit (cibum quem
ōre tenēbat)
ad-eō *adv* = etiam; nec adeō =
ac nē quidem

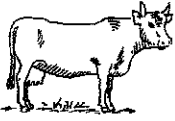
DE CANE AVIDO DECEPTO

Phaedrus, I.4

Āmittit meritō propriū quī aliēnum appetit.

Canis per flūmen carnem cum ferret natāns,
lymphārum in speculō vīdit simulācrum suum;
aliamque praedam ab aliō cane ferrī putāns

ēripere voluit. Vērum dēcepta aviditās
et quem tenēbat ōre dīmisit cibum
nec quem petēbat adeō potuit tangere!

vacca -ae f

capra -ae f

cervus -i m

DE SOCIIS LEONIS

Phaedrus, I.5

Numquam est fidēlis cum potētī societās.

Testātur haec fābella prōpositum meum:

Vacca et capella et patiēns ovis iniūriae socii fuere cum leōne in saltibus.

5 Hī cum cēpissent cervum vāstī corporis, sic est locūtus, partibus factis, leō:

“Ego primam tollō, nōminor quia ‘rēx Leō’;

secundam, quia sum fortis, tribuētis mihi;

tum, quia plūs valeō, mē sequētur tertia

10 – malō afficiētur si quis quārtam tetigerit!”

Sic tōtam praedam sōla improbitās abstulit!

persōna tragica

persona cōmica

DE VVLPE ET PERSONA INANI

Phaedrus, I.7

Persōnam tragicam forte vulpēs vīderat:

“Ō quanta speciēs!” inquit, “– cerebrum nōn habet!”

Hoc illis dictum est quibus honōrem et glōriam

fortūna tribuit – sēnsū commūnem abstulit.

capella -ae f = parva capra

socius -i m = qui commūnī negōtiō coniungitur cum aliquō
fidēlis -e = fidus : tūtus
potēns -entis adi = qui potestātem habet
societās -tātis f < socius
testāri (< testis) = dēmonstrāre
prōpositum -i n (< prō-pōnere)
= dictum quod prōpōnitur
patiēns iniūriae (gen) = qui iniūriam patitur | -ēre = -erunt
saltus -ūs m = silva (in monte)
vāstus -a -um = ingēns

primam partem

tribuere -uisse -ūtum = dare
(quod debētur), trādere
valere = validus esse
mē sequētur : mihi dabitur
si quis : quisquis

improbitās -ātis f < improbus;
sōla i. : sōlus leō improbus

vulpēs -is f

inānis -e = vacuus

tragicus -a -um (↔ cōmicus) =
qui convenit ad *tragoediam*
tragoedia -ae f (↔ cōmoedia)
= fābula scaenica sēria
speciēs -ēi f = quod aspicitur,
fōrma pulchra, pulchritūdō
honōs -ōris m = laus, glōria
sēnsus -ūs m < sentire; s. commūnis = mēns rēctē sentiēns
dē rē commūnī, mēns sāna

LVPVS ET VVLPES IVDICE SIMIO

Phaedrus, I.10

quī-cumque = quisquis
 fraus -dis *f* ↔ vēritās
 in-nōtēscere -uisse = nōtus fieri
 amittit fidem : nēmō ei fidit

at-testārī = testārī

arguere -uisse -ūtum = accūsāre
 crīmen -inis *n* = quod accūsātur
 culpa -ae *f* = causa accūsandī;
 culpae proximus ↔ innocēns

per-ōrāre = ōrātiōnis finem
 facere; -āsset = -āvissset
 fertur = nārrātur

"tū, *lupe*, nōn vidēris perdidisse
 (= amīsisse)."
 "tē, *vulpēs*, ..."
 pulchrē = plānē

ūtīlis -e (< ūtl) = bonus ad
 ūtendum

"ea quae contēmpsi sī saepe in-
 veniuntur ūtīliōra esse quam
 ea quae laudāvisti"

laudātīs = *quam* laudāta (: ea
 quae laudāta sint)
 testis est = testātur
 fōns fontis *m* = aqua ē terrā ē-
 rumpēns (unde incipit rīvus)
 effigiēs -ēi *f* = imāgō

rāmōsus -a -um < rāmūs

tenuitās -ātis *f* < tenuis
 vēnārī = ferās persequī atque
 occidere; vēnantum = -ium
 con-terrēre = terrēre
 cursus -ūs *m* < currere
 ē-lūdere -sisse -sum = dēcipere
 ex-cipere -iō -cēpisse -ceptum
 = accipere | ferum : cervum
 impedire = cursū/fugā prohibēre
 re-tinēre -uisse -tentum
 morsus -ūs *m* < mordēre

quam ūtīlia mihi fuerint *ea* quae
 dēspexeram (: crūra), et quae
 laudāveram (: cornua) ...!
 lūctus -ūs *m* < lūgēre
 habuerint : mihi attulerint

Quicumque turpī fraude semel innōtuit,
 etiam sī vērum dicit, amittit fidem.

Hoc attestātur brevis Aesōpī fābula:

Lupus arguēbat vulpem fūrtī crīmine.
 Negābat illa 'sē esse culpae proximam'.
 Tunc iūdex inter illōs sēdit sīmius.

Uterque causam cum perōrāsset suam,
 dixisse fertur sīmius sententiam:

"Tū nōn vidēris perdidisse quod petis! –
 Tē crēdō surripuisse quod pulchrē negās!"

CERVI CRVRA CORNIBVS VTILIORA

Phaedrus, I.12

'Laudātīs ūtīliōra quae contēmpseris
 saepe inveniri' testis haec nārrātiō est.

Ad fontem cervus, cum bibisset, restitit
 et in liquōre vīdit effigiem suam.

Ibi dum rāmōsa mīrāns laudat cornua
 crūrumque nimiam tenuitātem vituperat,
 vēnantum subitō vōcibus conterritus
 per campum fugere coepit, et cursū levī
 canēs ēlūsit. Silva tum excēpit ferum,
 in quā retentīs impeditus cornibus
 lacerārī coepit morsibus saevīs canum!

Tum moriēns vōcem hanc ēdidisse dicitur:

"Ō mē infēlicem! quī nunc dēmum intellegō
 ūtīlia mihi quam fuerint quae dēspexeram,
 et quae laudāram quantum lūctūs habuerint!"

DE CORVO STVPIDO

Phaedrus, I.13

corvus -ī m

- 3 Cum dē fenestrā corvus raptum cāseum
comēsse vellet, celsā residēns arbore,
5 vulpēs hunc vīdit, dēinde sic coepit loquī:
“Ō, quī tuārum, corve, pennārum est nitor!
Quantum decōrem corpore et vultū geris!
Sī vōcem habērēs, nūlla prior āles foret!”
At ille stultus, dum vult vōcem ostendere,
10 ēmisit ōre cāseum, quem celeriter
dolōsa vulpēs avidis rapuit dentibus!
Tum dēmum ingemuit corvī dēceptus stupor.

DE RANA QVAE SE INFLAVIT

Phaedrus, I.24

Inops, potentem dum vult imitārī, perit.

In prātō quondam rāna cōnspexit bovem,
et tācta invidiā tantae magnitudinis
rūgōsam inflāvit pellem.

Tum nātōs suōs

- 5 interrogāvit ‘an bove esset lātior?’

Illī negārunť.

Rūrsus intendit cutem

māiōre nīsū, et similī quaesivīt modō

‘quis māior esset?’

Illī dīxērunt ‘bovem’.

Novissimē indignāta, dum vult validius

- 10 inflāre sēsē, ruptō iacuit corpore!

stupidus -a -um = stultus

cāseum raptum dē fenestrā
com-ēsse = ēsse
re-sidēre = sedēre; residēns in
celsā arbore

nitor -ōris m = splendor; quī n.!
: quantus n.!

decor -ōris m (< decēre) = pul-
chritūdō; in corpore et vultū
prior : superior, melior
āles -itis f (< āla) = avis
foret = esset

ē-mittere; ēmisit ex ōre
dolōsus -a -um = fallāx; < dolus
-ī m = cōnsilium fallendi
in-gemēscere -uisse = gemere =
ob dolōrem queri vōce inconditā
stupor -ōris m = quālitās stupidi;
corvī dēceptus stupor : corvus
stupidus dēceptus

in-flāre = āere implēre

rāna -ae f

pellis -is f

frōns rūgōsa
(contracta)

in-ops -opis ↔ potēns -entis
prātum -ī n = campus cum herbā
quondam adv = aliquandō
tācta : affecta, permōta
invidia -ae f < invīdēre
magnitūdō -inis f < magnus
rūgōsus -a -um < rūga -ae f

nātus -ī m = filius

lātior : māior

-ārunť = -āvērunt
in-tendere -disse -turn = māiō-
rem facere extendendō
cutis -is f = pellis nūda
nīsus -ūs m = labor, virēs (< nīn-
nīsum = valdē labōrāre)
quis : uter

‘bovem māiōrem esse’

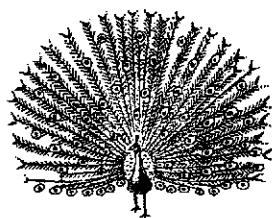
novissimē = postrēmō
indignārī = indignum putāre

lusciniæ
-ac f

pāvō -ōnis m

pāvō caudam explicat

obliquus -a -um ↔ rēctus:

[/] līnea obliqua

[|] līnea rēcta

indignē ferre = indignāri

“quod cantūs lusciniæ mihi nōn tribuisti” (tribuerit *coni perf 3*)

admīrābilis -e = admīrandus

ōrātiō rēcta [“...”]: “illa est admīrābilis” inquit, “ego dērideor simul ac vōcem mīsi”

ōrātiō obliqua [“...”]: dixit “illam esse admīrābilem, sē dēridēri simul ac vōcem mīseri” (*coni 3*)

fōrma : pulchritūdō; fōrmā lusciniam vincis

smaragdus -i m, gemma pretiōsa prae-fulgēre = splendēre; in collō pingere pīnxisse pictum = colōre

ōrnāre | plūma -ae f = penna gemmeus -a -um < gemma

quō (: cūr) mihi mūtā speciem dedisti, si vincor sonō (: cantū)?

fāta = dii quī fāta statuunt arbitrium -ī n = iūs statuendi

partēs : quae cuique agenda sunt melos n *indēcl* = cantus

augurium -ī n = ars fātum cognōscendī et *prae-dicendī*

ōmen -inis n = signum rei futūrī; ō. laevum = adversum, infēlix

affectāre = avidē appetere

PAVO AD IVNONEM

Phaedrus, III.18

Pāvō ad Iūnōnem vēnit indignē ferēns

cantūs lusciniæ quod sibi nōn tribuerit:

“illam esse cūctīs avibus admīrābilem,

sē dēridēri simul ac vōcem mīserit!”

Tunc cōnsōlandī grātiā dixit dea:

“Sed fōrmā vincis, vincis magnitūdine:

nitor smaragdī collō prae-fulget tuō

pictisque plūmīs gemmeam caudam explicās.”

[Pāvō:] “Quō mī” inquit “mūtā speciem, sī vincor sonō?”

[Iūnō:] “Fātōrum arbitriō partēs sunt vōbis datae:

tibi fōrma, vīrēs aquilae, lusciniæ melos,

augurium corvō, laeva cornīcī ōmina –

omnēsque propriīs sunt contentae dōtibus.

Nōlī affectāre quod tibi nōn est datum!”

cornix -icis f

DE VVLPE ET VVA

Phaedrus, IV.3

Famē coācta vulpēs altā in vīneā

ūvam appetēbat summīs saliēns vīribus.

Quam tangere ut nōn potuit, discēdēns ait:

“Nōndum mātūra est, nōlō acerbam sūmere!”

Quī facerē quae nōn possunt verbīs ēlevant,

ascribere hoc dēbēbunt exemplum sibi.

ea quae facere nōn possunt

ē-levāre = levem facere, parvī

aestimāre

a-scribere + dat = reminiscendū facere

DE SIMONIDE NAVFRAGO

Phaedrus, IV.22

Homo doctus in sē semper dīvitās habet.

Simōnidēs, quī scripsit ēgregium melos,
quō paupertātem sustinēret facilius,
circum ire coepit urbēs Asiae nōbilēs

5 mercēde acceptā laudem victōrum canēns.

Hōc genere quaestūs postquam locuplēs factus est,
redire in patriam voluit cursū per mare
(erat autem, ut aiunt, nātus in Cīā īnsulā).

Ascendit nāvem, quam tempestās horrida

10 – simul et vetustās – mediō dissolvit marī!

Hī zōnās, illī rēs pretiōsās colligunt
subsidiū vītae. Quīdam cūriōsior:

“Simōnidē, tū ex opibus nīl sūmis tuīs?”

“Mēcum” inquit “mea sunt cūncta.” Tum paucī ēnatant,

15 quia plūrēs onere dēgrāvātī perierant.

Praedōnēs adsunt: rapiunt quod quisque extulit,
nūdōs relinquunt. – Forte Clazomenae prope
antiqua fuit urbs, quam petiērunt naufragī.

Hīc litterārum quīdam studiō dēditus,

20 Simōnidis quī saepe versūs lēgerat

eratque absentis admirātor māximus,

Simōnidem ipsum cognitum cupidissimē

ad sē recēpit: veste, nummīs, familiā
hominem exōrnāvit. Cēterī tabulam suam

25 portant rogantēs vīctum; quōs cāsū obviōs

Simōnidēs ut vīdit, “Dixī” inquit “mea

mēcum esse cūncta’ – vōs quod rapuistis perīt!”

Simōnidēs -is *m* (*voc -ē*), poēta
Graecus (*saeculī v a.C.*)
naufragus -ī *m* = quī nāve frāctā
superest

melos : versūs, carmina
quō facilius = ut eō facilius
paupertās -ātis *f* < pauper
sustinēret : prohibēret
circum ire (*circum-ire*) urbēs
= omnēs urbēs visere

quaestus -ūs *m* = pecūnia quae
quaeritur, lucrum
locuplēs -ētis *adi* = dives

Cīa/Cēa -ae *f* (*Gr Cēos*), īnsula
maris Aegaeī
horridus -a -um (< horrēre)
= terribilis
vetustās -ātis *f* < vetus; vetustās
nāvis; in mediō mari
dis-solvere = frangere
zōna -ae *f* = cingulum, sacculus
subsidiū -ī *n* = auxiliū; s.
vītae = quod vītam servat
cūriōsus -a -um = quaerēns,
cupidus cognōscendī

ē-natāre = natandō sē servāre
onus -eris *n* = rēs quae portātur
dē-grāvāre = graviter deorsum
premere
ē nāve extulit

nūdōs relinquunt naufragōs
Clazomenae -arum *f pl*, urbs
Asiae
petiērunt = petivērunt
dē-dere -didisse -ditum < dē- +
dare; studiō dēditus = studiōsus

admirātor -ōris *m* = quī ad-
mirātur

familiā : servīs
tabula : quā pauper pecūniam et
cībū rogat
victus -ūs *m* (< vivere) = cībū
cāsū = forte
quōs ut (= cum) S. obviōs vīdit
obvius -a -um = quī obviam it

id quod vōs rapuistis (ē nāve)
perit = periit

parturire = paritūrus esse (paritūrus -a -um *part fut* < parere);
imperf parturibat = parturiēbat
 gemitus -ūs *m* < gemere
 immānis -e = ingēns
 ciere cīvisse citum = movēre,
 excitāre, agere
 exspectātiō -ōnis *f* < exspectāre

mūs
 mūris *m*

extricāre = solvere, efficere

DE MONTE PARTVRIENTI

Phaedrus, IV.23

Mōns parturibat gemitūs immānēs ciēns,
 eratque in terris māxima exspectātiō –
 at ille mūrem peperit!

Hoc scriptum est tibi

quī, magna cum mināris, extricās nihil.

Parturient montēs – nāscētur rīdīculus mūs!

[Horātius: *Dē arte poēticā*, 139]

macer -cra -crum = tenuis (ob
 parum cibi)
 per-pāscere -pāvisse -pāstum
 = bene pāscere

prō-loqui
 maciēs -ēi *f* < macer
 cōn-ficere = cōnsūmere, fatigā-
 re; cōnfectus = dēbilis factus
 dein = deinde
 invicem *adv* = alter alterum; sa-
 lūtātī *i*. = ut *i*. sē salūtāvērunt

unde = ex quā rē, quārē
 nitēre = splendēre : sānus vidēri
 tantum corporis : tam crassum
 corpus

simplex -icis ↔ duplex; *adv*
 -iciter : paucis, breviter
 pār officium : idem officium
 (atque ego)
 quod *officium*?

cūstōs -ōdis *m* = qui cūstōdit
 līmen : ostium, domus
 et noctū domum tueāris ā fūri-
 bus

asper -era -erum = difficilis
 vītam trahere/agere = vīvere
 est : esset

DE LVPO MACRO ET CANE PERPASTO

Phaedrus, III.7

Quam dulcis sit libertās, breviter prōloquar:

Canī perpāstō maciē cōnfectus lupus
 forte occurrit. Dein salūtātī invicem,
 ut restitērunt,

[*Lupus*:] “Unde sic, quaesō, nitēs?

aut quō cibō fēcistī tantum corporis?

Ego, quī sum longē fortior, pereō fame!”

Canis simpliciter: “Eadem est condiciō tibi,
 praestāre dominō sī pār officium potes.”

“Quod?” inquit ille.

[*Canis*:] “Cūstōs ut sis līminis,

ā fūribus tueāris et noctū domum.”

[*Lupus*:]

“Ego vērō sum parātus. Nunc patior nivēs

imbrēsque in silvīs, asperam vītam trahēns.

Quantō est facilius mihi sub tēctō vīvere

5

10

et ōtiōsum largō satiārī cibō!”

[*Canis*.:]

15 “Venī ergō mēcum!”

Dum prōcēdunt, aspicit

lupus ā catēnā collum dētritum canī.

[*Lupus*.:]

“Unde hoc, | amīce?”

[*Canis*.:] “Nīl est.”

[*Lupus*.:] “Dic, sōdēs, tamen!”

[*Canis*.:]

“Quia videor ācer, alligant mē interdiū,

lūce ut quiēscam, ut vigilem nox cum vēnerit:

20 crepusculō solūtus quā vīsum est vagor.

Affertur ultrō pānis. Dē mēnsā suā

dat ossa dominus; frusta iactat familia

et quod fastīdit quisque pulmentārium.

Sic sine labōre venter implētur meus.”

[*Lupus*.:]

25 “Age, sī est abire animus, tibi est licentia?”

“Nōn plānē est” inquit.

[*Lupus*.:] “Fruere quae laudās, canis!

Rēgnāre nōlō, liber ut nōn sim mihi.”

et *mē* ōtiōsum
largus -a -um = qui largē datur
satiāre (< satis) = satis dare;
satiārī cibō = satis cībi habēre

(ā) catēnā
dē-terere -trivisse -tritum =
tenuem facere premendō/fri-
candō

sōdēs (< sī audēs) = sī vīs,
quaesō

ligāre = vincīre
al-ligāre (< ad-) = ligāre (ad
rem)
lūce : dum lūcet, interdiū
crepusculum -i n = primae tene-
brae (inter diem et noctem)
quā *adv* = ubi; quā *mīhi* vīsum
est = ubi *mīhi* libet
ultrō *adv* : *mīhi* nōn rogantī
frustum -i n = carō secta; frusta
mīhi iactat familia (: servī)
fastīdire = ēsse nōlle

animus : voluntās: sī *tibi* est
animus = sī vīs
licentia -ae *f* < licēre; tibi est
licentia? = tibi licet?

ita ut nōn sim liber

Tacitus, nātus a. ±55 p.C. Opera: *Historiae* et *Ab excessū Divī Augustī*, dē rēbus gestīs Imperātōrum Rōmānōrum
 excessus -ūs *m* < *ex-cēdere* (ē vitā) = obire, mori
 divus -*I m* = deus; postquam excessit a, 14 p.C., Augustus in deōrum numerō habēbātur

(stipendia) merēre = militāre

Visurgis -*is m* (*acc -im*) = flūmen Germāniae
 locāre (< locus) = pōnere
 inter-fluere
 Caesar: Germānicus Iūlius Caesar, imperātōr exercitūs Rōmāni in Germāniā

stipātōr -ōris *m* = cūstōs armātus
 ā-movēre -mōvisse -mōtum
 sagittārius -*I m* = milēs arcū et sagittis armātus
 dī-gredi -gressum = discēdere
 dēfōrmitās -ātis *f* < *dēfōrmis -e* = foedus

Tiberius Caesar Augustus
 Imperātōr a. 14 –37 p.C.

dōna militāria : praemia virtūtis
 ir-rīdēre = dē-rīdēre
 servitium -*i n* = servitūs
 pretium = praemium
 opēs -um *f* = potestās
 dēditō -ōnis *f* < sē dē-dere =
 hostī victōrī sē trādere; in dē-ditiōnem venire = sē dēdere
 clēmēntia -ae *f* < clēmēns
 hostilis -e < hostis; hostiliter habēri : in hostium numerō habēri

COLLOQVIVM ARMINII CVM FLAVO FRATRE

Cornēlius Tacitus: AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

[Arminius, dux Germānōrum, etsī adulēscēns in exercitū Rōmānō militāverat, annō IX p.C. trēs legiōnēs Rōmānās cecīdit cum duce P. Quīntiliō Vārō. Annō XVI Arminius cum Flāvō frātre, quī tunc in exercitū Rōmānō merēbat, hoc colloquium habuisse dīcitur trāns Visurgim flūmen, quod exercitūs in utrāque rīpā locātōs interfluēbat.

Arminius, ē rīpā ulteriōre: “Vēnitne Caesar?”

Stertinius (dux Rōmānōrum): “Adest.”

Arminius: “Licetne mihi cum frātre colloquī?”

Stertinius, postquam imperātōrem rogāvit: “Licet.”

Prōgressus est frāter Arminiū, cognōmine Flāvus.

Arminius: “Salvē, frāter!”

Flāvus: “Et tū, salvē!”

Arminius, suīs stipātōribus amōtīs: “Cūrāte ut abscedant sagittāriī vestri!”

Dīgressī sunt sagittāriī.

Arminius: “Unde, frāter, est ea dēfōrmitās ōris tuī?”

Flāvus: “Amīsī per vulnus oculum paucīs ante annīs in proeliō duce Tiberiō.”

Arminius: “Quodnam praemium ā Rōmānīs recēpistī?”

Flāvus: “Aucta stipendia, torquem et corōnam aliaque militāria dōna.”

Arminius, irrīdēns: “Vilia servitīi pretia!”

torquis -*is m*

Flāvus: “Ego magnitudinem Rōmānam, opēs Caesaris dēfendō. Victīs gravēs poenae, in dēditiōnem venientī clēmēntia parātur – neque coniūnx et filius tuus hostiliter habentur.”

Arminius: "Equidem fās patriae, libertātem avitam, deōs Penātēs Germāniae dēfendō. Māter nostra unā mēcum precātur 'nē ego propinquōs et affīnēs, dēnique gentem nostram dēserere et prōdere quam liberāre mālim!'"

Flāvus, irātus: "Date arma et equum!" sed Stertinius accurrēns eum attinuit.

Arminius minitābatur: "Proelium!" at flūmen interiectum eōs prohibēbat quōminus proelium cōnsererent.]

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, II. 9-11

- 9 Flūmen Visurgis Rōmānōs Cheruscōsque interfluēbat; eius in rīpā cum cēterīs primōribus Arminius adstitit, quaesītōque 'an Caesar vēnisset?' postquam 'adesse' respōnsum est, 'ut liceret cum frātre colloquī' orāvit.

Erat is in exercitū, cognōmentō Flāvus, insignis fidē et āmissō per vulnus oculō paucīs ante annīs duce Tiberiō.

- 2 Tum permissū (imperātōris frāter Arminiū addūcitur), prōgressusque salūtātur ab Arminiō; quī, āmōtīs stīpātōribus, 'ut sagittāriī nostrā prō rīpā dispositī abscēderent!' postulat, et, postquam dīgressī, 'unde ea dēfōrmitās ōris?' interrogat frātre.

- 3 Illō locum et proelium referente, 'quodnam praemium recēpisset?' exquirīt.

Flāvus 'aucta stipendia, torquem et corōnam aliaque militāria dōna' memorat, irridente Arminiō 'vilia servitiū pretia!'

- 10 Exim dīversī ōrdiuntur:

Hic 'magnitūdinem Rōmānam, opēs Caesaris, et victīs gravēs poenās, in dēditiōnem venientī parātam clēmēntiam, neque coniugem et filium eius hostiliter habērī'.

fās *n indēcl* = iūs a diīs datum
avitus -a -um (< avus) : antiquus
Penātēs -ium *m pl*, diī quī domum et patriam tuentur
propinquī = sanguine coniuncti
affīnis -is *m/f* = coniugiō propinquus factus; *coniugium* -i *n* = coniugium societās
prō-dere = hostibus trādere
mālim *coni praes 1 sg* < malle

at-tinēre = locō tenēre, retinēre
minitārī = minārī
inter-iectus = quī interest (*part* < *inter-icere* = inter-pōnere)
quō-minus + *coni* = (ut) nē cōn-serere -uisse -itum = coniungere; proelium cōnserere = proelium incipere

Cherusci -ōrum *m pl* = gēns Germāniae ad Visurgim
primōrēs -um *m pl* = pīncipēs

quaesītō : cum quaesivisset
'eum adesse'
ut *sibi* liceret
cognōmentum -ī *n* = cognōmen
insignis -e (+ *abl*) = prae aliis
nōtus, ēgregius (ob)
fidē = ob fidem (ergā Rōmānōs)
āmissō... oculō = quod oculum
āmisserat (in proeliō)
permissū + *gen*: p. imperātōris
= ut imperātor permittit
prō: prō rīpā = in rīpā ad flūmen versus
dis-pōnere = variīs locīs pōnere
postquam dīgressī *sunt*
unde *sit*

re-ferre = memorāre, narrāre

ex-quirere -sivisse -sītum =
quaerere; exquirīt *Arminius*

exim = deinde
dīversī : in utrāque parte
ōrdīrī ōrsum = loquī incipere
hic (Flāvus) *memorat...*

eius : Arminiū

ille (Arminius) *memorat*
 penetrālēs dii = Penātēs
 precūm sociam: sēcūm precibus
 conūctam, sēcūm precantem
 socius -i *m*, socia -ae *f*
 dēsertor, prōditor, liberātor -ōris
m = qui dēsertit, prōdit, liberat
 paulātīm *adv* ↔ subitō
 prō-lābi -lāpsūm
 co-hibēre = prohibēre; co-hibē-
 bantur quō-minus (= nē) pug-
 nam cōsererent
 nī = nisi
 -que... et = et... et
 minitābundus -a -um = minitāns

dē-nūntiāre = nūntiāre, minārī
 plēraque *n pl*: plēraque verba
 inter-iacere = inter-icere
 ut qui meruisset = quia meruerat
 ductor -ōris *m* = qui dūcit, dux
 populārēs -ium *m pl* = civēs (suf)
 trāns = ultrā
 stāre stetisse

invisus -a -um ↔ dilēctus

Nerō -ōnis, Imperātor Rōmānus
 a. 54–68 p.C.
 exitiābilis -e = qui multa perdit
 incendium -i *n* = ignis quō domus
 cōnsūmitur; < *in-cendere*
 vulgus -i *n* (*acc -us*) = populus
in-cendere = accendere
 abolēre = tollere; abolendō rū-
 mōrī = ut rūmōrem abolēret
 sub-dere -didisse -ditum < -dare
 reus -i *m* = qui accūsātur; reum
 subdere = falsō accūsāre
 quaesitus -a -um: novus et rārus;
 q.issimis poenis affēcit eos quos

imperitāre = imperātor esse
 Pontius Pilātus, prōcūrātor prō-
 vinciae Iūdaea a. 26–36 p.C.
 re-primere -pressisse -pressum
 in praesēns *tempus*
 superstitiō -ōnis *f* = sententia
 prāva (dē rērum nātūrā)
 undique = ex omnibus partibus
 atrōx -ōcis = crudēlis, terribilis
 pudenda (*n pl ger* < pudēre): ea
 quōrum pudendum est
 cōn-fluere = in unum locum fl.
 celebrāre = (locum) frequentēs
 petere, (rem) frequentēs agere
 in-noxius -a -um = innocēns

Ille 'fās patriae, libertātem avītā, penetrālēs Germā-
 niae deōs, mātrem precum sociam 'nē propinquōrum et
 affinium, dēnique gentis suae dēsertor et prōditor quam
 liberātor esse mālet!'

Paulātīm inde ad iūrgia prōlāpsī, quōminus pugnam 2
 cōsererent nē flūmine quidem interiectō cohibēbantur
 – nī Stertinius accurrēns plēnum irae 'armaque et equum'
 poscentem Flāvum attinisset! Cernēbātur contrā minitā- 3
 bundus Arminius 'proelium'que dēnūntiāns – nam plēra-
 que Latīnō sermōne interiaciēbat, ut qui Rōmānis in
 castris ductor populārium meruisset.

Posterō diē Germānōrum aciēs trāns Visurgim stetit... 11

DE CHRISTIANIS INVISIS

Nerō

Tacitus: AB EXCESSV DIVI AVGVSTI, XV.44

[*Nerōne Imperātōre exitiābile incendium magnam Rōmae
 partem cōnsūmpsit. Inter vulgus Rōmānum rūmor erat
 'Nerōnem urbem incendi iussisse'.*]

Ergō abolendō rūmōrī Nerō subdidit reōs et quaesitis- 2
 simis poenis affēcit quōs – per flāgitia invisōs – vulgus
 'Christiānōs' appellābat.

Auctor nōminis eius, Christus, Tiberiō imperitante per 2
 prōcūrātōrem Pontium Pilātum suppliciō affectus erat.
 Repressaque in praesēns exitiābilis superstitiō rūrsus
 ērumpēbat nōn modo per Iūdaeam, originem eius malī,
 sed per Urbem etiam, quō cūncta undique atrōcia aut
 pudenda cōnfluunt celebranturque.

[*Hic Tacitus nārrat supplicia atrōcissima quibus Nerō 3
 Christiānōs innoxios pūnivit.*]

DE CENA MAGNA

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM, ex cap. 14

16 Homō quīdam fēcit cēnam magnam et vocāvit multōs.

17 Et mīsit servum suum hōrā cēnae dīcere invitātis ‘ut venīrent’, “quia iam parāta sunt omnia.”

18 Et coepērunt simul omnēs excūsāre:

Primus dīxit eī: “Vīllam ēmī, et necesse habeo exīre et vidēre illam. Rogō tē: habē mē excūsātum!”

19 Et alter dīxit: “Iuga boum ēmī quīnque, et eō probāre illa. Rogō tē: habē mē excūsātum!”

20 Et alius dīxit: “Uxōrem dūxī, et ideō nōn possum venīre.”

21 Et reversus servus nūntiāvit haec dominō suō.

Tunc irātus pater familiās dīxit servō suō: “Exī citō in plateās et vicōs cīvitātis, et pauperēs ac débiles et caecōs et claudōs intrōdūc hūc!”

22 Et ait servus: “Domine, factum est ut imperāsti, et adhūc locus est.”

23 Et ait dominus servō: “Exī in viās et saepēs, et com-

24 pelle intrāre, ut impleātur domus mea. Dīcō autem vōbīs: quod nēmō virōrum illōrum quī vocātī sunt gustābit cēnam meam!”

DE FILIO PERDITO

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM, ex cap. 15

12 Homō quīdam habuit duōs filiōs.

Et dīxit adulēscentior ex illīs patrī: “Pater, dā mihi portīōnem substantiae quae mē contingit!”

Et dīvisit illis substantiam.

evangelium -i n (εὐαγγέλιον) Gr
= ‘bonus nūntius’ (dē Christō);
IV evangelia Graecē scripsērunt
Matthaeus, Mārcus, Lūcās (-ae
m), Iōannēs (-is m)
secundum prp + acc

mīsit servum dīcere = mīsit
servum ut diceret

sē excūsāre

necesse habeo = necesse mihi
est

iugum -i n = lignum quō bīna
iūmenta iūcta trahunt; bīni
bovēs iugō iūctī
bōs bovis m, pl gen boum,
dat/abl bōbus

platea -ae f = locus apertus inter
domōs oppidi
vīcus -i m = via cum domibus
cīvitās -ātis f (< civis) = oppidum
intrō-dūcere ↔ ē-dūcere
-āstī = -āvīstī

saepēs -is f = mūrus humilis
quō finitū ager vel hortus
compelle hominēs intrāre (ut
intrent)
quod nēmō... gustābit = nēmi-
nem gustātūrum esse

adulēscentior -ōris comp; minor
portio -ōnis f = pars (dēbita)
substantia -ae f = māteria, om-
nia quae aliquis possidet
con-tingere -tigisse -factum =
tangere; mē contingit: mihi
dēbētur

con-gregāre = colligere; con-gregātis omnibus *rēbus*
peregrē *adv* = in terram aliēnam

longinquus -a -um ↔ propinquus
dissipāre = spargere; largiendō
cōsumere/perdere

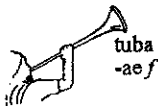
cōn-summāre = finire
-āsset = -āvissset
egēre (+ *abl*) = rē necessariā
carēre
ad-haerēre -sisse -sum + *dat*
= sē adiungere (*ad*); ūnī *dat*
< ūnus -a -um (*gen* -ius, *dat* -i)

(dē) siliquīs

in sē : ad sānam mentem
quantī -ae -a = quot
mercēnnārius -i *m* (< mercēs)
= quī prō mercēde labōrat
ab-undāre (+ *abl*) = plūs quam
satis habēre (rēi)

peccāre = prāvē facere
cōram tē : ergā tē
dignus vocārī = dignus quī (/ut)
vocer

longē (= procul) abesset
ipsius : eius
miseri-cordia -ae *f* = dolor ob al-
terius malam fortunam; miseri-
cordiā *permōtus* est

stola -ae *f*, vestimentum longum
přimam : optimam
induere aliquem *veste* = i. alicui
vestem; induite illum *stolā*
vitulus -i *m* = pullus vaccae
sagināre = largē pāscere; sagi-
nātus = perpāstus
epulārī = cēnāre luxuriōsē
re-vivēscere -vixisse = iterum
vivere

senior -ōris *comp* (< senex)
= māior (↔ adulescentior)
symphōnia -ae *f* = cantus fidium,
tibiārum, tubārum, cēt.
chorus -i *m* = cantus vōcum

Et nōn post multōs diēs, congregātis omnibus, adu- 13
lēscēntior filius peregrē profectus est in regiōnem
longinquam, et ibi dissipāvit substantiam suam vivendō
luxuriōsē.

Et postquam omnia cōnsummāsset, facta est famēs 14
valida in regiōne illā, et ipse coepit egēre. Et abiit, et 15
adhaesit ūnī cīvium regiōnis illius. Et mīsit illum in
villam suam, ut pāsceret porcōs. Et cupiēbat implēre 16
ventrem suum dē siliquīs quās porcī mandūcābant, et
nēmō illi dabat.

In sē autem reversus dixit: “Quantū mercēnnāriī in 17
domō patris mei abundant pānibus – ego autem hīc fame
pereō! Surgam et ibō ad patrem meum, et dicam ei: 18
“Pater, peccāvī in caelum et cōram tē. Iam nōn sum 19
dignus vocārī filius tuus! Fac mē sicut ūnum dē mercēn-
nāriīs tuīs!”

Et surgēns vēnit ad patrem suum. 20

Cum autem adhūc longē esset, vidit illum pater ipsius,
et misericordiā mōtus est, et accurrēns cecidit super
collum eius et ōsculātus est eum.

Dixitque ei filius: “Pater, peccāvī in caelum et cōram 21
tē. Iam nōn sum dignus vocārī filius tuus!”

Dixit autem pater ad servōs suōs: “Citō prōferte stolam 22
přimam et induite illum, et date anulū in manum eius et
calceāmenta in pedēs eius. Et addūcite vitulum 23
saginātum et occidite, et mandūcēmus et epulēmur! Quia 24
hic filius meus mortuus erat, et revixit, perierat, et
inventus est.”

Et coepērunt epulārī.

Erat autem filius eius senior in agrō. Et cum veniret et 25
appropinquāret domū, audivit symphōniam et chorum.

26 Et vocāvit ūnum dē servīs, et interrogāvit ‘quid haec essent?’

27 Isque dixit illi: “Frāter tuus vēnit, et occīdit pater tuus vitulum sagīnātum, quia salvum illum recēpit.”

28 Indignātus est autem, et nōlēbat introīre.
Pater ergō illius ēgressus coepit rogāre illum.

29 At ille respondēns dīxit patrī suō: “Ecce tot annīs
25 serviō tibi, et numquam mandātum tuum praeterīi, et
numquam dedisti mihi haedum, ut cum amicīs meis
30 epulārer. Sed postquam filius tuus hic, quī dēvorāvit
substantiam suam cum meretrīcibus, vēnit, occīdisti illi
vitulum sagīnātum!”

31 At ipse dīxit illi: “Fili! tū semper mēcum es, et omnia
32 mea tua sunt. Epulārī autem et gaudēre oportēbat, quia
frāter tuus hic mortuus erat, et revīxit, perierat, et in-
ventus est.”

DE DENARIO CAESARIS

EVANGELIUM SECUNDVM LVCAM, ex cap. 20

21 Et interrogāverunt eum dicentēs: “Magister, scīmus quia
rēctē dīcis et docēs, et nōn accipis persōnam, sed viam
22 Dei in vērītate docēs: licet nobīs dare tribūtum Caesarī an
nōn?”

23 Cōnsiderāns autem dolum illōrum dīxit ad eōs: “Quid
24 mē temptātis? Ostendite mihi dēnārium! – Cuius habet
imāginem et inscīptiōnem?”

Respondentēs dīxērunt: “Caesaris.”

25 Et ait illis: “Reddite ergō quae Caesaris sunt Caesarī
– et quae Deī sunt Deō!”

vacca vitulus

indignārī = indignum cēnsere,
irāscī

tot annīs = tot annōs

mandātum -i n = imperium
praeter-ire -iisse -itum; mandā-
tum p. = mandātō nōn pārere
haedus -i m = pullus caprae

meretrīx -icis f = fēmina quae
prō mercēde virōs amat

capra

haedus

TI CAESAR DIVI AVG F AVGVSTVS

TI = Tiberius, AVGF = Augustī
filius (adoptātus)

eum : Christum
scīmus quia rēctē dīcis et docēs =
scīmus tē rēctē dicere et docēre
nōn accipis persōnam : omnēs
aequē dignōs existimās
tribūtum -i n = pecūnia quae rei
pūblicae tribuenda est
Caesarī : Tiberiō

cōnsiderāre = mente spectāre
dolum -i = cōnsilium fallendī
temptāre = capere cōnārī

inscīptiō -ōnis f < inscribere

OSTENTATOR PECVNIOSI

RHETORICA AD HERENNIVM, ex librō IV. 63–64

[*In librīs ad quendam C. Herennium scriptīs de arte oratorīā auctor ignōtus, quī Cicerōnis aetate vixit, multis exemplīs dēmōstrat quōmodo prudēns accusātor iudicibus persuādere possit ut reum damnent. Id fieri potest si reus eiusque nātūra ita dēscribitur ut omnibus reprehendendus et contemnendus videatur. Eius modi orātiō, quā notantur vitia hominis, appellatur 'notātiō'.*

In hōc exemplō dēscribitur nātūra hominis glōriōsi quī, tametsī pauper est, tamen magnā diligentīā simulat sē divitissimum esse atque fictās divitiās ostentat.]

Notātiō est cum alicuius nātūra certis dēscribitur signis, 63
quae, sicuti notae quaedam, nātūrae sunt attribūtae – ut si velis nōn divitem, sed ostentatōrem pecūniōsi dēscribere:

– Iste, inquiēs, quī sē dici 'divitem' putat esse praeclearum, primum nunc vidēte, quō vultū nōs intueatur: nōne vōbīs vidētur dicere: "Darem vōbīs (quidlibet), si mihi molesti nōn essētis!"? Cum vērō sinistrā manū mentum sublevat, existimat sē gemmae nitore et aurī splendore aspectūs omnium praestringere.

Cum puerum respicit hunc unum, quem ego nōvī (vōs nōn arbitror), aliō nōmine appellat, deinde aliō atque aliō:

"At eho tū" inquit "venī, Sanniō, nē quid istī barbari turbent!" – ut ignōtī quī audient unum putent sēligi dē multis. Eī dicit in aurem aut 'ut domī lectulī sternantur', aut 'ab avunculō rogētur Aethiops, quī ad balneās

ostentator -ōris m < ostentāre = glōriōsē ostendere; o. pecūniōsi = quī sē pecūniōsum ostentat
rhetoricus -a -um = oratorius;
fars rhetorica/oratoria
oratorius -a -um < orator

Cicerō -ōnis m: orator nobilissimus (vixit a. 106–43 a.C.)
accusator -ōris m = quī accusat

damnare = poenam meruisse
constituere
describere = verbis ostendere

eius modi = eius generis, talis
notare (< nota) = vituperare
vitium -ī n (< virtūs) = nātūrae mendum, ingenium pravum
notātiō -ōnis f < notare

tam-etsī = etsi
simulare < similis; simulat sē esse divitem = facit ut dives esse videatur
signum -ī n = id quō aliquid significatur/dēmōstratur
sic-utī = sic-ut
nota -ae f = signum (viti)
at-tribuere -uisse -ūtum (< ad-) + dat = tribuere, addere

iste : reus
inquiēs (fut 2 sg: tū, accusator)
praeclarus -a -um = clarissimus
vidēte, iudicēs, ...

quid-libet = quidquid (vōbīs) libet

mentum -ī n = infima faciē pars (infra ōs)
sub-levare = sustinere
aspectus -ūs m (< aspicere) : oculi
prae-stringere (oculōs) = facere nōn videntēs nimio splendore
puer = servus
re-spicere ↔ prospicere
(vōs eum nōn nōvisse arbitror)
eho! = heus!
Sanniō -ōnis m, servi nōmen
istī servi mei barbari
sē-ligere = ēligere

lect(ul)i: in triclinio

Aethiops -opis m, (servus) ex Aethiopiā (regiōne Africae)

veniat', aut 'asturcōnī locus ante ōstium suum dētur', aut aliquod fragile falsae chorāgium glōriae comparētur!

Deinde exclāmat, ut omnēs audiant: "Vidēte ut diligenter numerētur, sī potest, ante noctem!"

Puer, quī iam bene erī nātūram nōvit, "Tū illō plūrēs mittās oportet" inquit, "sī hodiē vīs trānsnumerārī."

"Age" inquit, "dūc tēcum Libanum et Sōsiam!"

"Sānē."

Deinde cāsū veniunt hospītēs hominī, quōs iste, dum splendidē peregrinātur, invitārat.

Ex eā rē homō hercule sānē conturbātur, sed tamen ā vitiō nātūrae nōn recēdit:

"Bene" inquit "facitis cum venītis, sed rēctius fēcissētis, sī ad mē domum rēctā abiissētis."

"Id fēcissēmus" inquiunt illī, "sī domum nōvissēmus."

"At istud quidem facile fuit undelibet invenīre. Vērum ite mēcum!"

Sequuntur illī. Sermō intereā huius cōnsūmitur omnis in ostentātiōne: quaerit 'in agrīs frūmenta cuius modī sint?', negat 'sē, quia villae incēnsae sint, accēdere posse, nec aedificāre etiā nunc audēre', "tametsī in Tūsculānō quidem coepī īnsānīre et in iisdem fundāmentīs aedificāre."

64 Dum haec loquitur, venit in aedēs quāsdam in quibus sodālicium erat eōdem diē futūrum; quō iste – prō nōtitiā dominī aedium – ingreditur cum hospitibus.

"Hīc" inquit "habitō."

Perspicit argentum quod erat expositum, vīsīt triclinium strātum, probat.

asturcō -ōnis *m*, equus pretiōsus (ex Asturiā, regiōne Hispāniae)
fragilis -e = qui facile frangitur
chorāgium -ī *n* = instrūmentum scaenicum, rēs mirabilis
com-parāre = parāre (ūtendum)
vidēre ut... = cūrāre ut...
numerētur *pecūnia mea*
sī fieri potest
illō = illūc
tū mittās oportet = tē mittere o.
trāns-numerāre = finem facere numerandī
Libanus -ī, Sōsia -ae *m*, servōrum nōmina
sānē ita faciam

splendidus -a -um (< splendēre)
= clārissimus, magnificus
peregrinārī = peregrē iter facere
-ārat = -āverat
hercule! = hercle!
con-turbāre = perturbāre

rēctā *adv* = rēctā viā

unde-libet : ā quō-libet (ā quō-
quō vōbīs libet : ab omnibus)
invenīre : cognōscere

ostentātiō -ōnis *f* < ostentāre
cuius modī = cuius generis,
quōmodo, quālis
in-cendere -disse -cēsum
novam villam aedificāre
tametsī : at tamen
in praediō meō Tūsculānō
fundāmentum -ī *n* = infima pars
mūrī/aedificiī (sub terrā)

aedēs -ium *fpl* = domus
sodālicium -ī *n* = convīvium
sodālium
nōtitiā -ae *f* < nōtus; prō nōtitiā
dominī : quia dominō nōtus
erat

per-spicere -iō -exisse -ectum
= diligenter aspiciere
vīsere = spectāre

servulus -ī m = servus, puer
ventūrum esse
“sī vis, exī!”

ex praediō Falernō (: in agrō
Falernō sitō)
pergere = continuō ire
decimā hōrā
raptim = celeriter
con-icere -iō -iēcisse -iectum;
sē conicere = properāre

cuius -a -um adi = cuius gen.
domus cuiā = domus cuius
diversōrium -ī n = domus ubi
cibus et lectus petitur pretiō
dē-rīdēre -sisse -sum
sē cōn-ferre = ire
ex-postulāre = irātus querī

similitūdō -inis f < similis; s.e
locī = quia similis est locus
angiportum -ī n = via angusta
-āsse = -āvīsse
ad noctem multam : ad noctem
sēram (: ad III/IV vigiliam)

vestimenta = vestēs (ad lectōs)

in-urbānus : rūsticus, rudis
strēnuus -a -um = impiger
concinnus -a -um = urbānus et
prūdēns
dē-dūcere
nuptiae -ārum fpl < nūbere
commodāre = ūtendum dare
quod reddendum est
re-petere = petere ut reddātur
per-timēscere -timuisse = in-
cipere timēre, timidus fierī

apage (tē)! = abi!
familiam : servōs meōs

licet ūtātur = licet eī ūtī (meō
argentō)
dēlectābimur : contentī erimus
Samius -a -um < Samos; n pl =
vāsa Samia (vīlia, nōn argentea)
falsā glōriā

annuus -a -um < annum manēns
ē-nārrāre = plānē nārrāre

Accēdit servulus; dīcit hominī clārē ‘dominum iam
ventūrum: sī velit exīre!’

“Itane?” inquit, “Eāmus, hospitēs! Frāter venit ex Fa-
lernō, ego illī obviam pergā. Vōs hūc decimā venītōte!”

Hospitēs discēdunt. Iste sē raptim domum suam con-
icit.

Illī decimā quō iusserat veniunt. Quaerunt hunc, re-
periunt domus cuiā sit. In dīversōrium dērisī cōnferunt
sēsē.

Vident hominem posterō diē: nārrant, expostulant,
accūsant!

Ait iste ‘eōs similitūdine locī dēceptōs angiportō tōtō
deerrāsse; sē contrā valētūdinem suam ad noctem multam
exspectāsse!’

Sanniōnī puerō negōtium dederat ut vāsa, vestīmenta,
puerōs rogāret. Servulus nōn inurbānus satis strēnuē et
concinnē comparārat.

Iste hospitēs domum dēdūcit; ait ‘sē aedēs māximās
cuidam amicō ad nuptiās commodāsse!’

Nūntiat puer ‘argentum repetī’ – pertimuerat enim qui
commodārat.

“Apage tē!” inquit, “Aedēs commodāvī, familiam dedī
– argentum quoque vult?! Tametsī hospitēs habeō, tamen
ūtātur licet – nōs Samiūs dēlectābimur.”

Quid ego quae deinde efficiat nārrem? Eius modī est
hominis nātūra ut quae singulis diēbus efficiat glōriā
atque ostentātiōne, ea vix annuō sermōne ēnārrāre
possim!

VITA SVAVIS

Q. Hōrātius Flaccus: SERMONES, I. 6. 111–131

[*Q. Horātius Flaccus nātus est Venusiae, in oppidō Āpuliae, annō LXV a.C. Pater eius libertīnus filium parvum Rōmam dūxit, ut ab optimīs magistrīs docērētur. Cum versūs scribere coepisset, Horātius ā poētā Vergiliō Maecēnātī, virō Rōmānō dīvitissimō, commendātus est. Maecēnās Horātium aliōsque poētās pauperēs opibus atque cōsiliīs adiuvābat. In librīs duōbus, quibus 'Sermōnēs' titulus est, Horātius versibus hexametris dē variīs rēbus scripsit, sicut dē vitā suā et dē hominum nātūrā et mōribus. Mortuus est annō VIII a.C.]*

com-mendāre = adiuvandum et tuendum tradere (fidei alicuius)

111 ... Quācumque libidō est

incēdō sōlus; percontor 'quantī holus ac far?';
fallācem Circum vespertīnumque pererrō
saepe Forum; adsistō divīnis.

porrum
-ī n

cicer
-eris m

lapis -idis m

Inde domum mē

115 ad porrī et ciceris referō laganīque catīnum.

Cēna ministrātur puerīs tribus, et lapis albus
pōcula cum cyathō duo sustinet; adstat echīnus
vilis, cum paterā gūtus, Campāna supellex.

cyathus -ī m

echinus -ī m

patera -ae f

gūtus -ī m

Deinde eo dormītum, nōn sollicitus mihi quod crās

120 surgendum sit māne...

quā-cumque = quōquō locō
libidō -inis f < libēre; libidō est
mihi = mihi libet
in-cēdere = prōcēdere
far farris n, frūmentī genus vile
'fallāx' dicitur circus quia ibi
cīvēs falluntur ā tabernāriīs
vespertīnus -a -um < vesper
per-errāre Forum = errāre per F.
divīnus -a -um < divus; m = qui
divinē fātum praedicit; divīnis
dat : ad divinos

sē re-ferre = redire

laganum -ī n = placenta lāta et tenuis
lapis albus: marmor -is n, mēnsa
marmorea (ē marmore facta)
duo pōcula
Campānus -a -um, ex Campāniā
supellex -ectilis f = rēs quibus
domus ōmātur (ut lectī, sellae,
mēnsae, vāsa, pōcula, cēt.)

echīnus

sollicitus -a -um = cui animus
turbātur
mihi surgendum est = surgere
dēbed

ad quārtam *hōram*
 lēctō aut scriptō *eō* quod...
 olīvum -i *n* = oleum (oleō un-
 guntur qui in *campō Mārtiō*
 exercentur); *campus Mārtius*:
 Rōmae, inter Tiberim et collēs
 ast = at
 : admonuit *ut* lavātum *irem*
 lūsus -ūs *m* < lūdere
 trigōn -ōnis *m* = lūsus quō terni
 pilam inter sē iaciunt
 interpellat (: prohibeat) *nē dūrem*
dūrāre = perferre (rem *dūram*)
 ōtiāri = ōtiō frui; domesticus
 ōtior : domi ōtior

ambitiō -ōnis *f* = cupiditās honō-
 ris; ambitōne solūtus : sine a.e
 hīs : hōc modō
 mē cōnsōlor *mē* victūrum *esse*
 quaestor, praetor: *vidē infrā!*
 avus atque pater meus

magistrātus -ūs *m* = qui negōti-
 um pūblicum gerit, officiālis
 creāre = facere, eligere
 ad-ministrāre = (negōtium)
 agere, prōcūrāre
 quaestor -ōris *m*
 aerārium -i *n* (< aes) in forō Rō-
 mānō in templō Sātūrnī erat
 aedilis -is *m*

praetor -ōris *m*

cōnsul -is *m*

senātus -ūs *m* = cūcti senātōrēs
 (numerō DC)
 cōnsulere -uisse -itum (aliquem)
 = cōnsilium petere (ab aliquō)
 dignitās -ātis *f* < dignus

Vesta -ae *f*, dea focī

Cūria -ae *f*, aedificium quō
 senātus convenit

basilica -ae *f*, aedificium publi-
 cum ubi et alia multa negōtia
 aguntur et iūs dicitur

Castor -oris *m*, deus, Iovis filius,
 Pollūcis frāter geminus

Ad quārtam iaceō. Post hanc vagor – aut ego, lēctō
 aut scriptō quod mē tacitum iuвет, ungor olivō.

122

.....

Ast ubi mē fessum sōl ācrior ire lavātum
 admonuit, fugiō Campum lūsumque trigōnem.

125

Prānsus nōn avidē (quantum interpellat inānī
 ventre diem dūrāre), domesticus ōtior.

Haec est

vīta solūtōrum miserā ambitōne gravīque.

His mē cōnsōlor victūrum suāvius ac sī

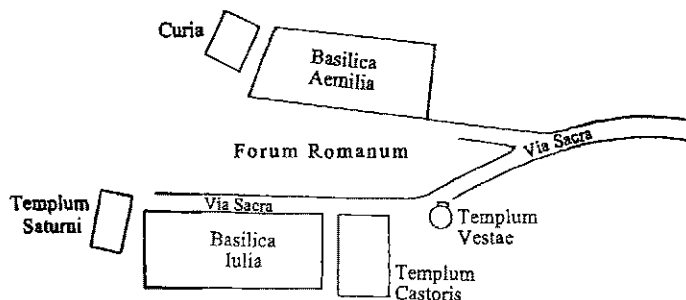
130

quaestor avus pater atque meus praetorque fuissent.

[*Dē magistrātibus Rōmānīs*]

[*Quotannis ā populō Rōmānō creābantur magistrātūs,
 quī varia negōtia pūblica administrārent, ut quaestōrēs,
 quibus cūra aerārīi, quō continēbātur pecūnia pūblica,
 crēdita erat, aedilēs, quī viās et lūdōs et aedificia
 pūblica cūrābant, praetōrēs, quī iūdicīis praeerant,
 atque bīnī cōnsulēs, quī summum imperium in rē pūblicā
 tenēbant, ita tamen ut dē omnibus rēbus senātum
 cōnsulerent.*

*Libertīnis, ut patrī Horātīi, nōn licēbat dignitātem
 senātōris vel magistrātūs tenēre.]*

GARRVLVS MOLESTVS

Q. Hōrātius Flaccus: *SERMONES*, I. 9

Ībam forte viā Sacrā, sicut meus est mōs
nescioquid meditāns nūgārum, tōtus in illīs.

Accurrit quīdam nōtus mihi nōmine tantum,
arreptāque manū: “Quid agis, dulcissime rērum?”

5 “Suāviter, ut nunc est” inquam, “et cupiō omnia quae
vīs.”

Cum adsectārētur, “Num quid vīs?” occupō.

At ille

“Nōris nōs” inquit, “doctī sumus.”

Hīc ego “Plūris

hōc” inquam “mihi eris.”

Miserē discēdere quaerēns

īre modo ōcius, interdum cōnsistere, in aurem

10 dicere nescioquid puerō – cum sūdor ad īmōs
mānāret tālōs.

“Ō tē, Bōlāne, cerebrī
fēlicem!” āiēbam tacitus, cum quidlibet ille
garrīret, vicōs, urbem laudāret.

Ut illī

nīl respondēbam, “Miserē cupis” inquit “abīre,

15 iam dūdum videō – sed nīl agis: ūsque tenēbō,
persequar! Hinc quō nunc iter est tibi?”

[Ego:] “Nīl opus est tē

circumagī: quendam volo visere nōn tibi nōtum;

trāns Tiberim longē cubat is, prope Caesaris hortōs.”

[Ille:] “Nīl habeō quod agam et nōn sum piger: ūsque
sequar tē.”

garrulus -a -um = quī garrīt;
garrīre = nūgās fabulārī

sacer -cra -crum: (locus) sacer =
ubi dīī adōrantur (ut templum);
via Sacra per Forum dūcit ad
templa deōrum; (vijā Sacrā)

nescio-quid = aliquid
meditārī = cōgitāre

ar-ripere -iō -uisse -reptum = ad
sē rapere, citō prehendere
“quid agis” inquit “dulcissime
rērum (: cārissime omnium)?”
cupiō tibi omnia quae vīs

ad-sectārī = sequī pergere
occupāre = prius dicere

nōveris (coni perf) nōs (: mē) =
putō tē nōvisse nōs (mē tibi
nōtum esse); doctus sum
plūris : plūris aestimandus; hōc
plūris = tantō plūris

quaerere + īnf = cupere
ōcius adv comp = celerius
īre, cōnsistere, dicere : ībam,
cōnsistēbam, dicēbam
puerō : servō meō
mānāre = fluere
tālus -ī m = infima crūris pars
Bōlānus -ī m, quīdam vir irā-
cundus (= quī facile irāscitur)
cerebrum : mēns irācunda; tē
cerebrī fēlicem! = tū quam
fēlix es ob cerebrum!
(ce|reb-ri)

ut + imperf ind = cum + imperf
coni: ut illī nīl respondēbam
= cum illī nīl respondērem

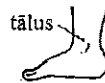
ūsque (: sine morā) tenēbō tē

persequar tē

nīl/nihil adv = nūllō modō, nōn

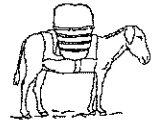
circum-agere

cubat : lectō tenētur, aegrōtat
hortī Caesaris: quōs C. Iūlius
Caesar populō Rōmānō
dōnāvīt

dē-mittere ↔ tollere
 auricula -ae f = auris
 in-iquus -a -um (↔ aequus)
 : prāvus (nōn oboediēns)

Dēmittō auriculās, ut inīquae mentis asellus
 cum gravius dorsō subiūt onus.

20

Incipit ille:

asellus dorsō
 onus subit

Viscus, Varius, poētae nōbilēs
 (magnī/plūris/plūrīmi) facere
 = aestimāre
 mē (abl) plūrēs = plūrēs quam
 ego
 citius adv comp < citō
 Hermogenēs -is m, poēta populō
 grātus, quem Horātius dēspicit;
 cantō quod et H. mihi inuideat
 locus + gen = tempus aptum (ad)
 cognāti -ōrum m pl = propinquī
 quis = quibus (dat pl)
 opus est + abl (: tē salvum esse)
 haud mihi est quisquam
 (mortuum) com-pōnere = sepe-
 lire, in sepulcrō pōnere; sepul-
 crum -i n = locus ubi mortuus
 sepelitur (sub terrā pōnere)
 cōn-fice! : interfice mē!
 In-stāre + dat = impendēre
 Sabellus -a -um: ē Samniō; quod
 anus Sabella mihi puerō cecinit
 (: versibus praedixit); Samnium
 -i n, regiō in mediā Italiā
 urna (dīvinā) movētur antequam
 ēdūcitur sors (cum fātō scriptō)

“Sī bene mē nōvī, nōn Viscum plūris amīcum,
 nōn Varium faciēs: nam quis mē scribere plūrēs
 aut citius possit versūs? quis membra movēre
 mollius? Inuideat quod et Hermogenēs, ego cantō!”
 Interpellandī locus hīc erat: “Est tibi māter,
 cognātī, quis tē salvō est opus?”

25

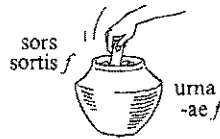
[Ille:] “Haud mihi quisquam:

omnēs composuī.”

[Ego:] “Fēlicēs! Nunc ego restō.

Cōn-fice! Namque instat fātum mihi trīste, Sabella
 quod puerō cecinit dīvinā mōtā anus urnā:

30

venēnum -i n = pōtiō quae necat
 hosticus -a -um = hostilis
 auferet (ad inferōs) = necābit
 latera : pectus et pulmōnēs
 tussis -is f = morbus faucium
 podagra -ae f = morbus pedum
 quandō(-)cumque = aliquandō
 loquax -ācis (< loquī) = garrulus
 adolēscere ē-visse = adulēscēns
 fieri
 ventum erat : vēnerāmus
 ad Vestae templum
 iv parte diēi praeter-itā : hōrā III
 vadārī = in iūs cōgere; respon-
 dēre vadātō : in iūs ire coāctus
 līs litīs f = contrōversia, causa;
 perdere litem dēbēbat
 hīc (: in iūre) mihi ades!
 inter-ire = dis-per-ire = perire
 inteream si... : profectō nec va-
 leō (: possum) stāre nec nōvī...
 civilis -e < civis; iūs civile
 : quod inter civēs dicitur

Hunc neque dīra venēna nec hosticus auferet ēnsis,
 nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra.
 Garrulus hunc quandō cōnsūmet cumque. Loquācēs,
 sī sapiat, vītet, simul atque adolēverit aetās!”

Ventum erat ad Vestae, quārtā iam parte diēi
 praeteritā, et cāsū tunc respondēre vadātō
 dēbēbat – quod nī fēcisset, perdere litem.

35

“Sī me | amās” inquit, “paulum hīc ades!”

[Ego:] “Inteream, sī

aut valeō stāre aut nōvī civilia iūra!

Et properō quō scīs.”

40

quid faciam : utrum faciam

“Dubius sum quid faciam” inquit,

rem : causam

“tēne relinquam an rem?”

[Ego:] “Mē, sōdēs!”

“Nōn faciam” ille

inquit ille

– et praecēdere coepit.

Ego, ut contendere dūrum est

con-tendere = certāre

cum victōre, sequor.

“Maecēnās quōmodo tēcum?”

hinc repetit, “– paucōrum hominum et mentis bene sānae.

“M. quōmodo tēcum agit?”
re-petit *sermōnem* : pergit
: (vir) quī paucōs hominēs admit-
tit et mentem bene sānam habet
dexter, *adv dexterē* = aptē, prū-
denter; dexterius *quam tū*
ad-iūtor -ōris *m* = quī adiuvat
secundās *partēs* ferre *tibi* : tibi
(primās partēs agentī) adesse
si vellēs hunc hominem (: mē)
illī trādere (commendāre)
sub-mōvēre = removēre; sub-
mōvissēs (*aliōs* omnēs *poētās*)
istō modō quō tū rēre (= rēris)
rēri = arbitrarī; -re = -ris (2 sg)
nec ūlla domus pūrior est hāc
aliēnus + *abl* = carēns
of-ficere + *dat* = nocēre
dīs dītis = dives; quia hic (: ali-
quis) est dītor aut doctior
ūnus quisque = quisque

45 Nēmō dexterius fortunā est ūsus! Habērēs

magnum adiūtōrem, posset quī ferre secundās,

hunc hominem vellēs sī trādere – dispeream, nī

submōssēs omnēs!”

[Ego:] “Nōn istō vīvimus illic

quō tū rēre modō, domus hāc nec pūrior ūlla est

50 nec magis hīs aliēna malis: nīl mī officit” inquam

“dītior hic | aut est quia doctior. Est locus ūnī

cuique suus.”

[Ille:] “Magnum nārrās, vix crēdibile!”

[Ego:] “Atquī

crēdibilis -e < crēdere; crēdibile
est quod crēdi potest
atquī = at (tamen)

sīc habet.”

sīc *sē* habet (rēs)

[Ille:] “Accendis, quārē cupiam magis illi

proximus esse.”

mē accendis (: cupidum facis)
illi : Maecēnāfi

[Ego:] “Velis tantummodo: quae tua virtūs,

55 expugnābis. Et est quī vincī possit, eōque

difficilēs aditūs primōs habet.”

tantummodo = tantum, modo
quae tua virtūs... : ut tua virtūs
est, expugnābis *illum*
: *tālis* est ut vincī possit, *ideō*que
aditūs -ūs *m* < ad-ire; difficilēs
aditūs primōs habet : primō
difficilīs est aditū
sibi deesse : sibi parcere
cor-rumpere (aliquem) = prā-
vum facere (pecūniā dandā)
ex-clūdere -sisse -sum ↔ ad-
mittere; exclūsus *erō*
occurram *illī*, dē-dūcam (: comi-
tābor) *illum* (domō in Forum)
trivium -i *n* = locus (in urbe)
quō trēs viae conveniunt

[Ille:] “Haud mihi dēerō:

mūneribus servōs corrumpam. Nōn, hodiē sī

exclūsus fuerō, dēsistam. Tempora quaeram,

occurram in triviīs, dēdūcam. Nīl sine magnō

60 vīta labōre dedit mortālibus.”

agit : loquitur
Aristius Fuscus, amicus Horātii
nōbīs occurrit

pulchrē : bene
nōsset = nōvisset : nōverat (cui
ille bene nōtus erat)

tendere = properāre, ire
respondet mihi eadem rogantī
vellere = prehendere et arripere
pressāre = premere
lentus -a -um (↔ celer) = tardus
nūtāre = capite nōtō significāre
dis-torquēre = circum movēre

salsus -a -um (< sāl) = iocōsus
dis-simulāre = simulāre sē nōn
intelligere; dissimulābat
bilis -is = liquor ventris acerbus;
b. meum iecur ūrēbat : irāscēbar
sēcētō adv = sine testibus

sabbata -ōrum n pl, diēs fēstus
Iūdaeōrum (viii quisque diēs)
vin' = vis-ne
curtus -a -um = cui sectum est
aliquid (: praepūtium -i n)
op-pēdere + dat = foedē dēridere

religiō -ōnis f = timor deōrum;
I syllaba longa! (rel-i-gjō'st)
at mihi est religiō
in-firmus -a -um = dēbilis
aliās adv = aliō tempore

(mēcum dīcō) 'hunc-ne sōlem
tam nigrum surrēxisse mihi!':
"ō quam niger hic sōl (: diēs)
surrēxit (: ortus est) mihi!"
sub cultrō : occidendum, sine spē
linquere = relinquere
obvius venire = obviam venire

quō is tū
in-clāmāre = clāmāre
an-testārī = testem vocāre (in iūs);
"licet mihi antestārī tē?" inquit
op-pōnere + dat (< ob) = appō-
nere; auriculam o.ō ef. quia
testis vocātur aure tangendā
adversārius rapit illum in iūs
utrimque adv = ex utrāque parte
concursum -ūs m < con-currere
= in eundem locum currere
Apollō -inis m, deus et aliārum
artium et artis poēticae

Haec dum agit, ecce

Fuscus Aristius occurrit, mihi cārus et illum
quī pulchrē nōsset. Cōnsistimus.

[Fuscus:] "Unde venis?" et

"Quō tendis?" rogat – et respondet.

Vellere coepī

et pressāre manū lentissima bracchia, nūtāns,
distorquēns oculōs, ut mē ēriperet.

65

Male salsus

rīdēns dissimulāre! Meum iecur ūrere bilis!

[Ego:] "Certē 'nescioquid sēcētō velle loquī tē'
āiēbās 'mēcum'."

[Fuscus:] "Memini bene, sed meliōre

tempore dīcam. Hodīē tricēsima sabbata: vin' tū
curtis Iūdaeis oppēdere?"

70

"Nūlla mihi" inquam

"religiō est."

[Fuscus:] "At mī. Sum paulō infirmior, ūnus
multōrum. Ignōscēs. Aliās loquar."

Huncine sōlem

tam nigrum surrēxe mihi! Fugit improbus, ac mē
sub cultrō linquit!

Cāsū venit obvius illi

adversārius, et "Quō tū, turpissime?" magnā
inclāmat vōce, et "Licet antestārī?"

75

Ego vērō

oppōnō auriculam. Rapit in iūs. Clāmor utrimque,
undique concursus!

Sic mē servāvit Apollō.

DE MENDACIO PAPIRII PVERI

Aulus Gellius: NOCTES ATTICAE, I. 23

puer praetextatus

- 4 Mōs anteā senātōribus Rōmae fuit in Cūriam cum praetextātis filiis introīre.
- 5 Tum, cum in senātū rēs māior quaequam cōsultāta eaque in diem posterum prōlāta est placuitque ‘ut eam rem super quā tractāvissent nē quis ēnūntiāret priusquam dēcrēta esset’, māter Papīrii pueri, quī cum parente suō in Cūriā fuerat, percontāta est filium ‘quidnam in senātū patrēs ēgissent?’
- 6 Puer respondit ‘tacendum esse, neque id dīcī licēre’.
- 7 Mulier fit audiendī cupidior: sēcrētum rei et silentium pueri animum eius ad inquērendum ēverberat. Quaerit igitur compressius violentiusque.
- 8 Tum puer, mātē urgente, lepidi atque fēstivī mendāciī cōnsilium capit: ‘Actum in senātū’ dixit, ‘utrum vidērētur ūtilius exque rē publicā esse: ūnusne ut duās uxōrēs haberet an ut ūna apud duōs nupta esset?!’
- 9 Hoc illa ubi audīvit, animus compavēscit, domō trepidāns ēgreditur, ad cēterās matrōnās pergit.
- 10 Vēnit ad senātum postrīdiē matrū familiās caterva. Lacrimantēs atque obsecrantēs ōrant ‘ūna potius ut duōbus nupta fieret quam ut ūni duae!’
- 11 Senātōrēs ingredientēs in Cūriam, quae illa mulierum intemperīēs et quid sibi postulātiō istaec vellet, mirābantur.
- 12 Puer Papīrius in medium Cūriae prōgressus, quid māter audire institisset, quid ipse matrī dixisset, rem sicut fuerat dēnarrat.

mendācium -ī n < mendāx
Aulus Gellius vixit saeculō II p.C.
 Opus: *Noctēs Atticae*, librī XX,
noctū in *Atticā* cōscriptī
Atticus -a -um < *Attica* -ae f, re-
 giō Graeciae, caput: Athēnae
 praetextātus -a -um < (toga) *prae-*
texta: toga *purpurā* (rubrō co-
 lōre) ōrnāta, quam gerunt pueri
 ūsque ad aetātis annum xvii
 quis- quae- quod- piam = aliqui
 cōsultāre = cōsulere (dē)
senātū placet = senātus *dēcernit*
 dē- cernere -crēvisse -crētum
 = statuere (lēge)
 nē quis (: quisquam) ē- nūntiāret
 patrēs -entis m = pater

patrēs -um m pl = senātōrēs

“tacendum est neque id dīcī
 licet”

sēcrētum -ī n = quod tacendum
 est (: dē quō tacendum est)
 ē- verberāre = incitāre
 com-pressē *adv* = ācritē
 violentus -a -um = vī ūsus
 urgere = premere
 lepidus -a -um = bellus
 fēstivus -a -um = salsus, iocōsus
 āctum *esse*

ex rē publicā *esse* = rei publicae
 prōdesse
 nupta -ae f (< nūbere) = uxor

ubi + *perf* = ubi primum, ut
 com-pavēscere = pertimēscere
 trepidāre = perterritus *esse*

caterva -ae f = turba, multitudō
 hominū

in-temperīēs -ēī f = animus
 male temperātus, audācia
 quid sibi vult? = quid significat?
 postulātiō -ōnis f < postulāre
 istic istaec istuc = iste ista istud

in-sistere -stitisse (+ *inf*) = valdē
 temptāre
 dē-narrāre = plānē narrāre

ex-ōsculārī = valdē diligere
(senātūs) cōnsultum -ī n = quod
ā senātū dēcretum est

praeter *aliōs* ille ūnus P. (cum
patre introeat)
inditum *est*

Praetextātus, cognōmen *gentis*
Papīriae: Papīrius Praetextātus
prūdētia -ae f < prūdēns
gēns (Iūlia, Papīria) = omnēs
quibus idem est nōmen (-ius/
-ia, ut Iūlius/-ia, Papīrius/-ia)

M. Terentius Varrō, vir doctissi-
mus, vixit a. 116–27 a.C., opera:
Satirae Menippēae et alia multa
Menippēus -a -um < Menippus,
poēta Graecus saeculī III a.C.
quī inscribitur = cui titulus est
dis-serere = sententiam dicere
aptus -a -um = idoneus

habitus -ūs m = modus habendī
cultus -ūs m = modus exōrandī

Grātiaē -ārūm f pl, trēs deae
quae Venerem comitantur
Mūsae -ārūm f pl, novem deae
quae singulīs artibus praesunt

convenit = aptum est

omnibus numeris : o. modis
ab-solūtus -a -um = perfectus
homunculus -ī m = homō
collēctī sunt : convēnerunt
legere = ēligere; lēctus : aptus
apparātus -ūs m < *ap-parāre*
= parāre, exōmāre
ēloquentia -ae f < *ē-loquēns*
-entis = qui bene loquitur
subsellium -ī n = sella longa (ut
in iūdicō); apud subsellia : in
iūdicō
id temporis = eō tempore
anxius -a -um = perturbātus; rēs
anxia = quae animum perturbat
tortuōsus = difficilis intellēctū
invitābilis -e = grātus, placēns
illecebra -ae f = rēs grāta
voluptās -ātis f = rēs iucunda,
gaudium (↔ dolor)

Senātus fidem atque ingenium puerī exōsculātur, cōn- 13
sultum facit ‘utī posthāc puerī cum patribus in Cūriam nē
introeant – praeter ille ūnus Papīrius’, atque puerō postea
cognōmentum honōris grātiā inditum *Praetextātus* ob
tacendi loquendīque in aetāte praetextae prūdētiā.

DE CONVIVIO

Aulus Gellius: NOCTES ATTICAE, XIII. 11

Lepidissimus liber est M. Varrōnis ex *Satiris Menippēis* 1
quī inscribitur *Nescis quid vesper sērus vehat*, in quō dis-
serit dē aptō convivārum numerō dēque ipsius convivii
habitū cultūque.

Dicit autem ‘convivārum numerum incipere oportere ā 2
Grātiārum numerō et prōgredi ad Mūsārum’, id est pro-
ficiscī ā tribus et cōsistere in novem, ut, cum paucissimī
convivae sunt, nōn pauciōrēs sint quam trēs, cum plūrimī,
nōn plūrēs quam novem. “Nam multōs” inquit “esse nōn 3
convenit, quod turba plērumque est turbulenta.” ...

“Ipsum deinde convivium cōstat” inquit “ex rēbus
quattuor et tum dēnique omnibus suis numeris absolūtum
est: sī bellī homunculī collēctī sunt, sī ēlēctus locus, sī
tempus lēctum, sī apparātus nōn neglēctus.”

“Nec loquācēs autem” inquit “convivās nec mūtōs legere
oportet, quia ēloquentia in forō et apud subsellia, silentium
vērō nōn in convivio, sed in cubiculō esse dēbet.”

Sermōnēs igitur id temporis habendōs cēnsent ‘nōn 4
super rēbus anxiiis aut tortuōsis, sed iucundōs atque in-
vitābilēs et cum quādam illecebrā et voluptāte ūtilēs, ex
quibus ingenium nostrum venustius fiat et amoenius.’ ...

DE CONTEMNENDA MORTE

M. Tullius Cicerō: TVSCVLANAE DISPVTATIONES, I

[*M. Tullius Cicerō, orātor disertissimus, vixit annōs CVI-XLIII a.C. Ā rhētoribus et philosophīs optimīs educātus, multās causās ēgit. Cōnsul annō LXIII cōnsilia Catilīnae scelerāta dē caede cōnsulum et senātūs oppressit. Praeter orātiōnēs multās et epistulās ad familiārēs suōs edidit opera rhētorica, ut trēs librōs 'Dē orātōre', et philosophica, ut 'Tūsculānās disputātiōnēs', quae annō XLV a.C. cōscrip̄tae sunt.*]

Cicerō

- 7 Nūper... in Tūsculānō, cum essent complūrēs mēcum familiārēs, temptāvī [*scholās Graecōrum mōre habēre...*]: pōnere iubēbam 'dē quō quis audire vellet', ad id aut
- 8 sedēns aut ambulāns disputābam. Itaque diērum quīnque 'scholās' (ut Graecī appellant) in totidem librōs contulī. Fīēbat autem ita ut, cum is quī audire vellet dīxisset quod sibi vidērētur, tum ego contrā dīcerem. Haec est enim, ut scīs, vetus et Sōcratica ratiō contrā alterius opīniōnem disserendī; nam ita facillimē quid vērī simillimum esset invenīri posse Sōcratēs arbitrābātur. Sed quō commodius disputātiōnēs nostrae explicentur, sic eās expōnam quasi agātur rēs, nōn quasi nārrētur. Ergō ita nāscētur ex-ōrdium:
- 9 *A. Malum mihi vidētur esse mors.*
M. Iisne quī mortuī sunt an iīs quibus moriendum est?
A. Utrisque.
M. Est miserum igitur, quoniam malum?
A. Certē.

disputātiō -ōnis *f* < *dis-putāre*
= variās sententiās dīcere,
disserere

disertus -a -um = eloquēns

rhētor -oris *m* = magister artis
orātōriae

philosophus -ī *m* = vir doctus
quī rērum nātūrae et hominum
mōribus studet

Catilina -ae *m*
scelerātus -a -um < scelus

familiāris -is *m* = amicus

philosophicus -a -um < philo-
sophus

in *praediō* Tūsculānō

schola -ae *f* = orātiō magistri
/philosophī dē rē discendā
pōnere : prōpōnere

tot-idem : idem numerus (: *v*)
cōn-ferre = colligere

Sōcratēs -is *m*, philosophus prae-
clārus, vixit a. 469–399 a.C.;
adi Sōcraticus -a -um
ratiō -ōnis *f* = cōnsilium, modus
opīniō -ōnis *f* < opīnārī
vērī simile = quod vērū esse
vidētur, vix falsum
quō + *comp* + *conī* = ut...
commodus -a -um = facilis, aptus
ex-plicāre = explānāre, apertē
expōnere (verbis)
ex-ōrdium -ī *n* (< *ex-ōrdīri*)
= principium sermōnis

A.: audītor -ōris *m* = quī audit,
discipulus

M.: magister
quibus moriendum est = quī mo-
ritūrī sunt (*moritūrus* -a -um
part fut < morī)

ī quibus ēvēnit iam ut morerentur = ī quī iam mortuī sunt ī quibus ēventūrum est ut moriantur = ī quī moritūrī sunt miserī sunt?

nōn est miser

prōrsus *adv* = sānē, certē
sibi cōn-stāre = rēctē et cōstan-
ter disputāre
quī-cumque : quī umquam
miserī sunt

miserī erunt

ex-cipere = exclūdere, omittēre;
nēmīnem exciperēs : nēmīnem
'nōn miserum' dicerēs

sempiternus -a -um = *aeternus* =
quī semper manet, perpetuus

oc-cidere -cidisse (< ob + ca-
dere) = mori

Cerberus -ī *m*, canis *triceps* quī
īnferōs cūstōdit; tri-ceps -cipi-
tis *adi* = cui tria capita sunt
Cocytus -ī, Acherōn -ontis *m*,
flūmina apud īnferōs
fremitus -ūs *m* = strepitus
trāvectiō -ōnis *f* < trā(ns)-vehere
Acherōn trānsvehitur ā mortuīs
sēnārius *iambicus*: summ'āqu' at-
at-tingere = tangere
ē-necāre -uisse -ctum = necāre
hexameter: ...Sī-sy-phy' | ver-sat
versāre = *volvere* = circūm vertere
nīti nīsum = valdē labōrāre
prō-ficere = opere suō prōcēdere
hīlum *adv*; nōn hīlum = nihil
in-exōrābilis -e = quī *ex-ōrārī*
nōn potest; *ex-ōrāre* = preci-
bus movēre
Minōs -ōis *m*, Rhadamanthus
-ī *m*, iūdicēs apud īnferōs

ad-eō *adv* = tam valdē, ita
dēlirāre = īnsānīre
haec esse

M. Ergō et ī quibus ēvēnit iam ut morerentur, et ī quibus
ēventūrum est, miserī?

A. Mihi ita vidētur.

M. Nēmō ergō nōn miser!

A. Prōrsus nēmō.

M. Et quidem, sī tibi cōnstāre vīs, omnēs quīcumque nātī
sunt eruntve nōn solum miserī, sed etiam semper
miserī! Nam sī sōlōs eōs dicerēs 'miserōs' quibus mori-
endum esset, nēmīnem tū quidem eōrum quī vīverent
exciperēs – moriendum est enim omnibus –, esset
tamen miseriae finis in morte; quoniam autem etiam
mortuī miserī sunt, in miseriam nāscimur sempiternam!
Necesse est enim miserōs esse eōs quī centum milibus
annōrum ante occidērunt – vel potius omnēs quī-
cumque nātī sunt.

A. Ita prōrsus exīstimō.

M. Dīc, quaesō: num tē illa terrent: triceps

apud īnferōs Cerberus, Cocytī fremitus,

trāvectiō Acherontis,

mentō *summam aquam attingēns ēnectus siti*

Tantalus, tum illud quod

Sisyphus versat

saxum sūdāns nītendō neque prōficit hīlum,

fortasse etiam in-exōrābilēs iūdicēs Mīnōs

et Rhadamanthus?... Haec fortasse metuis,

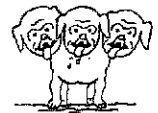
et idcirco mortem cēnsēs esse sempiternum

malum?

A. Adeōne mē dēlirāre cēnsēs ut ista esse crēdam?

M. An tū haec nōn crēdis?

A. Minimē vērō!

Cerberus

10

Tantalus

Sisyphus

M. Male hercule nārrās!

A. Cūr, quaesō?

M. Quia disertus esse possem, sī contrā ista dīcerem!

11 A. Quis enim nōn in eius modī causā? – aut quid negōtīi est haec poētārum et pictōrum portenta con- vincere?

M. Atquī plēnī librī sunt contrā ista ipsa disserentium philosophōrum.

A. Ineptē sānē. Quis enim est tam excors quem ista moveant?

M. Sī ergō apud inferōs miserī nōn sunt, nē sunt quidem apud inferōs ūllī.

A. Ita prōrsus existimō.

M. Ubi sunt ergō īi quōs ‘miserōs’ dīcis, aut quem locum incolunt? Sī enim sunt, nusquam esse nōn possunt.

A. Ego vērō nusquam esse illōs putō.

M. Igitur nē esse quidem?

A. Prōrsus istō modō, et tamen miserōs ob id ipsum quidem quia nūllī sint.

12 M. Iam māllem Cerberum metuerēs, quam ista tam incōnsīderatē dīcerēs!

A. Quid tandem?

M. Quem esse negās, eundem esse dīcis! Ubi est acūmen tuum? Cum enim ‘miserōs esse’ dīcis, tum ‘eum quī nōn sit’ dīcis ‘esse’!

A. Nōn sum ita hebes ut istud dīcam.

M. Quid dīcis igitur?

A. ‘Miserum esse (verbī causā) M. Crassum, quī illās fortunās morte dīmiserit, miserum Cn. Pompēium, quī

quis nōn *disertus esse posset...*?
negōtium = rēs (difficilis)
pictor -ōris *m* = qui pingit
portentum -ī *n* = rēs mirābilis
contrā nāfūram facta
con-vincere = falsum esse dē-
mōnstrāre

in-eptus -a -um (< in- + aptus)
= stultus
ex-cors -cordis *adi* ↔ sapiēns;
tam excors quem ista moveant
= tam e. *ut eum* ista moveant
nē sunt quidem ūllī = certē nūllī
sunt

nusquam = nūllō locō

putās-ne igitur *eōs* nē esse
quidem? (: nūllōs esse)
et tamen *eōs* miserōs esse *putō*

māllem *coni imperf 1 sg* < malle
māllem (ut) Cerberum metuerēs
= māllem tē C. metuere
in-cōnsīderātus -a -um = teme-
rārīus, sine ratiōne
quid (: cūr) tandem? = quid-
nam? dic mihi!
acūmen -inis *n* (< acuerē)
= mēns ācūta

hebes -etis *adi* (↔ acūtus)
= mente tardus, stupidus
M. Crassus Dīves, cōnsul a. 70,
dux in bellō occidit a. 53 a.C.
verbī causā : exemplī causā
fortunae *fp!* = dīvitiae, opēs
Cn. Pompēius ā C. Iulīo Caesare
vicus occisus est a. 48 a.C.

orbāre + *abi*; rē orbāre aliquem =
rem (cārissimam) ēripere alicui
lūce : vītā; lūce carēre : mortuus
esse

'...eō (= ideō) eōs miserōs esse'
dicō

pugnantia *n pl* : rēs inter sē pug-
nantēs, contrā ratiōnem dicta
extrā portam Capēnam iūxtā
viam Appiam sepulcra sunt
mortuōrum nōbilissimōrum
Scīpiōnēs -um, Servīlii, Metelli
-ōrum *m pl*, gentēs Rōmānae
praeclārae (sg Scīpiō -ōnis *m*,
Servīlius, Metellus -i *m*)

prō-nūntiāre = praedicāre
dialectica -ōrum *n pl* = ars ra-
tiōne disputandī
imbuerē -uisse -ūtum + *abi*
= aspergere, ērudire
in primis = ante omnia, praecipuē
trāditur ; docētur
prōnūntiātum -i *n* = quod prō-
nūntiātur

iūdicāre (< iūdex) = statuere
vērum falsum-ne = vērum-ne
an falsum
omnīnō *adv* = plānē, prōrsus
con-cēdere + *acc+Inf* = fatēri

nōs quī vivimus, cum morien-
dum sit *nōbis*, ...
iūcunditās -ātis *f* < iūcundus

iam iamque = mox

mē coēgistī ut concēderem
= mē coēgistī concēdere

istuc = istud
nihil negōtīi = haud difficile
mōliri = magnum opus temptāre

tantā dignitāte, tantā glōriā sit orbātus, omnēs dēnique
miserōs quī hāc lūce careant' .....

M. 'Esse' ergō 'eōs' dīcis.

13

A. Immō, 'quia nōn sint cum fuerint, eō miserōs esse'.

M. Pugnantia tē loquī nōn vidēs? Quid enim tam pugnat
quam... 'miserum... esse quī nōn sit'? An tū ēgressus
portā Capēnā, cum... Scīpiōnum, Servīliōrum, Metellō-
rum sepulcra vidēs, miserōs putās illōs?

A. Quoniam mē verbō premis, posthāc nōn ita dīcam:
'miserōs esse', sed tantum: 'miserōs, ob id ipsum quia
nōn sint'.

M. Nōn dīcis igitur: "miser est *M. Crassus*", sed tantum:
"miser *M. Crassus*"?

A. Ita plānē.

M. Quasi nōn necesse sit, quidquid istō modō prōnūntiēs, 14
id aut esse aut nōn esse! An tū dialecticis nōn imbūtus
quidem es? In primis enim hoc trāditur: omne *prō-*
nūntiātum... est vērum aut falsum. Cum igitur dīcis:
"miser *M. Crassus*", aut hoc dīcis: "miser est *M.*
Crassus", ut possit iūdicārī vērum id falsumne sit
– aut nihil dīcis omnīnō!

A. Age, iam concēdō 'nōn esse miserōs quī mortuī sint...' 15
Quid? quī vivimus, cum moriendum sit, nōne miserī
sumus? Quae enim potest in vītā esse iūcunditās, cum
diēs et noctēs cōgitandum sit iam iamque esse
moriendum? ..... Sed quoniam coēgistī ut concēde-
rem 'quī mortuī essent eōs miserōs nōn esse', perfice,
sī potes, ut nē moriendum quidem esse miserum
putem!

M. Iam istuc quidem nihil negōtīi est – māiōra mōlior! 16

A. Quōmodo hoc ‘nihil negōtīī’ est? aut quae sunt tandem ista ‘māiōra’? ...

M. Ut doceam, sī possim, nōn modo malum nōn esse, sed *bonum* etiam esse mortem!

A. Nōn postulō id quidem, aveō tamen audire. Ut enim nōn efficiās quod vīs, tamen mors ut malum nōn sit efficiēs. Sed nihil tē interpellābō: continentem ōrātiōnem audire mālō.

17 M. Quid? sī tē rogāverō aliquid, nōn respondēbis?

A. Superbum id quidem est; sed, nisi quid necesse erit, mālō nōn rogēs.

M. Geram tibi mōrem et ea quae vīs, ut poterō, explicābō. ...

A. Nōs ad audiendum parātī sumus.

18 M. Mors igitur ipsa, quae vidētur nōtissima rēs esse, *quid sit* primum est videndum. Sunt enim quī *discessum animī ā corpore* putent esse mortem. Sunt quī nūllum cēseant fieri discessum, sed ūnā animum et corpus occidere animumque in corpore exstinguī. Quī discēdere animum cēsent, aliī statim dissipārī, aliī diū permanēre, aliī semper.

Quid sit porrō ipse animus, aut ubi, aut unde, magna dissēnsiō est. Aliīs *cor* ipsum animus vidētur.

19 ... *Empedoclēs* animum esse cēset cordī suffūsum *sanguinem*. Aliīs pars quaedam *cerebrī* visa est animī prīncipātum tenēre. Aliīs nec cor ipsum placet nec cerebrī quandam partem esse animum, sed aliī ‘in corde’, aliī ‘in cerebrō’ dixērunt ‘animī esse sēdem et locum’. ‘Animum’ autem aliī ‘*animam*’, ut ferē nostrī:

quae tandem? = quae-nam?

avēre = avidē cupere
ut nōn efficiās : etiam sī nōn efficiēris

continēns -entis *adi* = quī nōn interpellātur

rogāre = interrogāre

mālō (ut) nōn rogēs = mālō tē nōn rogāre
mōrem gerere + *dat*: mōrem tibi gerere = agere ex tuā voluntāte, facere ut vīs

discessus -ūs *m* < discēdere
sunt quī putent/cēseant = nōn-nūllī/aliquī putant/cēsent
ūnā *adv*: ūnā animum et corpus = animum ūnā cum corpore
ex-stinguere ↔ accendere; *pass* perire, mori
ex iis quī discēdere animum cēsent, aliī cēsent *eum*...
dissipāre = spargere
per-manēre

porrō = deinde, praeterea
dis-sēnsiō -ōnis *f* < *dis-sentire*
↔ *cōn-sentire* = idem sentire
aliīs *cor* animus *esse* vidētur = aliī *cor* animum *esse* cēsent
Empedoclēs -is *m*, philosophus, in Sicilia docuit saeculō v a.C.
suf-fundere -fūdisse -fūsum + *dat* < sub + fundere
prīncipātus -ūs *m* < prīnceps
alicui placet + *acc* + *inf* = aliquis cēset
sēdēs -is *f* = locus quō aliquis sedet/incolit
‘animam *esse*’ *dīcunt*
ferē = plērumque
nostrī (cīvēs) : Rōmānī

dē-clārāre = clārē ostendere

Zēnō -ōnis *m*, vixit a. ±334–262

a.C. Stōicus dicitur quod Athē-

nis in Stōā (: porticū) docuit

Platō -ōnis *m*, philosophus ēgre-

gius, vixit a. 427–348 a.C.

triplex -icis = ex tribus cōstāns

ratio = mēns cōgitāns, prūdētia

arcis *f* = summus mōns mū-

nītus ex quō urbs dēfenditur

subter *prp* + *acc* = infrā

praecordia -ōrum *n pl* = pars cor-

poris infrā cor et pectus, venter

viderit : videat, reperiat

quaestiō -ōnis *f* < quaerere;

magna *q*. est : multī quaerunt

di-iudicāre = iudicāre (inter sen-

tentiās, quae vērā sit)

si fierī posset

cōn-fundere = miscēre, turbāre

ita ut ista nōn disserantur : etiam

sī ista nōn disseruntur

quī-cumque *m* (= quisquis)

quae-cumque *f*

quid-cumque *n* (= quidquid)

sēnsus -ūs *m* < sentīre sēnsisse

sēnsum

domicilium -i *n* = domus

velim mihi persuādērī (= ut mihi

persuādēatur) ut ita sit

superāre = vincere, melior esse

quam

amplius = plūs

Platōnis librō dē animō titulus

est Phaedōn (Φαίδων)

dēclārat nōmen, nam... ‘animus’ ab ‘animā’ dictus est.

Zēnōnī Stōicō animus ignis vidētur. ...

Platō triplicem finxit animum, cuius prīncipātum, id ²⁰

est *rationem*, in capite sicut in arce posuit, et duās partēs

eī pārere voluit, *iram* et *cupiditatem*, quās suis locis,

iram in pectore, *cupiditatem* subter praecordia locāvit. ...

Hārum sentiētiarum quae vērā sit deus aliquī viderit ²³

– quae vērī simillima, magna quaestiō est. Utrūm igitur

inter hās sentiētiās diiudicāre mālum an ad prōposi-

tum redire?

A. Cuperem equidem utrumque, sī posset, sed est dif-

ficile cōfundere. Quārē sī, ut ista nōn disserantur,

liberārī mortis metū possumus, id agāmus. ...

M. Quod mālle tē intellegō, id putō esse commodius.

Efficiet enim ratio ut, quaecumque vērā sit eārum sen-

tentiārum quās exposuī, mors aut malum nōn sit aut sit

bonum potius. Nam sī cor aut sanguis aut cerebrum est ²⁴

animus, certē, quoniam est corpus, interibit cum reliquō

corpore; sī anima est, fortasse dissipābitur; sī ignis, ex-

stinguētur. Hīs sentiētiis omnibus nihil post mortem per-

tinēre ad quemquam potest, pariter enim cum vitā sēnsus

āmittitur... Reliquōrum sentiēntiae spem afferunt, sī tē

hoc forte dēlectat, posse animōs, cum ē corporibus ex-

cesserint, in caelum quasi in domicilium suum pervenire.

A. Mē vērō dēlectat, idque prīmum ita esse velim; deinde,

etiam sī nōn sit, mihi persuādērī tamen velim.

M. Quid tibi ergō operā nostrā opus est? Num ēloquentiā

Platōnem superāre possumus? Ēvolve diligenter eius

eum librum quī est dē animō – amplius quod dēsiderēs

nihil erit.

A. Fēcī mehercule, et quidem saepius. Sed, nesciō quō-
modo, dum legō, assentior – cum posuī librum et mē-
cum ipse dē immortalitāte animōrum coepī cōgitāre,
assēnsiō illa omnis ēlābitur.

25 M. Quid hoc? Dāsne ‘aut manēre animōs post mortem aut
morte ipsā interīre?’

A. Dō vērō.

M. Quid, sī maneant?

A. ‘Beātōs esse’ concēdō.

M. Sīn intereant?

A. ‘Nōn esse miserōs, quoniam nē sint quidem.’ Nam
istuc, coāctī ā tē, paulō ante concessimus.

M. Quōmodo igitur aut cūr ‘mortem malum tibi vidērī’
dīcis? quae aut beātōs nōs efficiet animīs manentibus,
aut nōn miserōs sēnsū carentēs.

me-hercule = hercule
saepe, comp saepius
as-sentīri -sēnsū (+dat) = idem
sentire (atque), cōnsentīre
immortalitās -ātis f < immortalis
as-sēnsiō -ōnis f < assentīri
ē-lābī

dare + acc + īnf = concēdere

‘eōs beātōs esse’ concēdō

concēdō ‘eōs nōn esse miserōs...’

coāctī... concessimus : coāctus...
concessi

“DOMI NON SVM”

M. Tullius Cicerō: DE ORATORE, II.276

[Nāsīca] cum ad poētam Ennium vēnisset eīque ab ōstiō
quaerentī Ennium ancilla dīxisset ‘domī nōn esse’, Nā-
sīca sēnsit illam dominī iussū dīxisse et illum intus esse!

Paucīs post diēbus, cum ad Nāsīcam vēnisset Ennius et
eum ad iānuam quaereret, exclāmat Nāsīca ‘sē domī nōn
esse!’

Tum Ennius “Quid? ego nōn cognōscō vōcem” inquit
“tuam?”

Hīc Nāsīca: “Homō es impudēns: ego cum tē quaere-
rem, ancillae tuae crēdidī ‘tē domī nōn esse’ – tū mihi
nōn crēdis ipsī?”

Cicerō a. 55 a.C. III librōs
scrīpsit *Dē orātōre*
P. Cornēlius Scīpiō *Nāsīca* -ae
m, cōsul a. 191 a.C.
‘domī nōn esse *dominum suum*’
sentīre sēnsisse sēnsū

: nōnne ego cognōscō...?

im-pudēns -entis *adi* = sine
pudōre, audāx
ancillae tuae crēdidī *dīcentī* ‘...’

Ligurinus, poetae nomen fictum
M. Valerius Martialis, poeta Rō-
mānus, vixit a. ±40–±104 p.C.
Opus: *Epigrammata I–XII*

[1] *hendecasyllabi*
scire cupis quid causae sit quod
nemō tibi libenter occurrit...?
(: cūr nemō tibi l. occurrat...?)
sōlitūdō -inis f < sōlus

catulus -i m = pullus ferae/canis
citāre = incitāre

ferat : ferre potest
labōrēs : rēs molestās
mihi stantī/sedentī...

caċāre = ventrem exonerāre

sonāre = sonum facere; sonās :
recitās

mē euntem/edentem/iacentem

fugāre = fugientem facere
ēsse, part praes edēns -entis

vidēre : intellegere

: etsī vir es iustus...

[2] *hexametři + pentametři*

versiculus -i m = versus
ut versiculōs tuōs recitēs
solea -ae f = calceus levis (ante
cēnam dēponuntur soleae)

dum ferculum primum morātur

pūtīdus -a -um = ob vetustātem
prāvus (ad gustandum)
mihi pōnis : mihi appōnis
poēma -atis n = opus poēticum;
poēmata scombrīs dōnāre : p.
circum scombrōs implicāre

NIMIS POETA ES, LIGVRINE!

M. Valerius Martialis: *Epigrammata, III.44 et 50*

[1] Occurrit tibi nēmo quod libenter,
quod quācumque venis fuga est et ingēns
circā tē, Ligurīne, sōlitūdō,
quid sit, scire cupis? Nimis poeta es!

Hoc valdē vitium periculōsum est.

Nōn tigris catulīs citāta raptīs,

nec sic scorpīos improbus timētur!

Nam tantōs, rogo, quis ferat labōrēs?

Et stantī legis, et legis sedentī,

currentī legis, et legis cacantī!

In thermās fugiō – sonās ad aurem!

Piscinam peto – nōn licet natāre!

Ad cēnam properō – tenēs euntem!

Ad cēnam veniō – fugās edentem!

Lassus dormio – suscitās iacentem!

Vīs quantum faciās malī vidēre?

Vir iustus, probus, innocēns – timēris!

5

8

10

[2] Haec tibi, nōn alia est ad cēnam causa vocandī:

versiculōs recitēs ut, Ligurīne, tuōs!

Dēposuī soleās, affertur prōtinus ingēns

inter lactūcās oxygarumque liber.

Alter perlegitur dum fercula prīma morantur.

Tertius est – nec adhūc mēnsa secunda venit.

Et quārtum recitās, et quīntum dēnique librum.

Pūtīdus est, totiēs sī mihi pōnis aprum!

Quod sī nōn scombrīs scelerāta poēmata dōnās,

cēnābis sōlus iam, Ligurīne, domī!

5

10

DE QVAESTIONE CHRISTIANORVM

C. Plinius Secundus: EPISTVLAE

Liber X, Epistula XCVI

C. Plinius Trāianō Imperātōri.

- 1 Sollemne est mihi, domine, omnia dē quibus dubitō ad tē referre. Quis enim potest melius vel cūctātiōnem meam regere vel ignōrantiam instruere?

Cognitiōnibus dē Christiānis interfui numquam. Ideō nesciō quid et quātenus aut pūniri soleat aut quaeri.

- 2 Nec mediocriter haesitāvi,
– sitne aliquod discrimen aetātum, an quamlibet teneri nihil ā rōbustioribus differant?
– dētur paenitentiae venia, an eī qui omninō Christiānus fuit dēsiisse nōn prōsit?
– nōmen ipsum, sī flāgitiis careat, an flāgitia cohaerentia nōmini pūniantur?

Interim, in iis qui ad mē tamquam Christiāni dēferēbant hunc sum secūtus modum:

- 3 Interrogāvi ipsōs ‘an essent Christiāni?’ Cōfidentēs iterum ac tertiō interrogāvi supplicium minātus. Perseverantēs dūci iussī. Neque enim dubitābam, quāle-cumque esset quod fatērentur, pertināciam certē et inflexibilem obstinātiōnem dēbere pūniri.
- 4 Fuērunt aliī similis āmentiae, quōs, quia civēs Rōmāni erant, adnotāvi in Urbem remittendōs.

Mox – ipsō tractātū, ut fieri solet, diffundente sē crimine – plūrēs speciēs incidērunt.

- 5 Prōpositus est libellus sine auctōre multōrum nōmina continēns.

quaestiō -ōnis *f*: in iudiciō
C. *Plinius Secundus* vixit a. 61/
62–±113 p.C. *Epistulās* ēdidit;
a.110–112 in Asiā Bithŷniam
prōvinciam administrāvit unde
epistulās misit ad Trāianum
M. *Ulpius Trāianus*, Imperātor
Rōmānus a. 98–117
sollemnis -e = quod certis tem-
poribus solet fieri; *n* mōs
cūctātiō -ōnis *f* < cūctārī = in-
certus morārī
ignōrantia -ae *f* < ignōrāre
: mē cūctantem regere vel ignō-
rantem instruere (= docere)
cognitiō (< cognōscere) = quaestiō
inter-esse + *dat* = adesse in
quā-tenus *adv* = quem ad finem
mediocris -e = modicus, *adv* -iter
haesitāre = cūctārī, dubitāre
discrimen -inis *n* < dis-cernere
tener -a -um = parvus et dēbilis
quam-libet teneri: etiam tenerrimi
rōbustus -a -um = validus
dif-ferre = discerni, aliter tractārī
paenitentia -ae *f* = dolor eius qui
sē peccāvisse fatētur; p.ae veni-
am dare = ignōscere ob p.am
venia -ae *f* = ignōscendī grātia
nōmen ‘Christiānus’
co-haerere -sisse + *dat* = con-
iungī cum

dē-ferre (reum) = dēnūtiāre,
reum facere, accusāre

cōfidentēs = eōs qui cōfite-
bantur
tertiō/tertium *adv*
per-severāre = cōstanter per-
manēre
dūci *ad supplicium*
-cumque: quālis- quāle-cumque
pertinācia -ae *f* < *pertināx* -ācis
adi = perseverāns
in-flexibilis -e = qui nōn flectitur
obstinātiō -ōnis *f* = pertinācia
ā-mentia -ae *f* < ā-mēns -entis
adi = insānus (mente)
ad-notāre = statuere (notā)
remittendōs *esse*
tractātus -ūs *m* = modus tractandi
dif-fundere = spargere
speciēs -ēi *f* = fōrma, genus
in-cidere = evenire, fieri

prae-ire; prae-eunte mē = dum
ego prae-eō (exemplum)
nūmen -inis n = deī voluntās, deus

quī diīs supplicāt tūs incendere
ac vīnum effundere solent
ī quī sunt

(eōs) dīmittendōs (: sine poenā)
esse putāvī
index -icis m = nūntius male-
ficiī, quī reōs dēfert
'sē fuisse...'

triennium -ī n = trēs annī

nōn-nēmō = nōnnūllī, aliquī
antē vigintī annōs
venerārī = adorāre

summa -ae f ↔ pars; summa
culpae = tōta culpa
error -ōris m < errāre
status -a -um = statūtus, certus
sacrāmētum -ī n = prōmissum
sacrum (quod iūrātur)
ob-stringere = officiō alligāre;
sē o. = officiū sibi facere
latrōcinium -ī n = scelus latrōnis
adulterium -ī n; a. com-mittere
(= facere) = coniugem fallere
dēpositum -ī n = quod alicui ser-
vandū crēditum est
ab-negāre = negāre sē accēpisse
mihī mōs est + ger = soleō + inf
co-ire = convenire; co-eundī ger
prōmiscuus -a -um = mixtus
sē dēsiisse
ēdictum -ī n < ē-dicere = pū-
blicē imperāre
hetaeria -ae f = sodālicium
vetāre -uisse -itum
quō magis : eō (tantō) m.
necessārius, comp magis n.
minister -trī m, ministra -ae f
tormentum -ī n < torquere -sisse
-tum = cruciāre

im-modicus -a -um ↔ modicus
dif-ferre dis-tulisse dī-lātum =
prō-ferre in tempus posterum
dē-currere (: auxiliū petītum)
cōnsultātiō -ōnis f < cōnsultāre

periclitārī = in periculō esse, in
periculum vocārī (: accūsārī)

Quī negābant 'sē esse Christiānōs' aut 'fuisse', cum
prae-eunte mē deōs appellārent et imāginī tuae (quam
propter hoc iusseram cum simulācrīs nūminum afferri)
tūre ac vīnō supplicārent, praetereā maledicerent Christō
– quōrum nihil cōgī posse dicuntur quī sunt rē vērā
Christiānī –, dīmittendōs putāvī.

Aliī ab indice nōminātī 'esse sē Christiānōs' dixerunt 6
– et mox negāvērunt: 'fuisse quidem, sed dēsiisse',
quīdam 'ante triennium', quīdam 'ante plūrēs annōs',
nōnnēmō etiam 'ante vigintī'. Hī quoque omnēs et imāgi-
nem tuam deōrumque simulācra venerātī sunt et Christō
maledixerunt.

Affirmābant autem 'hanc fuisse summam vel culpae 7
suae vel erroris, quod essent solitī statō diē ante lūcem
convenire, carmenque Christō quasi deō dicere sēcum
invicem sēque sacrāmētō nōn in scelus aliquod ob-
stringere, sed 'nē fūrta, nē latrōcinia, nē adulteria
committerent, nē fidem fallerent, nē dēpositum appellātī
abnegārent'. Quibus peractīs, mōrem sibi discēdendī
fuisse rūsusque coeundī ad capiendum cibum, prō-
miscuum tamen et innoxium – quod ipsum facere dē-
siisse post ēdictum meum', quō secundum mandāta tua
hetaeriās esse vetueram.

Quō magis necessārium crēdidī ex duābus ancillis, quae 8
ministrae dicēbantur, 'quid esset vērī?' – et per tormenta –
quaerere. Sed nihil aliud invēnī quam superstitiōnem
prāvam et immodicam!

Ideō, dilātā cognitiōne, ad cōnsulendum tē dēcurrī. Vīsa 9
est enim mihi rēs digna cōnsultātiōne, maximē propter
periclitantium numerum. Multi enim omnis aetātis, omnis

ōrdinis, utriusque sexūs etiam vocantur in perīculum et vocābuntur. Neque cīvitatēs tantum, sed vicōs etiam atque agrōs superstitiōnis istius contāgiō pervagāta est.

- 10 Quae vidētur sistī et corrigī posse: certē satis cōnstat prope iam dēsōlāta templa coepisse celebrārī, et sacra sollemnia diū intermissa repetī, passimque vēnīre (carnem) victimārum, cuius adhūc rārissimus ēmptor inveniēbātur.

Ex quō facile est opīnārī quae turba hominum ēmendārī possit sī sit paenitentiae locus.

Epistula XCVII

Trāiānus Pliniō.

Trāiānus

- 1 Āctum quem dēbuistī, mī Secunde, in excutiendīs causīs eōrum quī Christiānī ad tē dēlātī fuerant, secūtus es. Neque enim in ūniversum aliquid, quod quasi certam fōrmam habeat, cōnstituī potest.
- 2 Conquīrendī nōn sunt. Sī dēferantur et arguantur, pūniendī sunt, ita tamen ut quī negāverit 'sē Christianum esse' idque rē ipsā manifestum fēcerit, id est supplicandō dīs nostrīs, quamvis suspectus in praeteritum, veniam ex paenitentiā impetret.

Sine auctōre vērō prōpositī libellī in nullō crīmine locum habēre dēbent. Nam et pessimī exemplī nec nostrī saeculī est.

ōrdō = civēs eiusdem habitūs (ut servi/liberī/pauperēs/divitēs)
 sexus -ūs *m*; II : virī et fēminae
 vicus -i *m* = parvum oppidum
 contāgiō -ōnis *f* = morbus quō afficiuntur multi
 per-vagārī = per-errāre
 sistere = stantem facere, finīre
 cōn-stat + acc+īn*f* = nōtum est
 dē-sōlāre = sōlum dēserere
 sacrum -ī *n* = modus dei colendi
 inter-mittere = interim finīre
 passim *adv* = ubique
 victima -ae *f* = bēstia quae sacrorum causā occiditur
 ēmptor -ōris *m* = qui emit

āctus -ūs *m* = modus agendī
 ex-cutere -iō -cussisse -cussum
 = quaerere
 dēlātī *erant*

con-quirere = quaerere (ut reperiantur)

manifestus -a -um = plānus
 suspectus -a -um = qui male fēcisse putātur; quam-vis *s*. : etiam sī suspectissimus fuit
 impetrāre = habēre id quod rogātur; veniam ex paenitentiā impetret : ei venia dētur (ei ignōscātur) ob paenitentiam
 pessimī exemplī est : pessimum exemplum statuit
 saeculum -ī *n* = aetās hominum, aetās (nostra)

passiō -ōnis *f* < pati (: mortem)
 Scillitāni -ōrum *m pl* < Scillium,
 oppidum Āfricāe
 prō-cōnsul -is *m* = prōcurātor
 qui postquam cōsul fuit prō-
 vinciam administrat
 cōsulēs a. 180 p.C.: Claudiānus
 et Praesēns -entis (bis: iterum)

Praesente et Claudiānō cōsulib-
 us (*abl*): annō 180 p.C.
diē sextō decimō *ante* kal. Aug.
 sēcrētārium -ī *n* = iūdicium
 Spērātus, Nartzalus, Cittīnus -ī
m, Dōnāta, Secunda, Vestia -ae
f: Scillitāni Chrīstiāni
 indulgentia -ae *f* = venia
 Imperātor: *Commodus* -ī *m*, qui
 a. 180–192 p.C. imperāvit
 prō-merērī = merēre

male-facere
 inīquitās -ātis *f* = iniūria
 praebēre (< praē + habēre) = tri-
 buere, dare; operam : auxilium
 propter-eā quod = quod

ob-servāre = honōre afficere

religiōsus -a -um < religiō

genius -ī *m* = deus cūstōs homi-
 nis proprius

sī praebueris..., *dicam*
 mystērium -ī *n* = sēcrētum, sa-
 crum proprium cēteris ignōtus
 simplicitās -ātis *f* < simplex
 initiāre = initium facere dicendi

imperium : iūs imperandi

telōneum -ī *n* = tribūtum

PASSIO SCILLITANORVM

[Annō CLXXX p.C. Carthāgine in Āfricā prōvinciā ā prō-
 cōnsule Sātūrninō quaestiō Chrīstiānōrum Scillitānōrum
 habita est.]

Praesente (bis) et Claudiānō cōsulibus, sextō decimō
 kalendās Augustās, Carthāgine in sēcrētāriō impositis
 Spērātō, Nartzalō et Cittīnō, Dōnātā, Secundā, Vestiā,
 Sātūrnīnus prōcōnsul dixit: “Potestis indulgentiam do-
 minī nostrī Imperātōris prōmerērī, sī ad bonam mentem
 redeātis.”

Spērātus dixit: “Numquam malefēcimus, inīquitāfi
 nūllam operam praebuimus; numquam malediximus,
 sed male acceptī grātiās ēgimus, propterea quod
 Imperātōrem nostrum observāmus.”

Sātūrnīnus prōcōnsul dixit: “Et nōs religiōsī sumus, et
 simplex est religiō nostra, et iūrāmus per genium
 dominī nostrī Imperātōris et prō salūte eius sup-
 plicāmus – quod et vōs quoque facere dēbētis.”

Spērātus dixit: “Sī tranquillās praebueris aurēs tuās, dicō
 mystērium simplicitātis.”

Sātūrnīnus prōcōnsul dixit: “Initiantī tibi mala dē sacrīs
 nostrīs aurēs nōn praebēbō; sed potius iūrāte per
 genium dominī nostrī Imperātōris!”

Spērātus dixit: “Ego imperium huius saeculī nōn cog-
 nōscō, sed magis illī Deō serviō quem nēmō hominum
 vidit nec vidēre hīs oculis potest. Fūrtum nōn fēcī; sed
 sī quid ēmerō, telōneum reddō, quia cognōscō domi-
 num meum et Imperātōrem rēgum omnium gentium.”

Sāturnīnus prōcōnsul dixit cēteris: “Dēsinite huius esse persuāsiōnis!”

persuāsiō < persuādēre

Spērātus dixit: “Mala est persuāsiō homicīdium facere, falsum testimōnium dīcere.”

homicīdium -i n = nex hominis

Sāturnīnus prōcōnsul dīxit: “Nōlīte huius dēmentiae esse participēs!”

testimōnium -i n = quod diis
testibus dicitur
dēmentia -ae f = āmentia (< dē-
mēns -entis adi + gen (< pars
+ capere) = quī partem capit,
cui pars est (rei)

Cittīnus dīxit: “Nōs nōn habēmus alium quem timeāmus nisi dominum Deum nostrum quī est in caelīs.”

nisi : praeter

Sāturnīnus dīxit: “Tū quid dīcis, Dōnāta?”

Dōnāta dixit: “Honōrem Caesarī quasī Caesarī, timōrem autem Deō!”

honōrem dō Caesarī (secundum
verba Christi: “Reddite quae
sunt Caesaris Caesarī et quae
sunt Dei Deō!”; Matthaues 22.
21, Mārcus 12.17, Lūcās 20.25)

Sāturnīnus dīxit: “Tū quid dīcis, Vestia?”

Vestia respondit: “Christiāna sum.”

Sāturnīnus dīxit: “Quid tū dīcis, Secunda?”

Respondit Secunda: “Quod sum, ipsum volō esse.”

ipsum = id

Sāturnīnus prōcōnsul Spērātō dīxit: “Persevērās Christiānus?”

Spērātus respondit: “Christiānus sum.” Et cum eō omnēs cōnsēnsērunt.

cōn-sentire (cum aliqūō) = as-
sentīrī (alicui)

Sāturnīnus prōcōnsul dīxit: “Numquid ad dēlīberandum spatium vultis?”

spatium -i n = locus/tempus
quod interest
dēlīberātiō -ōnis f < dēlīberāre

Spērātus dīxit: “In rē tam iūstā nūlla est dēlīberātiō.”

Sāturnīnus prōcōnsul dīxit: “Quae sunt rēs in capsā vestrā?”

capsa -ae f = thēca

Spērātus dīxit: “Librī et epistolae Paulī, virī iūstī.”

Paulus -i m, apostolus -i m
(ἀπόστολος) = lēgātus, nūntius
missus (dē Christō)

Sāturnīnus prōcōnsul dīxit: “Moram trīgintā diērum habēte et recordēminī!”

recordārī = iterum dēlīberāre

Spērātus iterum dīxit: “Christiānus sum.” Et cum eō omnēs cōnsēnsērunt.

-----

dēcrētum -ī n = quod dēcrētum
est, sententia iūdicis

rītus -ūs m = mōs dei colendī
cōnfessōs : qui cōfessī sunt
facultās -ātis f (< facilis) + ger gen
= tempus aptum ad agendum
obstināns -antis adi = pertināx,
nirnis cōnstāns; adv -anter
animadvertere = pūnīre
eōs animadvertī (mihi) placet =
eōs animadvertī volō/iubeō

martyr -is m/f = qui/quae passi-
ōne (morte patiendā) testis est
fidei Christiānae
Deō grātiās agimus

Veturius, Aquilinus, Laetantius
-i m, Fēlix -icis m, Iānuāria,
Generōsa -ae f

dē-collāre (< dē + collum) =
secūrī percutere, supplicio
afficere

Sāturnīnus prōcōnsul dēcrētum ex tabellā recitāvit:
“Spērātum, Nartzalum, Cittīnum, Dōnātam, Vestiam,
Secundam et cēterōs ‘rītū Christiānō sē vivere’ cōn-
fessōs, quoniam oblātā sibi facultāte ad Rōmānōrum
mōrem redeundī obstinanter persevērāvērunt, gladiō
animadvertī placet.”

Spērātus dīxit: “Deō grātiās agimus.”

Nartzalus dīxit: “Hodiē martyrēs in caelīs sumus. Deō
grātiās.”

Sāturnīnus prōcōnsul per praecōnem dīcī iussit: “Spērā-
tum, Nartzalum, Cittīnum, Veturium, Fēlicem, Aquilī-
num, Laetantium, Iānuāriam, Generōsam, Vestiam,
Dōnātam, Secundam dūcī iussī.”

Ūniversī dīxērunt: “Deō grātiās!”

Et statim dēcollātī sunt prō nōmine Christi.

INDEX VOCABVLORVM

(Numerī pāginās significant)

- A
 ab-negāre 68
 ab-olēre 44
 abs-cēdere 8, 42, 43
 absolūtus -a -um 58
 abs-trahere 18, 22
 abundāre 46
 accūsātor -ōris m 48
 ācer ācris ācre 9
 acētum -i n 9
 āctus -ūs m 69
 acuere -uisse -ūtum 27, (61)
 acūmen -inis n 61
 acūtus -a -um, syllaba 27
 ad-dūcere 32, 43, 46
 adeō *adv* 60; neque/nec
 adeō 21, 34
 ad-esse + *dat* 19, 54
 ad-haerere -sisse -sum 46
 ad-hibere 19, (30)
 aditus -ūs m 55
 ad-iūtōr -ōris m 55
 ad-ministrāre 52, (67, 70)
 admirābilis -e 38
 admirātor -ōris m 39
 ad-monere 11, 30, 33, 52
 ad-notāre 67
 adolēscere -lēvisse 54
 ad-optāre 22
 ad-sectāri 53
 ad-sistere -stitisse 17, 43,
 51
 ad-stāre 32, 51
 adulēscentiōr -ōris *comp*
 45, 46
 adulterium -i n 68
 adversārius -i m 20, 56
 ad-vocāre (19, 20)
 advocātus -i m 19
 aedēs -ium *fpl* 49, 50
 aedilis -is m 52
 aegritūdō -inis *f* 22
 aerārium -i n 52
 aes aeris n 16
 aeternus -a -um (60)
 affectāre 38
 affinis -is *mff* 43, 44
 agere 56; quid agis? 7, 19,
 53; fābulam 23
 agnus -i m 31, 34
 āles -itis *f* 37
 aliās *adv* 56
 aliēnum -i n 30, 34
 aliēnus -a -um + *abl* 55
 al-ligāre 41
 amantissimus -a -um 7
 ambitiō -ōnis *f* 52
 ambō -ae -ō 6, 22, 24, 25,
 26
 ambulātor -ōris m 30
 ambulātrix -icis *f* 30
 āmens -entis *adi* (67)
 āmentia -ae *f* 67
 ā-movēre (42), 43
 amplus -a -um (29), *adv*
comp amplius 64, *sup*
 amplissimē 29
 ampulla -ae *f* (9), 11
 anapaestus -i m 27
 angiportum -i n 50
 animadvertere, gladiō 72
 annuus -a -um 50
 antestāri 56
 anxius -a -um 58
 apage tē! 50
 aper aprī m 13, 66
 apostolus -i m (71)
 apparātus -ūs m 58
 ap-parāre (58)
 ap-pārere 29; appāret 18
 ap-petere 34, 38
 aptus -a -um 58
 -āram = -āveram 36; -ārat
 = -āverat 49, 50
 arbitrium -i n 38
 arguere -uisse -ūtum 36, 69
 argūmentum -i n 21
 -ārier *inf pass* = -ārī 23, 24
 ar-ripere -iō -uisse -reptum
 53
 -ārunt = -āverunt 37
 arx arcis *f* 64
 a-scribere 38
 asellus -i m (30), 54
 aspectus -ūs m 48
 asper -era -erum 40
 assa -ae *f* 12
 -āsse = -āvisse 50
 assēnsiō -ōnis *f* 65
 as-sentiri -sēnsium 65
 -āssēt = -āvisset 36, 46
 assus -a -um 13
 ast 52
 -āstī = -āvisti 16, 45
 asturcō -ōnis m 49
 at 29
 atqui 55, 61
 atrōx -ōcis *adi* 44
 at-testāri 36
 at-tinere (43), 44
 at-tingere -tigisse 60
 at-tribuere 48
 auctor -ōris m 31, 33, 44,
 48, 67, 69
 auditiō -ōnis *f* 4
 audītor -ōris m (56)
 augurium -i n 38
 auricula -ae *f* 54, 56
 avē! avēte! 5, 6, 11, 16, 19
 ā-vehere 21, 22, 25
 avēre 63
 aviditās -ātis *f* 34
 avidus -a -um 34, 37, 52
 avitus -a -um 43, 44
 avus -i m 22
 B
 balneae -ārum *fpl* 18, 48
 balneātor -ōris m 12
 basilica -ae *f* (52)
 benignus -a -um 21
 bēta -ae *f* 13
 bilis -is *f* 56
 bis 70
 C
 cacāre 66
 caccabus -i m 10
 calceāmentum -i n 5, 15, 46
 calceāre 6, 12
 calceātus -a -um 5
 calēre 14
 calida -ae *f* 11
 calidum -i n 13, 14
 caliga -ae *f* 6
 caligula -ae *f* 12
 calumniārī 33
 campidoctor -ōris m 32
 canere cecinisse cantum 54
 capella -ae *f* 35
 capra -ae *f* (35)
 capsula -ae *f* 71
 carbō -ōnis m 10
 cārica -ae *f* 7
 cāseus -i m 7, 13, 37
 cāsū 37, 49, 54, 56
 caterva -ae *f* 57
 catinum -i n 10, 51
 catulus -i m 66
 causa -ae *f* 19, 36, 59, 69
 causidicus -i m 19, 20
 cavere cāvisse cautum 17
 celebrāre 44, 69
 cella -ae *f* 12
 cēnātiō -ōnis *f* 10
 cerebrum -i n 53
 cērōma -atis n 11
 cervus -i m 35, 36
 chorāgium -i n 49
 chorus -i m 46
 cicer -eris m 51
 ciēre cīvisse cītum 40
 cingere cīnxisse cīnctum 6,
 15
 cingulum -i n (6, 15, 39)
 circum-agere 53
 circum(-)ire 29, 39
 circum-vertere 30
 citāre 66
 citō *adv* 6, 10, 45, 46;
comp citius 54
 civilis -e 54
 civitās -ātis *f* 45, 69
 clārē 50
 classis -is *f* 7
 clēmentia -ae *f* 42, 43
 cognātus -a -um, m 54
 cognitiō -ōnis *f* 67, 68
 cognōmentum -i n 44, 58
 cognōscere 70
 co-haerere -sisse 67
 co-hibere 44
 co-ire 68
 colere -uisse cultum 29
 col-ligere -lēgisse -lēctum
 12, 14, 39, 58
 com-esse 37
 cōmicus -a -um (35)
 com-mendāre 51
 com-mittere 68
 commodāre 17, 50
 commodus -a -um 59, 64
 com-parāre 49, 50
 com-pavēscere 57
 com-pellere -pulisce -pul-
 sum 34, 45
 com-pōnere 54
 compressē, *comp* -ius 57
 com-cedere 24; + *acc* + *inf*
 62, 65
 concinnus -a -um, *adv* -ē 50
 con-currere (56)
 concursus -ūs m 56
 con-dere -didisse -ditum
 (15)
 con-discipulus -i m 5, 6
 cōn-ferre con-tulisse col-
 lātum 21, 59; sē c. 50
 cōn-ficere 54; cōnfectus
 + *abl* 40
 cōn-fluere 44
 cōn-fundere 64
 con-gregāre 46
 con-icere -iō -iēcisse
 -iectum, sē c. 50
 coniugium -i n (43)
 con-quirere -sīvisse -situm
 69
 cōn-scribere 4, 5, 29, 59
 cōn-sentire -sēnsisse -sēn-
 sum (63, 65), 71
 cōn-serere 43, 44
 cōnsiderāre 47
 cōnsilium -i n 20
 cōn-similis -e 23
 cōn-spiciāri 26
 cōnstāre, sibi 60
 cōnstat + *acc* + *inf* 69

cōn-stituere 4, 19, 32
 cōn-suēscere -suēvisse 33
 cōnsul -is m 52, 59, 70
 cōn-sulere -uisse -sultum 52, 68
 cōnsultāre 57, (68)
 cōnsultatiō -ōnis f 68
 cōnsultum -ī n 58
 cōn-sūrnere 44, 54
 cōn-summāre 46
 contagiō -ōnis f 69
 con-tendere 55
 contentus -a -um 30, 38
 con-terrere 36
 continēns -entis *adi* 63
 con-tingere -tigisse -tāctum 45
 con-trahere 27
 contrōversia -ae f 16
 con-turbāre 49
 con-turbatō 26, 58
 con-vincere 61
 cōpia -ae f, prō cōpiā 30
 coquere coxisse coctum 30
 cōram *prp + abl* 46
 cornū -icis f 38
 cornū -ūs n, cervi 36
 corōna -ae f 30, 42, 43
 cor-ripere -iō -uisse -reptum 34
 cor-rumpere 55
 corvus -ī m 37
 cotidiānus -a -um 4, 5
 creāre 52
 crēdibilis -e 55
 crepusculum -ī n 41
 crīmen -inis n 36, 67, 69
 cruci-figere 18
 crux: mala crux 22
 cubāre -uisse -itum 30, 53
 cubitus -ūs m 30
 cucumis -eris m 13
 cucurbita -ae f 13
 culpa -ae f 36, 68
 cultura -ae f 29
 cultus -ūs m 58
 -cumque: qui- quae- quid- 36, 60, 64; unde- 17; quā- 51, 66; quālis- quāle- 67; quāndō(-)cumque 54
 cūctāri (67)
 cūctatiō -ōnis f 67
 Cūria -ae f 52, 57, 58
 cūriōsus -a -um 39
 cursus -ūs m 36
 curtus -a -um 56
 cūstōs -ōdis m 40
 cutis -is f 37
 cyathus -ī m 51

D
 damnāre 48
 dare + *acc + inf* 65
 de-ambulāre 8
 dē-cernere -crēvisse -crētum 57
 dē-cipere -iō -cēpisse -ceptum 34, 37
 dē-clarāre 64
 dē-collāre 72
 decor -ōris m 37
 dēcrētum -ī n 72
 dē-currere -risse 31, 34, 68
 dē-dere -didisse -ditum 39; sē dē-dere (42)
 dēditō -ōnis f 42, 43
 dē-dūcere 15, 50, 55
 de-errāre 25, 50
 de-esse, sibi 55
 dē-ferre 67, 69
 dēformis -e (42)
 dēformitās -ātis f 42, 43
 dē-gravāre 39
 dein 40
 dēliberāre 33, 71
 dēliberatiō -ōnis f 71
 dēlirāre 60
 demens -entis *adi* (71)
 dēmentia -ae f 71
 dē-mittere 54
 dē-nārrāre 57
 dē-nūtiāre 44; + *dat* 20
 dē-pōnere 6, 66
 dēpositum -ī n 68
 dē-scribere 6, 48
 dēsertor -ōris m 44
 dē-sōlāre 69
 dē-spondere -disse 22
 dē-stringere 12
 dē-terere -trivisse -trītum 41
 dē-vorāre 47
 dēxtera -ae f 8
 dexterē *adv, comp* dexterius 55
 dialectica -ōrum n *pl* 62
 dictātum -ī n 7
 dif-ferre 67
 dif-ferre dis-tulisse dī-lātum 68
 difficultās -ātis f 4
 dif-fundere 67
 dignitās -ātis f 52, 62
 digredi -gressum 42, 43
 dī-iudicāre 64
 diligēntia -ae f 30, 48
 dī-ligere -lēxisse -lēctum 22
 dī-mittere 34, 61, 68
 dī-numerāre 6
 dīs dītis *adi, comp* dītior 55

dis-cernere -crēvisse -crētum (21, 67)
 discēssus -ūs m 63
 disciplina -ae f 30
 discrimen -inis n 67
 dis-cumbere 13
 discus -ī m 13
 disertus -a -um 59, 61
 dis-perire (54), 55
 dīs-pōnere 43
 dis-putāre 59
 disputatiō -ōnis f 59
 dissēnsiō -ōnis f 63
 dis-sentire (63)
 dis-serere -uisse -rtum 58, 59, 61, 64
 dis-similis -e 23
 dis-simulāre 56
 dis-sipāre 46, 63, 64
 dis-solvere 39
 dis-torquere -sisse -tum 56
 dīversōrium -ī n 50
 dīversus -a -um 4, 43
 dīvidere + *dat* 45
 dīvinus -a -um (51), 54; m 51
 dīvus -ī m 42, 43, 44
 doctus -a -um 39, 53, 55
 dōlium -ī n 29
 dolōsus -a -um 37
 dolus -ī m (37), 47
 domesticus -a -um 9, 52
 domicilium -ī n 64
 dōna militāria 42, 43
 dormitōria -ae f 6
 dōs dōtis f 33, 38
 dōtātus -a -um 22
 dūcere (ad supplicium) 67, 72; dūcere sē 16, 18
 ductor -ōris m 44
 dūdum *adv* 22; iam d. 12, 29, 53
 duplex -icis *adi* 33
 dūrāre 52
 E
 echīnus -ī m 51
 edepol! 23
 ē-dere -didisse -ditum 31, 59, vōcem 36
 ē-dicere (68)
 ēdictum -ī n 68
 ē-discere 6
 ef-ferre ex-tulisse ē-lātum 10, 30, 39
 effigies -ēī f 36
 egēre 46
 eho! 48
 eius modi 48, 50, 61
 ē-lābi 65
 elementum -ī n 6

ē-levāre 38
 ē-loquēns -entis *adi* (58)
 eloquentia -ae f 58, 64
 ē-loqui 23
 ē-lūdere -sisse -sum 36
 ē-mendāre 6, 69
 ē-mittere 37
 ē-mori -mortuum 22
 ēmptor -ōris m 69
 ē-nārrāre 50
 ē-natāre 39
 ē-necāre -uisse -ctum 60
 ē-nūtiāre 57
 eo (= ideo) 55, 62
 epulāri 46, 47
 -ēre = -erunt 26, 35
 errāre 22
 errāre 22
 error -ōris m 68
 ē-rudire 4
 ēsca -ae f (13), 31
 ēscāriae -ārum *fpl* 13
 etiam 15
 evangelium -ī n 45
 ē-venire 22, 26, 60
 ē-verberāre 57
 ē-vigilāre 6
 ex rē publicā 57
 ex-calceare 11
 ex-cēdere (42), 64
 excessus -ūs m 42, 43, 44
 ex-cipere 36; 60
 ex-clūdere -sisse -sum 55
 excors -rdis *adi* 61
 ex-cūsare 45
 ex-cutare -iō -cussisse -cussum 14, 69
 exemplar -āris n 6
 exemplum -ī n 38, 69
 exercēre 11
 exim 43
 exitiābilis -e 44
 ex-onerāre (11)
 ex-ōrāre (60)
 ex-ōrdiri (59)
 exōrdium -ī n 59
 ex-ōrnare 39
 ex-ōsculāri 58
 ex-pedire + *dat* 18
 ex-plicāre 17, 38, 59, 63
 ex-pōnere 49, 59, 64
 ex-postulāre 50
 ex-quirere -sivisse -sītum 43
 exspectatiō -ōnis f 40
 ex-stinguere -stīnxisse -stīngum 63, 64
 ex-tergere 14
 ex-tricāre 40
 ex-uere -uisse 11

- F**
 fābella -ae *f* 33, 35
 fābula -ae *f* 23, 24
 facere + *gen preiū* 54
 facula -ae *f* 14
 facultās -ātis *f* 72
 faenerāre 16
 falsō *adv* 31, (33, 44)
 famēs -is *f* 46
 familia -ae *f* 39, 41, 50
 familiāris -e; Lar *f.* 29, 30
 familiāris -is *m* 59
 far farris *n* 51
 fās *n* *indēcl* 43, 44
 fastidire 41
 faucēs -ium *f pl*; -e 34
 fax facis *f* (14)
 ferculum -i *n* (13), 66
 ferē 63
 fertur 36
 ferus -i *m* 36
 fervēns -entis 13
 festināre 9
 fēstivus -a -um 57
 fēstus -a -um, diēs 30
 ficus -ūs *f* (7), 9
 fidēlis -e 35
 fidēs -ēi *f* 36, 43, 58; fidem
 fallere 68
 fingere finxisse fictum 32,
 33, 34, 48
 flāgitium -i *n* 29, 44, 67
 focus -i *m* 30, (52)
 fōns fontis *m* 36
 foret 37
 fōrma -ae *f* 38
 fortunāe -ārum *f pl* 61
 fragilis -e 49
 fraudātor -ōris *m* 16
 fraus fraudis *f* 36
 fremitus -ūs *m* 60
 fricāre -uisse 12
 frīgida -ae *f* 12
 frūgālis -e; *adv* -iter 9
 frustum -i *n* 41
 fugāre 66
 fūmus -i *m* (11)
 fundāmentum -i *n* 49
 fundus -i *m* 29
 fūnis -is *m* 30
G
 gallicinium -i *n* 14
 gallīna -ae *f* 13
 garrire 53
 garrulus -a -um 53, 54
 gemere -uisse -itum (37,40)
 gemitus -ūs *m* 40
 gemmeus -a -um 38
 genius -i *m* 70
 gēns gentis *f* (58, 62)
 genus -eris *n* 15
 germānus -i *m* 23, 24, 26
 gerere, mōrem *g.* + *dat* 63
 glōria -ae *f* 49, 50
 grammaticus -i *m* 4, 5
 grātiā + *gen* 38
 grātulāri + *dat* 8, 19, 20
 gustātiō -ōnis *f* 13
 gūtus -i *m* 51
H
 habēre (= habitāre) 23
 habēre (= sē habēre) 7, 19,
 55
 habitus -ūs *m* 58
 haedus -i *m* 47
 haesitāre 67
 haustus -ūs *m* 34
 hebes -etis *adi* 61
 hercule! 23, 25, 34
 hercule! 49, 61
 hērēs -ēdis *m* 22
 hetaeria -ae *f* 68
 hilum *adv* 60
 historia -ae *f* 29, (42)
 hodiernus -a -um 19
 holerārius -a -um 9, *n* 9
 homicidium -i *n* 71
 homunculus -i *m* 58
 honorārius -i *n* 19
 honōs -ōris *m* 35, 58, 71
 horridus -a -um 39
 hosticus -a -um 54
 hostilis -e, *adv* -iter 42, 43
I
 -i *gen sing* = -ii 23
 iam dūdm 12, 29, 53
 iam iamque 62
 iambicus -a -um 27, (60)
 id temporis 58
 id-circō 4, 60
 ignōrantia -ae *f* 67
 illecebra -ae *f* 58
 illic illaec illuc; illic 24
 illō *adv* = illū 49
 imāgō -inis *f* 23
 imbuere -uisse -ūtum 62
 imānis -e 40
 im-modicus -a -um 68
 immortalitās -ātis *f* 65
 im-mūtāre 22
 impedire 36
 imperātor -ōris *m* 31, 32,
 67, 70
 imperitāre 44
 impetrāre 69
 impostor -ōris *m* 18
 improbitās -ātis *f* 35
 im-pudēns -entis *adi* 65
 inānis -e 35, 52
 in-cēdere 51
 in-cendere -disse -cēsum
 44, 49
 incendium -i *n* 44
 in-cidere -cidisse 7, 67
 in-citāre 34
 in-clāmāre 56
 incōnsiderātus -a -um, *adv*
 -ē 61
 in-dere -didisse -ditum 22,
 30, 58
 index -icis *m* 68
 indignāri 37, 47
 indignē ferre 38
 indulgentia -ae *f* 70
 in-eptus -a -um, *adv* -ē 61
 in-exōrābilis -e 60
 in-fectus -a -um 29
 in-ferre in-tulisse il-lātum
 34
 in-firmus -a -um 56
 in-flāre 37
 in-flexibilis -e 67
 in-gemēscere -muisse 37
 ingenuus -a -um 18
 in-gredi -gressum 8, (13,
 14), 22, 49, 57
 inīquitās -ātis *f* 64, 70
 in-īquus -a -um 54
 in-ire -eō -iisse, ratiōnem
 29
 initiāre 70
 in-nocēns -entis *adi* 31, 32,
 33, 34, 66
 in-nōtēscere -tuisse 36
 in-noxius -a -um 44, 68
 in-ops -opus *adi* 37
 in-quirere -sivisse/-siisse
 -situm 9, 57
 insānīre 16, 49
 in-sānus -a -um (16, 67)
 in-scribere 58
 inscriptiō -ōnis *f* 47
 insignis -e 43
 in-silīre -uisse 32
 in-sistere -stitisse 57
 in-spērātus -a -um 24, 25
 in-stāre + *dat* 54
 in-struere 4, 67
 instrūmenta -ōrum *n pl* 20
 interpericiēs -ēi *f* 57
 in-tendere -disse -tum 37
 inter-diū 30, 41
 inter-esse + *dat* 67
 inter-fluere 42, 43
 inter-iacere 44
 inter-icere -iō -iēcisse
 -iectum (43)
 inter-iectus -a -um 43, 44
 inter-ire 54, 64
 inter-mittere 69
 inter-nōscere -nōvisse 21
 inter-pellāre 20, 52
 interpretāmentum -i *n* 4,5,6
 interpretārī (4)
 intrō-dūcere 45
 intro-ire -eō -iisse 6; 12,
 47, 57, 58
 in-urbānus -a -um 50
 invenire 49
 invicem 40, 68
 invidia -ae *f* 37
 invīsus -a -um 44
 invītābilis -e 58
 in-vitāre (9), 11, 45, 49
 invītatiō -ōnis *f* 9
 iocārī 33
 ipsus -a -um 22
 irācundus -a -um (53)
 irāscī 18, (47, 53, 56)
 ir-ridēre 42, 43
 istic istaec istuc: istaec 57,
 istuc 62, 65
 itidem 25
 iūcunditās -ātis *f* 62
 iūdex -icis *m* 19, 20, 36,
 48, 60
 iūdicāre 62
 iūdicium -i *n* 19, 52
 iugum -i *n* 45
 iūmentum -i *n* 30
 iūrāre 16, 70
 iūrgium -i *n* 16, 33, 34, 44
 iūris perītus 19
 iūs iūris *n* (19), 56, *pl* 54
 iussū + *gen* 6, 65
L
 labor -ōris *m* 66
 lacerāre 33, 34, 36
 lactūca -ae *f* 13, 66
 lacte -is *n* 24
 laeva -ae *f* 32
 laevus -a -um 38
 laganum -i *n* 51
 lāniger -eri *m* 34
 lapis -idis *m* 51
 Lar -is *m* 29, 30
 lassus -a -um 12, 66
 latrō -ōnis *m* 33, 34
 latrōcinium -i *n* 68
 latus -eris *n, pl* 54
 laurētum -i *n* 8
 laurus -i *f* (8)
 lautus -a -um 12
 lavāre lāvisse lautum/lavā-
 tum 5, 10, 12
 lēctiō -ōnis *f* 5, 6

lēctor -ōris *m* 33
 lectulus -*i m* 48
 legere 58, *part* lēctus 58
 lēnō -ōnis *m* 23
 lentus -a -um 56
 lepidus -a -um 57, 58
 lepus -oris *m* 13
 liberātor -ōris *m* 44
 libertus -*i m* 18, 31
 libidō -inis *f* 51
 licentia -ae *f* 41
 licet + *coni* 50
 linquere 56
 linteum -*i n* 6
 liquidus -a -um (34)
 liquor -ōris *m* 34, 36
 līs litis *f* 54
 locāre 42, 64
 locuplēs -ētis *adi* 39
 locus -*i m* 5, 6, 11, 13, 45,
 55, 63, 69; + *gen* 54, 69
 longē 7, 46, 53; 64, + *comp*
 31, 34, 40
 longinquus -a -um 46
 longulē 22
 loquāx -ācis *adi* 54, 58
 lōtus -a -um (= lautus) 13
 lūcēre, lūcet 5
 lūctus -ūs *m* 36
 lūmen -inis *n* 5, 11
 luscinia -ae *f* 38
 lūsus -ūs *m* 52
 lutum -*i n* 12
 luxuria -ae *f* 29, (30)
 luxuriōsus -a -um 30, 46
 lymphā -ae *f* 34
M
 macellum -*i n* 9
 macer -cra -crum 40
 maciēs -ēī *f* 40
 magistrātus -ūs *m* 52
 magnitūdō -inis *f* 37, 38,
 42, 43
 māiōrēs -um *m pl* 29
 male-dicere + *dat* 18, 32,
 34, 68, 70
 maledictum -*i n* 18
 male-facere 70
 mamma -ae *f* 21
 mānāre 53
 mandātum -*i n* 47, 68
 mandūcāre 13, 46
 manēre (= habitāre) 7
 manifestus -a -um 69
 mappa -ae *f* 13
 marmor -oris *n* (51)
 marmoreus -a -um (51)
 martyr -is *m/f* 72
 mātūre 30

mediocris -e, *adv* -iter 67
 meditari 53
 mehercule! 65
 melos *n indēcl* 38, 39
 mendācium -*i n* 57
 mendāx -ācis *adi* 33, *adv*
 -āciter 32
 mentum -*i n* 48, 60
 mercātus -ūs *m* 21, 25
 mercennārius -*i m* 46
 merēre 42, 43
 meretrix -icis *f* 47
 meritō *adv* 34
 mī = mihi 26, 55, 56
 ministra -ae *f* 68
 ministrantēs -ium *m pl* 14
 ministrāre 14, 51
 minitābundus -a -um 44
 minitari 43
 miserē 53
 miseria -ae *f* 26, 60
 misericordia -ae *f* 46
 modicus -a -um, *n* 19
 modus, eius modī 48, 50,
 61, cuius modī 49
 mōliri 62
 morārī 29, 66
 morbus -*i n* (7, 54)
 mōrem gerere + *dat* 63
 moritūrus -a -um (59)
 mortuus -ūs *m* 36
 mortālēs -ium *m pl* 22, 55
 mōrum -*i n* 9
 mōs mōris *m*; mōrem ge-
 rere + *dat* 63
 movēre 46
 multus -a -um, ad noctem
 multam 50
 mūnerāre 33
 mūs mūris *m* 40
 mutuārī 17
 mysterium -*i n* 70
N
 nārrāre 61
 nātus -*i m* 37
 naufragus -a -um 39
 necesse habēre 45
 negōtium, quid negōtīi 23,
 61, nihil negōtīi 62, 63
 nescio -quid 53, 56
 nī = nisi 44, 54, 55
 nihil, nil *adv* 53, 63
 nisi 71
 nīsus -ūs *m* 37
 nitēre 40
 nītī nīsum (37), 60
 nitor -ōris *m* 37, 38, 48
 noctū 30, 40
 nōn-nēmō 68

nōscitāre 23
 nota -ae *f* 48
 notāre 48
 notātiō -ōnis *f* 48
 nōtitia -ae *f* 49
 novissimus -a -um 4; *adv*
 novissimē 37
 nūmen -inis *n* 68
 nummulārius -*i m* 17, 19
 num-quid 11, 17, 71
 nupta -ae *f* 57
 nuptiae -ārum *f pl* 50
 nusquam 61
 nūtāre 56
O
 ob-dormīre 11
 ob-ire -iisse (diem) 22
 obliquus -a -um (38)
 obsecrāre 25, 57
 ob-servāre 70
 obstināns -antis *adi*,
adv -anter 72
 obstinātiō -ōnis *f* 67
 ob-stringere 68
 ob-viam 10, 16, 18, 50
 obvius -a -um 39, 56
 oc-cidere -disse 60, 63
 occupāre 5, 11; 53
 ōcius *adv comp* 53
 of-ficere + *dat* 55
 officialis -is *m* 32
 oleum -*i n* 9, (52)
 olīva -ae *f* 7, 13
 olīvum -*i n* 52
 ōlla -ae *f* 10
 ōmen -inis *n* 38
 o-mittere 5
 omninō *adv* 62, 67
 onerāre 21
 onus -eris *n* (21), 39, 54
 opera, operam dare 25,
 operam praebere 70
 opēs -um *f pl* 42, 43
 opinārī 25, 69
 opiniō -ōnis *f* 59
 op-pēdere 56
 op-pōnere 56
 opportūnus -a -um 18
 op-primere 32, 34, 59
 opus, opus sunt 15, opus
 habere 17
 ōrātiō -ōnis *f* 29, 48, 59, 63;
 ō. solūta 31, rēcta/obliqua
 (38)
 ōrātor -ōris *m* 29, (48), 59
 ōrātōrius -a -um 48
 orbāre 62
 ordināre (27)
 ōrdiri ōrsum 43

ōrdō -inis *m* 69
 origō -inis *f* 29, 44
 oriri ortum 5, (15, 29)
 ortus -ūs *m* 5
 ostentāre 48
 ostentātiō -ōnis *f* 49, 50
 ostentātor -ōris *m* 48
 ōtiārī 52
 oxygarum -*i n* 13, 66
P
 paedagōgus -*i m* 6
 paenitentia -ae *f* 67, 69
 paenula -ae *f* 6, 15
 pār paris *adi* 18, 40; *adv*
 pariter 24, 64
 parcere pepercisse + *inf* 4
 parēns -entis *m* 57
 parere, paritūrus -a -um (39)
 pars -rtis *f* 38, partēs (55)
 particeps -ipis + *gen* 71
 parturire 40
 passim 69
 passiō -ōnis *f* 70
 patera -ae *f* 51
 patrēs -um *m pl* 57
 paulātim *adv* 44
 paupertās -ātis *f* 39
 pāvō -ōnis *m* 38
 peccāre 46
 peccūniārius -a -um 19
 pellis -is *f* 37
 Penātēs -ium *m pl* 43
 penetrālēs, dil 44
 per-agere (17), 68
 percentārī 24, 51, 57
 per-dere 22, 36
 peregrē 46
 peregrinārī 49
 per-errāre 51
 per-fundere (11), 12
 pergere 9, 50, 57
 periclitārī 68
 peritus -a -um 19
 per-legere 7, 15, 66
 per-manere 63
 permissū + *gen* 43
 per-noctāre 14
 per-ōrāre 36
 per-pāscere, per-pāstus 40
 per-severāre 67, 71, 72
 persōna -ae *f* 35; 47
 per-spicere -iō -spexisse
 -spectum 49
 persuasiō -ōnis *f* 71
 per-timēscere -muisse 50
 pertinācia -ae *f* 67
 pertināx -ācis (67, 72)
 per-tinere, ad (18), 64;
 + *dat* 18, 19

per-vagāri 69
philosophicus -a -um 59
philosophus -i m 59, 61
pictor -ōris m 61
pigēre; piget + *acc* 23
pignus -oris n 17
pingere pinxisse pictum 38
piscina -ae f 12, 66
placenta -ae f 14
placēre; placet + *acc* + *inf*
63, 72, (senātui) 57
platea -ae f 45
pluere -ūvisse/-uisse 22
plūma -ae f 38
plūris *gen pretiī* 53, 54
pluvius -a -um 29
podagra -ae f 54
pol! 23
polire 33
pōmum -i n 9, 14
populārēs -ium m pl 44
por-rigere -rēxisse -rēctum
6, 12, 13
portō *adv* 63
porrum -i n 51
portentum -i n 61
porticus -ūs f 11, 18
portio -ōnis f 45
postillāc 25
postulātiō -ōnis f 57
postri-diē 29, 57
potēns -entis *adi* 37
praebere 70
prae-cēdere 11, 55
prae-cīdere 13
prae-clārus -a -um 48
praecō -ōnis m (20), 72
praecordia -ōrum n pl 64
praeda -ae f 34, 35
prae-dicāre 20, 22, (62)
prae-dicere (38, 51, 54)
prae-dūcere 5
prae-fulgēre 38
prae-īre 68
prae-stringere 48
praeter-īre 47, 54
praeteritum -i n, in p. 69
praetexta (toga) (57), 58
praetextātus -a -um 57
praetor -ōris m 52
prandēre -disse 5, 9, 10
prandium -i n 5, 7, 9
prānsus -a -um 7, 52
prātum -i n 37
premere, verbō 62
pressāre 56
pretium -i n 42, 43
prīmīcērius -i m 32
prīmōrēs -um m pl 43

prīmulum *adv* 25
prīmus, in prīmīs 62
prīncipātus -ūs m 63, 64
prior -ōris m 32
prīstinus -a -um 31
prīvātum -i n 11
prō *prp* + *abl* 43
probāre 17, 45, 49
prō-cōnsul -is m 70, 71, 72
prō-cūrāre (18, 52)
prō-cūrātor -ōris m 18, 44,
(70)
prō-dere (43)
prōdītor -ōris m 44
prō-ferre 57, (68)
prō-ficere 60
prō-gnātus -a -um 24
prō-lābi -lāpsum 44
prologus -i m 4, 21, 33
prō-loqui 40
prō-merēri 70
prōmīscuus -a -um 68
prō-nūntiāre 62
prōnūntiātum -i n 62
prōpīnāre + *dat* 14
propīnquus -i m 43, 44
prō-pōnere 33, 67, 69
prōpositum -i n 35, 64
proprium -i n 34
propter-eā quod 70
prōrsus *adv* 60, 61
prūdētia -ae f 58
pudendus -a -um 44
pugnāntia -ium n pl 62
pugnāre 62
pulchrē 36, 56
pulmentārium -i n 9, 41
pulvīnus -i m 14
purgāre 29, 30
purpura -ae f (57)
pusillus -a -um 5
pūtīdus -a -um 66
Q
quā *adv* 41
quā-cumque 51, 66
quaerere + *inf* 53
quaeritāre 23
quaesītus -ā -um 44
qaesō 21, 23, 34, 40, 60,
61
quaestiō -ōnis f 64, 70
quaestor -ōris m 52
quaestus -ūs m 39
quālis-cumque quāle- 67
quam-libet 67
quam-vīs 69
quandō(-)cumque 54
quantī -ae -a 46
quantī *gen pretiī* 9, 51

quantō + *comp* 33, 40
quā-tenus *adv* 67
quī *adv* 34
quia 47
quī- quae- quid-cumque 36,
60, 64
quid-libet 48, 53
quīs = quibus 54
quis- quae- quod-piam 57
quō + *comp* + *coni* 59
quō, nē quō 30
quō (: cūr) 38
quod 45
quō-minus + *coni* 43, 44
quōmodo (= sicut) 5, 7
quondam 37
quoniam 15
R
rāmōsus -a -um 36
rāna -ae f 37
raptim 50
raptor -ōris m 22
-re *pass* 2 *sg* = -ris 55
ratiō -ōnis f 29, 64; ratiō-
nem dare 18, inire 29
re-cipere sē 14
recordārī 71
rēctā *adv* 49
rēctus -a -um (38)
red-dere 5, 6, 31, 47, 70
re-ferre rettulisse re-lātum
31, 43; sē 51; rem r. ad 67
re-ferre -iō -fēcisse -fec-
tum (30)
religiō -ōnis f 56, 70
religiōsus -a -um 70
re-mūnerāre 33
re-nūntiāre 26
re-pellere reppulisse re-
pulum 34
re-petere 50, 55, 69
re-primere -pressisse -pres-
sum 44
rērī ratum 55
re-salūtāre 5, 6, 19
re-sidēre -sēdisse 37
re-spīcere -iō -spexisse
-spectum 48
re-stāre 29, 54
re-sūmere 12
re-tinēre -uisse -tentum 36
reus -i m 44, 48
re-vertī, in sē 46
re-vivēscere -vixisse 46, 47
rhētor -ōris m 59
rhētoricus -a -um (48), 59;
f 48
rītus -ūs m 72
rōbustus -a -um 67

rogāre (= interrogāre) l 5, 26,
56, 63
rūga -ae f (37)
rūgōsus -a -um 37
rūs, *acc* rūs ire 22
S
sabanum -i n 11, 12
sabbata -ōrum n pl 56
sacer -cra -crum 53
sacrāmētum -i n 68
sacrum -i n, pl 69, 70
saeculum -i n 69, 70
saepēs -is f 45
saginātus -a -um 46, 47
sagittārius -i m 42, 43
salsus -a -um 56
saltus -ūs m 35
salūs -ūtis f 8, 70
salūtātiō -ōnis f 7
sānē 49
sarcire 30
sardīna -ae f 13
satiāre 41
satira -ae f 33, 58
satis-facere 17
scaena -ae f 21
scālae -ārum f pl 8
scelerātus -a -um 59, 66
schola -ae f 5, 6, 59
scomber -brī m 66
scorpīos -i m 66
sēcensus -ūs m 11
sēcētāriūm -i n 70
sēcētō *adv* 56
sēcētum -i n 57
secundae (partēs) 55
secundum *prp* + *acc* 4, 43
secūrus -is f 10
sēcūrus -a -um 19
sēdēs -is f 63
sedīle -is n 32
sēdulus -a -um, *adv* -ō 29
sēgnis -e, *adv* -iter 14
sē-ligere -lēgisse -lēctum 48
sempiternus -a -um 60
sēnārius -a -um 27, 31, 33,
(60)
senātor -ōris m 15, 52, 57
senātus -ūs m (15), 52, 57,
58, 59
senior -ōris *comp* 46
sēnsus -ūs m 64, 65, sēnsus
commūnis 35
sententiā -ae f 19, 20, 36; ex
sententiā 26
sentire sēnsisse sēnsus 65
sepellire -i-visse -pultum (54)
septēnārius -a -um (27)
septēnī -ae -a 27

septuennis -e 21, 25
 sepulcrum -i n (54), 62
 sérus -a -um (10, 50), 58;
adv sêrô 10, 30
 servare 11, 30
 servitium -i n 42, 43
 servulus -i m 50
 sêstertia n pl 17
 se-vocare 24
 sexus -ūs m 69
 sī (= num) 8
 sic-ut 48
 siet, sient 29
 signum -i n 48
 siliqua -ae f 13, 46
 simia -ae f 33
 similis -e + *gen* 24, 59, + *dat*
 32, 33; *sup* -illimus (24),
 59, 64
 similitūdō -inis f 50
 simius -i m 32, 36
 simplex -icis adi 70,
adv -iciter 40
 simplicitās -ātis f 70
 simulācrum -i n 34, 68
 simulāre 48
 sis (= sī vis) 7
 sistere 69
 sitire 13, 31
 smaragdus -i m 38
 sōbrius -a -um 30
 socia -ae f 44
 societās -ātis f 35
 socius -i m 35
 sodālicium -i n 49
 sodālis -is m 15
 sōdēs 41, 55
 solea -ae f 66
 solere solitum esse 29, 68
 sōlitudō -inis f 66
 solium -i n 12
 sollemnis -e (67), 69, n 67
 sollicitus -a -um 51
 solūtus -a -um + *abl* 52;
 orātiō solūta 31
 sonāre 66
 sors -rtis f (54)
 spatium -i n 71
 speciēs -ēi f 35, 38, 67
 speculum -i n 23
 sphaeristērium -i n 11
 splendēre (31, 49)
 splendidus -a -um 49
 splendor -ōris m 31, 48
 -'st = est 23, 26
 stāre stēsisse 44
 statua -ae f 19
 status -a -um 68
 stercus -oris n 30

sterculīnum -i n 30, 31
 stīpātor -ōris m 42, 43
 stola -ae f 46
 strēnuus -a -um 50
 strigilis -is f 11, 12
 studēre 10
 stupidus -a -um 37
 stupor -ōris m 37
 suāvis -e 9; *adv* -iter 53,
comp -ius 52
 subarmāle -is n 15
 sub-dere, reūn 44
 sub-dīvālis -e 12
 sub-doctor -ōris m 6
 sub-dūcere 22
 sub-icere -iō -iēcisse
 -iectum 4
 sub-levāre 48
 sub-movēre 55
 subsellium -i n 58
 subsidium -i n 39
 substantia -ae f 45, 46
 subter *ppr* + *acc* 64
 sudāre 12, 60
 sudātōrium -i m 12
 sūdor -ōris m (12), 53
 suf-ficere 11, 14
 suf-fundere 63
 summa -ae f 68
 supellex -ectilis f 51
 superāre 64
 superāria -ae f 6, 12
 superstitiō -ōnis f 44, 68, 69
 supplicāre 70, + *dat* 30, 68,
 69
 suprēmus -a -um 25
 surrepticius -a -um 22, 23
 suspectus -a -um 69
 suspiciāri 24
 sus-tinēre 39
 sycophanta -ae m 24
 symphonia -ae f 46
 T
 tabula -ae f 39
 tālus -i m 53
 tam-etsi 48, 49, 50
 tandem? 61, 63
 tantum-modo 55
 tardus -a -um 54
 telōneum -i n 70
 temperāre 12, 13
 temperātus -a -um 12, 13
 temperi *adv* 29; *comp*
 temperius 9
 tempestātis -ātis f 29
 temptāre 12, 18, 47, 59
 tendere tetēdisse 56
 tener -era -erum 67
 tenuitās -ātis f 36

tepidārius -a -um 12
 tepidus -a -um (12), 13
 tergere -sisse -sum 5
 tertio *adv* 67
 testāri 20, 35
 testimoniū -i n 71
 thēca -ae f 6
 thērmāe -ārum f pl 11, 66
 tigris -is f 66
 tollere 22
 tormentum -i n 68
 torquere -rsisse -rtum (68)
 torquis -is m 42, 43
 tortuōsus -a -um 58
 tot-idem 59
 tractāre 19, 57
 tractātus -ūs m 67
 tragicus -a -um 35
 tragoedia -ae f (35)
 trahere, vitam 40
 trāns-numerāre 49
 trāns 44, 53
 trāns-vehere (60)
 trāvectiō -ōnis f 60
 trā-vehere (60)
 trepidāre 57
 tribrachys -yis m 27
 tribuere -uisse -ūtum 35, 38
 tribūtum -i n 47
 triceps -cipitis adi 60
 triennium -i n 68
 trigōn -ōnis m 52
 triplex -icis adi 64
 trivium -i n 55
 trochaicus -a -um 27
 tuba -ae f (46)
 tūn' = tū-ne 25
 turbāre 31, 48
 turbulentus -a -um 34, 58
 tūs tūris n 11, 68
 russis -is f 54
 U
 ubi + *perf* 57
 ultrō *adv* 41
 ūnā *adv* 63
 unde-cumque 17
 unde-libet 49
 undique 44, 56
 ungere ūnxisse ūnctum
 (11), 12, 52
 unguentārius -i m 11
 unguentum -i n 11
 unguis -is m 33
 ūniversum -i n, in ū. 69
 urgere 57
 urna -ae f 54
 usquam 24
 ūsque 53
 ūsque adhūc 26

ūsque dum 11
 -u'st = -us est 22, 24, 25
 ūsūra -ae f 17
 ut + *perf* ind 6, 7, 31, 38,
 39, 40
 ut + *imperf* ind 22, 53
 uti = ut 21, 30
 ūtilis -e 36, 57, 58
 utrimque 56
 V
 vacāre 7, 19
 vacca -ae f 35
 vacuus -a -um 16
 vadāri 54
 vādere -sisse 5, 9, 10, 15
 vagāri (16), 41, 52
 valēre 35, + *inf* 54
 validus -a -um 46
 vāstus -a -um 35
 vellere; quid sibi vult? 57
 vellere 56
 vēnāri 36
 venēnum -i n 54
 venerāri 68
 venia -ae f 67, 69
 vēn-ire -eō -iisse (9), 69
 vērāx -ācis 32, 33
 vēri similis 59, 64
 vēritās -ātis f 33, 34, 47
 versāre 60
 versiculus -i m 66
 vesperīnus -a -um 51
 vestīmenta -ōrum n pl 50
 vetāre -uisse -itum 68
 vetustās -ātis f 39, (66)
 victima -ae f 69
 victus -ūs m 37
 vīcus -i m 45, 53, 69
 vidēre 64; v. ut 49; est tē
 vidēre! 19
 vidēri + *dat* 41, 63
 vigilāns -antis 30
 vilis -e 42, 43
 vilica -ase f 30
 vilicus -i m 29, 30
 vīn' = vīs-ne 56
 violentus -a -um 57
 visere 49
 visitāre 7, 8
 vitium -i n 48, 49, 66
 vitulus -i m 46, 47
 vituperāre 29, 36
 voluptās -ātis f 58
 volvere -visse -lūtum (60)
 vōmere -eris m 30
 vulgus -i n 44
 vulpēs -is f 35, 36, 37, 38
 Z
 zōna -ae f 39

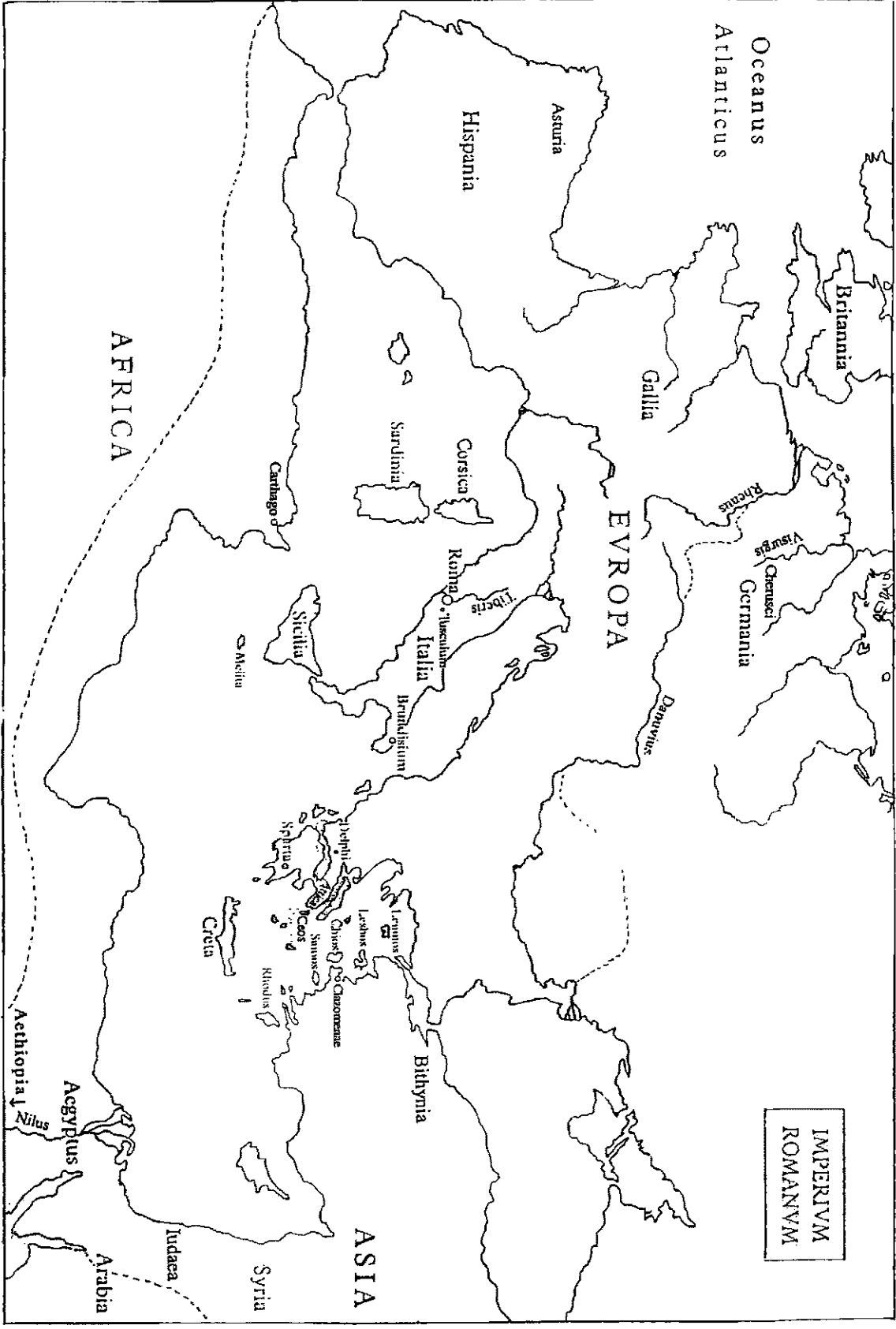

INDEX NOMINVM
(Numeri pāginās significant)

- A
Acherōn -ontis *m* 60
Aegaeum, mare (39)
Aeneadae -ārum *m pl* 15
Aenēās -ae *m* (15)
Aesōpus -ī *m* 31, 33, 36;
Aesōpius -a -um 27, 29, 33
Aethiopia -ae *f* (48), Aethi-
ops -opis *m* 48
Āfrica -ae *f* 70
Apollō -inis *m* 56
Āpulia -ae *f* 51
Aquilinus -ī *m* 72
Aristius Fuscus 56
Arminius -ī *m* 42–44
Asia -ae *f* 39, (67)
Asturia -ae *f* (49)
Athēnae -ārum *f pl* (57, 64)
Attica -ae *f* (57); Atticus -a
-um 57
Augustus -ī *m* 31, Dīvus A.
42, 43, 44, (47)
B
Bithŷnia -ae *f* (67)
Bōlānus -ī *m* 53
C
Caesar -aris *m* 42, 43, 47,
71
Caesar, C. Iūlius (31), 53,
(61)
Campānia -ae *f* (51); Cam-
pānus -a -um 51
Campus (Mārtius) 52
Capēna, porta 62
Carthāgō -inis *f* 70
Castor -oris *m* (52)
Catilīna -ae *m* 59
Catō -ōnis *m*, M. Porcius
29
Cēos -ī *f* (Cia) (39)
Cerberus -ī *m* 60, 61
Cherusci -ōrum *m pl* 43
Christus -ī *m* 44, (47), 68,
72; Christiānus 44, 67–72,
-a 72
Cīa -ae *f* (Cēos) 39
Cicerō -ōnis, M. Tullius
48, 59, 65
Cittinus -ī *m* 70, 71, 72
Claudiānus -ī *m* 70
Clazomenae -ārum *f pl* 39
Cocŷtus -ī *m* 60
Cornmodus -ī *m* (70)
Crassus Dives, M. 61, 62
Cūria -ae *f* (52), 57, 58
D
Dositheus -ī *m* 4
Dōnāta -ae *f* 70, 71, 72
Dyrrachium -ī *n* (21)
E
Empedoclēs -īs *m* 63
Ennius -ī *m* 33, 65
Epidamnus -ī *f* 21, 22, 23;
Epidamniēnsis 22
F
Falernum -ī *n* (praedium)
50
Fēlix -īcis *m* 72
Flāvus -ī *m* 42–44
Fuscus, Aristius 56
G
Gāius -ī *m* 10, 15, 20
Gellius, A. 57, 58
Generōsa -ae *f* 72
Germāni -ōrum *m pl* 42,
44
Germānia -ae *f* 43, 44
Germānicus Iūlius Caesar
42
Graeci -ōrum *m* 59
Grātiaē -ārum *f pl* 58
H
Herennius -ī, C. *m* 48
Hermogenēs -īs *m* 54
Hispania -ae *f* (9, 49); His-
pānus -a -um 9, 13
Horātius Flaccus, Q. 40,
51, 52, 53
I
Iānuāria -ae *f* 72
Iōannēs -īs *m* (45)
Iūdaea -ae *f* 44; Iūdaeī
-ōrum *m pl* 56
Iūlius -ī *m* 11
Iūnō -ōnis *f* 38
L
Laetantius -ī *m* 72
Lar -īs *m* 29, 30
Libanus -ī *m* 49
Ligurinus -ī *m* 66
Lūcius -ī *m* 7, 15, 16
Lūcās -ae *m* 45, 47, (71)
M
Maecēnās -ātis *m* 51, 55
Mārcus -ī *m* (45, 71)
Mārtialis, M. Valerius 66
Mārtius, campus (52)
Matthaeus -ī *m* (45, 71)
Menaechmī -ōrum *m pl* 21,
24
Menaechmus -ī *m* (I/II)
21–26
Menaechmus -ī *m*, avus,
(23)
Menippus -ī *m* (58); Me-
nippēus -a -um 58
Messenio -ōnis *m* 21, 23–26
Metelli -ōrum *m pl* 62
Mīnōs -ōis *m* 60
Moschus -ī *m* (23), 24, 25
Mūsae -ārum *f* 58
N
Nartzalus -ī *m* 70, 72
Nāsica, P. Cornēlius Scipiō
65
Nerō -ōnis *m* 44
P
Papīrius -ī *m* 57, 58
Paulus -ī *m* 71
Penātēs -ium *m pl* 43, (44)
Phaedōn -ōnis *m* (64)
Phaedrus -ī *m* 27, 31, 33–40
Pīlātus, Pontius 44
Platō -ōnis *m* 64
Plautus, T. Maccius 21, 27,
28
Plīnius Secndus, C. 67, 69
Pompēius, Cn. 61
Praesēns -entis *m* 70
Praetextātus -ī *m* 58
Pseudo-Dositheus -ī *m* 4
R
Rhadamanthūs -ī *m* 60
Rōma -ae *f* (15), 29, 44
Rōmulus -ī *m* 15
Rōmulus -ī *m*, auctor
fābulārum 31
S
Sabellus -a -um 54
Sacra, via 53
Samius -a -um; *n pl* 50
Sammium -ī *n* (51, 54)
Samos -ī *f* (50)
Sanniō -ōnis *m* 48, 50
Sātūrninus -ī *m* 70–72
Sātūrnus -ī *m* (52)
Scillium -ī *n* (70); Scilli-
tāni 70
Scipiō -ōnis *m* (62, 65)
Scipiōnēs -um *m pl* 62
Secunda -ae *f* 70, 71, 72
Secundus, C. Plīnius 69
Serviliī -ōrum *m pl* 62
Sicilia -ae *f* 25, (63)
Simōnidēs -īs *m* 39
Sisyphus -ī *m* 60
Sōcratēs -īs *m* 59; Sōcrati-
cus -a -um 59
Sōsia -ae *m* 49
Sōsiclēs -īs *m* 21, 26
Spērātus -ī *m* 70, 71, 72
Stertinius -ī *m* 42, 43, 44
Stōa -ae *f* (64); Stōicus -ī *m*
64
Syrācūsae -ārum *f pl* 21,
22, 23; Syrācūsānus 23
T
Tacitus, Cornēlius 42, 44
Tantalus -ī *m* 60
Tarentum -ī *n* 21, 22, 25
Teuximarcha -ae *f* (23), 26
Tiberis -īs *m* 53
Tiberius Caesar Augustus
42, 43, 44, 47
Trāiānus, M. Ulpius 67, 69
Trōiāni -ōrum *m pl* 15
Tūsulum -ī *n* 29; -ānus -a
-um 59, *n* (praedium) 49,
59
V
Varius -ī *m* 54
Varrō -ōnis, M. Terentius
58
Vārus, P. Quīntilius 42
Venusia -ae *f* 51
Vergīlius Marō, P. 51
Vesta -ae *f* (52), 54
Vestīa -ae *f* 70, 71, 72
Veturius -ī *m* 72
Victōria -ae *f*, dea 19
Viscus -ī *m* 54
Visurgis -īs *m* 42, 43, 44
Z
Zēnō -ōnis *m* 64

NOTAE

=	idem atque	Cn.	Gnaeus (praenōmen)
↔	contrārium	<i>comp</i>	comparātivus
:	id est	<i>coni</i>	coniūctivus
<	factum/ortum ex	<i>dat</i>	dativus
+	atque, cum	<i>f</i>	fēmininum
/	sive	<i>fut</i>	futūrum
±	plūs/minus, circiter	<i>gen</i>	genetivus
"..."	ōrātiō rēcta	<i>Gr</i>	Graecē
'...'	ōrātiō obliqua	<i>imperf</i>	imperfectum
...	aliqua omissa	<i>ind</i>	indicativus
[...]	verba nostra	<i>inf</i>	infinitivus
<...>	addenda quae dēsunt	<i>nōm</i>	nōminātivus
1	persōna prima	P.	Pūblius (praenōmen)
2	persōna secunda	p.C.	post Christum (nātum)
3	persōna tertia	<i>part</i>	participium
a.	annō/annōs	<i>pass</i>	passivum
a.C.	ante Christum (nātum)	<i>perf</i>	perfectum
<i>abl</i>	ablātivus	<i>pl</i>	plūrālis
<i>acc</i>	accūsātivus	<i>prp</i>	praepositio
<i>adi</i>	adiectivum	Q.	Quīntus (praenōmen)
<i>adv</i>	adverbium	<i>sg</i>	singulāris
C.	Gāius (praenōmen)	<i>sup</i>	superlātivus
cap.	capitulum	T.	Titus (praenōmen)
cēt.	cēterī -ae -a	<i>voc</i>	vocātivus

Oceanus
Atlanticus

Britannia

Hispania
Asturia

AFRICA

Gallia

Sardinia
Corsica

Rhenus

Visurgis

Cherusci
Germania

EVROPA

Roma
Tiberis

Italia

Brundisium

Danuvius

Sicilia

Ancilla

Syria

Phoenicia

Cyprus

Parthia

Armenia

Armenia

Armenia

Armenia

Armenia

Armenia

Armenia

Armenia

Armenia

ASIA

Bithynia

IMPERIUM
ROMANVM

Aethiopia

Aegyptus

Nilus

Arabia

Judaea

Syria

ISBN 87-90696-07-7

9 788790 696078